

ਸਾਰ ਧਾਰ ਧਰ ਧੂਮ ਮੁਕਤ ਬੰਧਨ ਤੇ ਛੁੱਟੇ ॥
ਹੈ ਟੂਕ ਟੂਕ ਜੁੱਝੇ ਸਬੈ ਪਾਵ ਨ ਪਾਛੈ ਭਾਰੀਯੇ ॥
ਜੈਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸੁਧਾਰ ਹੂ ਅੰਬਾ ਸਿਵ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰੀਯੇ ॥ ੫੦ ॥

ਜਿਨਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੇ ਇਕ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਲ ਨੇ ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਖੰਡਣ ਵਾਲੇ ਖੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਜੰਗ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚਾਂ ਆਕੇ ਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਾਂ ਥੱਕ ਗਏ ਹਨ। ਲੋਹੇ ਦੀ ਧਾਰ ਸਿਰ ਉਤੇ ਧਰੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਤਲਵਾਰ ਝੱਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਵੀ ਸਿਰ ਉਤੇ ਧਰਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਸਮਝਕੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਅੱਗ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੁਕਤਿ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋਕੇ ਮਰ ਗਏ ਹਨ ਇਕ ਪੈਰ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਬਿਅੰਤ ਜੈਕਾਰੇ ਸਵਾਰ ਕੇ ਹੋਏ, ਓੜਕ ਨੂੰ ਓਹ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ॥ ੫੦ ॥

ਚਉਪਈ ॥

ਇਹ ਬਿਧ ਮਚਾ ਘੋਰ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ ॥ ਸਿਧਏ ਸੂਰ ਸੂਰਿ ਕੇ ਧਾਮਾ ॥
ਕਹਾ ਲਗੈ ਵਹ ਕਬੈ ਲਗਾਈ ॥ ਆਪਨ ਪ੍ਰਭਾਨ ਬਰਨੀ ਜਾਈ ॥ ੫੧ ॥

ਇਹ ਇਕੁਰ ਡਰੋਣਾ ਜੰਗ ਮੱਚਿਆ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਘਰ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਆਖੀਏ। ਅਪਣੀ ਕੁਲ ਦੀ ਸੋਭਾ ਆਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ॥ ੫੧ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਲਵੀ ਸਰਬ ਜੀਤੇ ਕੁਸੀ ਸਰਬ ਹਾਰੇ ॥ ਬਚੇ ਜੇ ਬਲੀ ਪ੍ਰਾਨ
ਲੈਕੈ ਸਿਧਾਰੇ ॥ ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਪਠਿਯੋ ਕੀਯੋ ਕਾਸਿ ਬਾਸਿ ॥ ਘਨੇ
ਬਰਖ ਕੀਨੇ ਤਹਾਂ ਹੀ ਨਿਵਾਸਿ ॥ ੫੨ ॥

ਲਊ ਦੀ ਕੁਲ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਜਿੱਤ ਗਏ ਕੁਸ਼ ਦੀ ਕੁਲ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਾਰ ਖਾ ਗਏ। ਜੇਹੜੇ ਬਲੀ ਬਚੇ ਓਹ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਕੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹੀ ਦੌੜ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਰ੍ਹੇ ਓਥੇ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਸਾ ਕੀਤਾ ॥ ੫੨ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਿਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਲਵੀ ਕੁਸੀ ਜੁੱਧ ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਤਿਤੀਆ
ਧਿਆਉ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ਸੁਭ ਮਸਤ ॥ ੩ ॥ ਅਫਸੂ ॥ ੧੯੮ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਜਿਨੈ ਬੇਦ ਪੱਠਿਯੋ ਸੁ ਬੇਦੀ ਕਹਾਏ ॥ ਤਿਨੈ ਧਰਮ ਕੇ ਕਰਮ
ਨੀਕੇ ਚਲਾਏ ॥ ਪਠੇ ਕਾਗਦੰ ਮੱਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਸੁਧਾਰੰ ॥ ਅਪੋ ਆਪ
ਮੋ ਬੈਰ ਭਾਵੰ ਬਿਸਾਰੰ ॥ ੧ ॥

ਮਸਤ=ਹੈ। ਸੁਭ=ਚੰਗਾ। ਮਸਤ=ਹੈ। ਅਫਸੂ=ਬਾਕੀ। ਮਦ੍ਰ=ਪੰਜਾਬ। ਕਾਗਦੰ=ਚਿਠੀ। ਸੁਧਾਰੰ=ਬਣਾ ਸਵਾਰਕੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਓਹ ਵੇਦੀ ਕਹਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਚੰਗੇ ਚਲਾਏ। ਇੱਕੁਰ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ ਦੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਚਿਠੀਆਂ ਘੱਲੀਆਂ। ਜਿੱਕੁਰ ਅਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚੋਂ ਵੈਰ ਭਾਵ ਵਿਸਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਭਾਵ ਅਪਣਾ ਵੈਰ ਵਿਸਾਰਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ॥ ੧ ॥

ਨਿਪੰ ਮੁਕਲਿਯੋ ਦੂਤ ਸੋ ਕਾਸਿਆਯੋ ॥ ਸਬੈ ਬੇਦਿਯੋ ਭੇਦ ਭਾਖੇ
ਸੁਨਾਯੋ ॥ ਸਬੈ ਬੇਦ ਪਾਠੀ ਚਲੇ ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸੰ ॥ ਪ੍ਰਣਾਮੰ ਕੀਯੋ
ਆਨ ਕੈ ਕੈ ਨਰੇਸੰ ॥ ੨ ॥

ਰਾਜੇ ਦਾ ਘੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਦੂਤ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਸਾਰਾ ਅਪਣਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਦ-ਪਾਠੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਤ ਆਖਕੇ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਾਰੇ ਵੇਦ ਪਾਠੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਆਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ॥ ੨ ॥
ਧੁਨੰ ਬੇਦ ਕੀ ਭੂਪਤਾਤੇ ਕਰਾਈ ॥ ਸਬੈ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਸਭਾ ਬੀਚ ਭਾਈ ॥
ਪੜੇ ਸਾਮ ਬੇਦ ਜੁਜਰ ਬੇਦ ਕੱਥੀ ॥ ਰਿਗੰ ਬੇਦ ਪਠਿਯੋ ਕਰੇ ਭਾਵਹੱਥੀ ॥ ੩ ॥

ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵੇਦ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਾਈ ਭਾਵ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਾਏ। ਸਾਰੇ ਭਰਾ ਸਭਾ ਵਿਚ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਭਾਵ ਲਊ ਕੁਸ਼ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਾਮ ਵੇਦ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਭਾਵ ਸ਼ਾਮ ਵੇਦ ਨੂੰ ਰਾਗ ਨਾਲ ਗਾਵਿਆ*।

ਜੁਜਰ ਵੇਦ ਦੀ ਕਥਾ ਕੀਤੀ। ਰਿਗ ਵੇਦ ਦਾ ਪਾਠ ਸੁਣਾਕੇ, ਭੱਦਰਾਂ ਮੁੰਦਰਾਂ=ਭਾਵ ਹੱਥ ਕੀਤੇ ॥ ੩ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਅਥਰ ਬੇਦ ਪੱਠਿਯੋ ॥ ਸੁਣੇ ਪਾਪ ਨੱਠਿਯੋ ॥

*ਸ਼ਾਮ ਵੇਦ ਨੂੰ ਰਾਗ ਦੁਆਰਾ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦੂਸਰਿਆਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।

ਰਹਾ ਰੀਝ ਰਾਜਾ ॥ ਦੀਯਾ ਸਰਬ ਸਾਜਾ ॥ ੪ ॥

ਫੇਰ ਅਥਰਵਣ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਇਕੁਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਹੁਆਂ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ
ਤੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਭਾਵ
ਰਾਜੇ ਦੇ ਦਿਲ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਵੈਰ ਭਾਵ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਗਿਆ
ਦਿਲ ਤੋਂ ਸੜਨਾ ਹਟ ਗਿਆ। ਸਾਰਾ ਰਾਜ ਦਾ ਸਾਜ ਵੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ॥੪॥

ਲਯੋ ਬਨ ਬਾਸੰ ॥ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਨਾਸੰ ॥

ਰਿਖੰ ਭੇਸ ਕੀਯੰ ॥ ਤਿਸੈ ਰਾਜ ਦੀਯੰ ॥ ੫ ॥

ਬਨ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਲੈ ਲੀਤਾ। ਵੱਡੇ ਪਾਪ ਨਾਸ ਹੋ ਗਏ। ਰਿਖੀਆਂ ਦਾ
ਭੇਖ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਓਨਾਂ ਵੇਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ ॥ ੫ ॥

ਰਹੇ ਹੋਰ ਲੋਗੰ ॥ ਤਜੇ ਸਰਬ ਸੋਗੰ ॥

ਧਨੰ ਧਾਮ ਤਿਆਗੇ ॥ ਪ੍ਰਭੰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਾਗੇ ॥ ੬ ॥

ਭਾਵੇ ਉਸ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਬਥੇਰੇ ਲੋਕ ਮੋੜ ਰਹੇ। ਪਰ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ
ਸ਼ੋਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਤੇ ਧਨ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ
ਮਿਲ ਗਿਆ ॥ ੬ ॥

ਅੜਿਲ ॥ ਬੇਦੀ ਭਯੋ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਾਜ ਕਹ ਪਾਇ ਕੈ ॥

ਦੇਤ ਭਯੋ ਬਰ ਦਾਨ ਹੀਐ ਹੁਲਸਾਇਕੈ ॥

ਜਬ ਨਾਨਕ ਕਲਮੈ ਹਮ ਆਨ ਕਹਾਇ ਹੈਂ ॥

ਹੇ ਜਗਤ ਪੂਜ ਕਰਿ ਤੋਹਿ ਪਰਮ ਪਦ ਪਾਇ ਹੈਂ ॥ ੭ ॥

ਰਾਜ ਨੂੰ ਪਾਕੇ ਵੇਦੀ ਬੜਾ ਰਾਜੀ ਹੋਇਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਵਰ
ਦਿਤਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਆਕੇ ਨਾਨਕ ਕਹਾਵਾਂਗੇ। ਹੇ ਭਰਾ ਆਪ
ਨੂੰ ਜਗਤ ਪੂਜ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਵੱਡੀ ਪਦਵੀ ਪਾਵਾਂਗੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮਸਰ ਨਾਲ
ਮਿਲ ਜਾਵਾਂਗੇ ॥ ੭ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਲਵੀ ਰਾਜ ਦੇ ਬਨ ਗਏ ਬੇਦੀਅਨ ਕੀਨੋ ਰਾਜ ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਤਨਿ ਭੋਗੀਯੰ ਭੂਅ ਕਾ ਸਕਲ ਸਮਾਜ ॥ ੮ ॥

ਲਊ ਦੀ ਬੰਸ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇ ਬਣ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਿਛੋਂ ਵੇਦੀਆਂ ਨੇ
ਰਾਜ ਕੀਤਾ। ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਭਾਵ ਰਾਜ ਦਾ ਅਕੱਠ ਪਾਕੇ ਸਰੀਰ
ਕਰਕੇ ਸੁਖ ਭੋਗਿਆ ਭਾਵ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ॥ ੮ ॥

ਚਉਪਈ ॥ ਤ੍ਰਿਤੀਅ ਬੇਦ ਸੁਨਬੇ ਤੁਮ ਕੀਆ ॥ ਚਤੁਰ ਬੇਦ ਸੁਨ

ਭੂਅ ਕੋ ਦੀਆ ॥ ਤੀਨ ਜਨਮ ਹਮਹੂੰ ਜਬ ਧਰਹੈਂ ॥ ਚਉਥੇ
ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਤੁਹਿ ਕਰ ਹੈਂ ॥ ੯ ॥

ਤੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਵੇਦੀ ਨੇ ਇਹ ਆਖਿਆ ਤਿੰਨ ਵੇਦ ਤੁਸਾਂ ਨੇ ਸੁਣੇ
ਹਨ ਚੌਥਾ ਵੇਦ ਸੁਣ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਿੰਨ ਜਨਮ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਧਰਾਂਗੇ
ਭਾਵ ਤਿੰਨ ਗੁਰੂ ਬਣਾਂਗੇ ਫੇਰ ਚੌਥੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਹਾਂਗੇ ॥ ੯ ॥

ਉਤ ਰਾਜਾ ਕਾਨਨਹਿ ਸਿਧਾਯੋ ॥ ਇਤ ਇਨ ਰਾਜ ਕਰਤ ਸੁਖ
ਪਾਯੋ ॥ ਕਹਾਲਗੇ ਕਰਿ ਕਥਾ ਸੁਨਾਉਂ ॥ ਗ੍ਰੰਥ ਬਢਨ ਤੇ
ਅਧਿਕ ਡਰਾਉਂ ॥ ੧੦ ॥

ਓਧਰ ਰਾਜਾ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਏਧਰ ਇਹਨਾਂ ਰਾਜ ਕਰਦਿਆਂ
ਬੜਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ। ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਇਹ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵਾਂ। ਗ੍ਰੰਥ ਵਧਣ
ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧੦ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਬੇਦ ਪਾਠ ਭੇਟ ਰਾਜ ਚਤੁਰਥ ਧਿਆਇ
ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੪ ॥ ਅਫਜੂ ॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਬਹੁਰਿ ਬਿਖਾਇ ਬਾਧਿਯੰ ॥ ਕਿਨੀ ਨ ਤਾਹਿ ਸਾਧਿਯੰ ॥

ਕਰੰਮ ਕਾਲ ਯੋ ਭਈ ॥ ਸੁ ਭੂਮਿ ਬੰਸ ਤੇ ਗਈ ॥ ੧ ॥

ਫੇਰ ਵਡਾ ਭਾਰੀ ਝਗੜਾ ਵਧਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਨ
ਹਟਾਇਆ ਜਾਂ ਕੋਈ ਨ ਹਟਾ ਸਕਿਆ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਜਾਂ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕੁਰ
ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਜੇਹੜੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਓਨਾਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕੁਲ
ਤੋਂ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਫੇਰ ਇਕੁਰ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ॥੧॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਿਪ੍ਰ ਕਰਤ ਭਏ ਸੂਦ੍ਰ ਬ੍ਰਿਤ ਛਤ੍ਰੀ ਬੈਸਨ ਕਰਮ ॥

ਬੈਸ ਕਰਤ ਭਏ ਛਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਤ ਸੂਦ੍ਰ ਸੁ ਦਿਜ ਕੋ ਧਰਮ ॥ ੨ ॥

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤਾਂ ਸੂਦਰਾਂ ਦੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਭਾਵ ਸੂਦਰਾਂ ਵਾਲੇ
ਸੁਭਾਉ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ। ਛਤ੍ਰੀ ਵੈਸਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ।
ਵੈਸ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੂਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।
ਭਾਵ ਚਹੁਆਂ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਬਦਲ ਗਏ ॥੨॥

ਚੌਪਈ ॥

ਬੀਸ ਗਾਵ ਤਿਨਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ॥ ਜਿਨ ਮੋ ਕਰਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨੀ ਭਏ ॥

ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਯੋ ॥ ਜਨਮ ਸਮੈ ਨਾਨਕ ਕੋ ਆਯੋ ॥੩॥

ਓੜਕ ਵੇਦੀਆਂ ਦੇ ੨੦ ਪਿੰਡ ਰਹਿ ਗਏ । ਓਨਾਂ ਵਿਚ ਓਹ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ । ਇੱਕੁਰ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ । ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ॥ ੩ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਤਿਨ ਬੇਦੀਅਨ ਕੇ ਕੁਲ ਬਿਖੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਨਾਨਕ ਰਾਇ ॥

ਸਭ ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਸੁਖ ਦਏ ਜੱਹ ਤੱਹ ਭਏ ਸਹਾਇ ॥ ੪ ॥

ਓਨਾਂ ਵੇਦੀਆਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਰਾਇ ਪ੍ਰਗਟੇ । ਸਾਰਿਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿਤਾ ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ ਭਾਵ ਥਾਂ ਥਾਂ ਸਹਾਈ ਹੋਏ ॥ ੪ ॥

ਚੌਪਈ ॥ ਤਿਨ ਇਹਕਲਮੋਧਰਮੁ ਚਲਾਯੋ ॥ ਸਭ ਸਾਧਨ ਕੋ ਰਾਹੁ ਬਤਾਯੋ ॥ ਜੋ ਤਾਕੇ ਮਾਰਗ ਮਹਿ ਆਏ ॥ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਹੀ ਪਾਪ ਸੰਤਾਏ ॥ ੫ ॥

ਓਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਚਲਾਇਆ ਹੈ । ਸਾਰਿਆਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ । ਜੇਹੜੇ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ । ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪ ਨੇ ਕਦੀ ਵੀ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ੫ ॥

ਜੇ ਜੇ ਪੰਥ ਤਵਨ ਕੇ ਪਰੇ ॥ ਪਾਪ ਤਾਪ ਤਿਨਕੇ ਪ੍ਰਭ ਹਰੇ ॥ ਦੂਖ ਭੂਖ ਕਬਹੂੰ ਨ ਸੰਤਾਏ ॥ ਜਾਲ ਕਾਲ ਕੇ ਬੀਚ ਨ ਆਏ ॥ ੬ ॥

ਜੇਹੜੇ ੨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪਏ ਹਨ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਓਨਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਭੁੱਖ ਨੇ ਕਦੀ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਓਹ ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਫਸੇ ਹਨ ॥ ੬ ॥

ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਕੋ ਬਪੁ ਧਰਾਧਰਮ ਪ੍ਰਚੁਰ ਇਹ ਜਗ ਮੋ ਕਰਾ ॥ ਅਮਰਦਾਸ ਪੁਨ ਨਾਮੁ ਕਹਾਯੋ ॥ ਜਨ ਦੀਪਕ ਤੇ ਦੀਪ ਜਗਾਯੋ ॥ ੭ ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਰੂਪ ਬਣ ਗਏ । ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ । ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨਾਮ ਸਦਾਇਆ । । ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਇੱਕੁਰ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋਏ ਜਿੱਕੁਰ ਦੀਵੇ ਤੋਂ ਦੀਵਾ ਜਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦੀਵੇ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੭ ॥

ਜਬ ਬਰਦਾਨ ਸਮੇਂ ਵਹੁ ਆਵਾ ॥ ਰਾਮਦਾਸ ਤਬ ਗੁਰੂ ਕਹਾਵਾ ॥ ਤਿਹ ਬਰਦਾਨ ਪੁਰਾਤਨ ਦੀਆ ॥ ਅਮਰਦਾਸ ਸੁਰਪੁਰਿ ਮਗਲੀਆ ॥ ੮ ॥

ਜਦੋਂ ਵਰ ਦੇਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ । ਤਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਕਹਾਇਆ । ਉਸ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾ ਵਰ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਦੇਕੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੁਰਗ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲੈ ਲਿਆ ਭਾਵ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ॥ ੮ ॥

ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦਿ ਕਰਿ ਮਾਨਾ ॥ ਅਮਰਦਾਸ ਅੰਗਦ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥ ਅਮਰਦਾਸ ਰਾਮਦਾਸ ਕਹਾਯੋ ॥ ਸਾਧਨਿ ਲਖਾ ਮੂੜ ਨਹਿ ਪਾਯੋ ॥ ੯ ॥

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ । ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਗਦ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ । ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਦਾਇਆ ਹੈ । ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ ਮੂਰਖਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਜਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ ॥ ੯ ॥

ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਬਹੂੰ ਕਰਿ ਜਾਨਾ ॥ ਏਕ ਰੂਪ ਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ ॥ ਜਿਨ ਜਾਨਾ ਤਿਨ ਹੀ ਸਿਧ ਪਾਈ ॥ ਬਿਨ ਸਮਝੇ ਸਿਧ ਹਾਥ ਨ ਆਈ ॥ ੧੦ ॥

ਬੇ ਮੁਖਾਂ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਜਾਣਿਆ । ਸਾਰਿਆਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਨੇ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ । ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਓਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪਾ ਲਈ । ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਰੂਪ ਸਮਝਿਆ ਬਿਨਾ ਮੁਕਤੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹਥ ਨ ਆਈ ॥ ੧੦ ॥

ਰਾਮਦਾਸ ਹਰਿ ਸੇ ਮਿਲ ਗਏ ॥ ਗੁਰਤਾ ਦੇਤ ਅਰਜਨਹਿ ਭਏ ॥ ਜਬ ਅਰਜਨ ਪ੍ਰਭੁ ਲੋਕ ਸਿਧਾਏ ॥ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਤਿਹ ਠਾਂ ਠਹਰਾਏ ॥ ੧੧ ॥

ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੱਦੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ । ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ । ਤਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਆਦਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਹਾਇਆ ॥ ੧੧ ॥

ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਪ੍ਰਭੁ ਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ ॥ ਹਰੀ ਰਾਇ ਤਿਹ ਠਾਂ ਬੈਠਾਰੇ ॥ ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਤਿਨਕੇ ਸੁਤ ਵਏ ॥ ਤਿਨ ਤੇ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਭਏ ॥ ੧੨ ॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਹਰੀ ਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ । ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਹਰੀ ਰਾਇ ਜੀ ਬੈਠਾਏ । ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਰਾਇ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ । ਤਿਨਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਹੋਏ ॥ ੧੨ ॥

ਤਿਲਕ ਜੰਦੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾਕਾ ॥ ਕੀਨੋ ਬਡੋ ਕਲੂ ਮਹਿ ਸਾਕਾ ॥ ਸਾਧਨਿ ਹੇਤਿ ਇਤੀ ਜਿਨਿ ਕਰੀ ॥ ਸੀਸੁ ਦੀਆ ਪਰਸੀ ਨ ਉਚਰੀ ॥ ੧੩ ॥

ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣਕੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਗੁਰੂ ਤੇਗ

ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਤਿਲਕ ਜੰਝੂ ਆਦਿਕ ਰੱਖ ਦਿਤੇ ਭਾਵ ਬਚਾ ਦਿਤੇ। ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਸਾਕਾ=ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਸਹੀਦੀ ਪਾਈ ਜਾਂ ਜਿਨਾਂ ੨ ਵੇਰੀਆਂ ਨੇ ਉਪਦ੍ਰ ਕੀਤਾ। ਸੰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਕਮਾਈ ਜਿਨਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਉਪਦ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਿਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਪਰ ਸੀ ਨ ਕੀਤੀ ਭਾਵ ਦੁਖ ਨ ਮੰਨਿਆ। ੧੩।
ਧਰਮ ਹੇਤਸਾਕਾਜਿਨਿਕੀਆ॥ਸੀਸਦੀਆ ਪਰੁ ਸਿਰਰੁ ਨ ਦੀਆ॥
ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏਕੁਕਾਜਾ॥ਪ੍ਰਭਲੋਗਨ ਕਹਿਆਵਤਲਾਜਾ॥੧੪॥

ਇਸ ਲਈ ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਾਕਾ=ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਭਾਵ ਧਰਮ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਤੋਰਿਆ ਜਾਂ ਸਹੀਦੀ ਪਾਕੇ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤਾਇਆ। ਸਿਰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਪਰ ਹਨ ਨ ਦਿਤਾ ਭਾਵ ਜਤਨ ਨਾਲ ਧਰਮ ਰੱਖਿਆ ਭਾਵ ਬਚਨ ਨ ਹਾਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕਰਕੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਿਖਾ ਸਕਦੇ ਸੀ ਪਰ ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕਰਨੇ ਇਕ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਹੈ ਭਾਵ ਕਰਾਮਾਤ ਵਿਖਾਉਣੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵਿਖਾਣਾ ਇਹ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੱਜਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਟਕ=ਤਮਾਸ਼ਾ ਭਾਵ ਅਜੇਹੇ ਮਦਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਥ ਚਲਾਕੀਆਂ ਦੇ ਖੇਲ। ਚੇਟਕ=ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਛ ਦਾ ਕੁਛ ਕਰ ਦੇਣਾ ਤੇ ਅਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾ ਲੈਣਾ ॥ ੧੪ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ **ਠੀਕਰਿ ਫੋਰਿ ਦਿਲੀਸਿ ਸਿਰਿ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰ ਕੀਯਾ ਪਯਾਨ ॥**

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰੀ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਆਨ ॥ ੧੫ ॥

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਠੀਕਰ ਭੰਨ ਕੇ ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਵਰਗੀ ਕਾਰ ਕਿਸੇ ਅਵਤਾਰ ਪੀਰ ਨੇ ਆ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥ ੧੫ ॥

ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੇ ਚਲਤ ਭਯੋ ਜਗਤ ਕੇ ਸੋਕ ॥

ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਸਭ ਜਗ ਭਯੋ ਜੈ ਜੈ ਜੈ ਸੁਰ ਲੋਕ ॥ ੧੬ ॥

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਵੇਲੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਸ਼ੋਕ ਹੋਇਆ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹੈ ਹੈ ਹੈ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰੇ ਹੋਏ ॥ ੧੬ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਪਾਤਸਾਹੀ ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਪੰਚਮੇ ਧਿਆਇ
 ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੫ ॥ ਅਫਜੂ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਅਬਮੈ ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨੋ॥ਤਪ ਸਾਧਤ ਜਿਹ ਬਿਧਿਮੁਹਿ ਆਨੋ॥
ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾਂ ॥ ਸਪਤ ਸਿੰਗ ਸੋਭਿਤ ਹੈ ਤਹਾਂ ॥ ੧ ॥

ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਪਣੀ ਕਥਾ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਜਿਸ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਤਪ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਪਹਾੜ ਹੈ। ਓਥੇ ਉਸ ਦੇ ਸੱਤ ਟਿੱਲੇ ਉੱਚੇ ੨ ਸੌਹਣੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ॥ ੧ ॥
ਸਪਤ ਸਿੰਗ ਤਿਹ ਨਾਮੁ ਕਹਾਵਾ ॥ ਪੰਡੁ ਰਾਜ ਜਹ ਜੋਗੁ ਕਮਾਵਾ ॥
ਤਹਹਮ ਅਧਿਕ ਤਪੱਸਿਆ ਸਾਧੀ॥ਮਹਾਕਾਲਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ॥੨॥

ਓਹ ਪਹਾੜ ਸੱਤਾਂ ਟਿੱਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਦਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ ਹੈ। ਓਥੇ ਅਸਾਂ ਬੜੀ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਕਾਲਕਾ=ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਅਰਾਧੀ=ਅਰਾਧਣ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ। ੨।
ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਤਪਸਿਆ ਭਯੋ ॥ ਦ੍ਰੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹੈ ਗਯੋ ॥
ਤਾਤਮਾਤ ਮੁਰ ਅਲਖ ਅਰਾਧਾ॥ਬਹੁਬਿਧਿ ਜੋਗਸਾਧਨਾ ਸਾਧਾ॥੩॥

ਇੱਕੁਰ ਮੈਂ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ। ਦੋ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਕ ਰੂਪ ਹੋਗਿਆ ਭਾਵ ਮੈਂ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਗਏ। (ਏਧਰ ਜਿੱਕੁਰ ਮੈਂ ਕਠਨ ਤਪ ਕੀਤਾ ਸੀ) ਇੱਕੁਰ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਮਾਤਾ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਅਰਾਧਿਆ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਰੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋਗ ਦਿਆਂ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਧਿਆ ਭਾਵ ਮਨ ਵੱਸ ਕੀਤਾ ॥ ੩ ॥
ਤਿਨ ਜੋ ਕਰੀ ਅਲਖ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥ ਤਾਤੇ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਗੁਰ ਦੇਵਾ ॥
ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਜਬ ਆਇਸ ਮੁਹਿ ਦੀਆ ॥ ਤਬ ਹਮ ਜਨਮ ਕਲੂ
ਮਹਿ ਲੀਆ ॥ ੪ ॥

ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੇ ਜੇਹੜੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਗਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗਏ। ਓਧਰੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ॥ ੪ ॥

ਚਿਤ ਨ ਭਯੋ ਹਮਰੋ ਆਵਨ ਕਹ ॥ ਚੁਭੀ ਰਹੀ ਸੁਤਿ ਪ੍ਰਭ
ਚਰਨਨ ਮਹ ॥ ਜਿਉ ਤਿਉ ਪ੍ਰਭ ਹਮ ਕੋ ਸਮਝਾਯੋ ॥ ਇਮ
ਕਹਿਕੈ ਇਹ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ ॥ ੫ ॥

ਸਾਡਾ ਮਨ ਆਉਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਸੁਰਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਚੁਭੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਜਿੱਕੁਰ ਤਿੱਕੁਰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਤੇ ਇੱਕੁਰ ਆਖਕੇ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਘੱਲਿਆ ॥ ੫ ॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚੁ ਇਸ ਕੀਟ ਪ੍ਰਤਿ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਜਬ ਪਹਿਲੇ ਹਮ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਬਨਾਈ॥ਦਈਤ ਰਚੇ ਦੁਸਟ ਦੁਖਦਾਈ॥

ਤੇ ਭੁਜ ਬਲ ਬਵਰੇ ਹੈ ਗਏ॥ਪੂਜਤ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਰਹਿ ਗਏ॥੬॥

{ ਕੀਟ=ਕੀੜਾ ਭਾਵ ਦਾਸ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲਈ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਵਾਸਤੇ }
ਇਸਪਦ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ।

(ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਖਿਆ) ਜਦੋਂ ਅਸਾਂ ਪਹਿਲੇ ਦੁਨੀਆਂ ਬਣਾਈ ਸੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਸਾਂ ਦੇ ਦੋਂਤ ਬਣਾਏ ਜੇਹੜੇ ਦੁਸ਼ਟ ਸਾਨੂੰ ਹੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਗਏ । ਉਹ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਜੋਰ ਕਰਕੇ ਝੱਲੇ ਹੋ ਗਏ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪੂਜਣ ਵੱਲੋਂ ਹਟ ਗਏ ॥ ੬ ॥

ਤੇ ਹਮ ਤਮਕਿ ਤਨਕ ਮੋ ਖਾਪੇ ॥ ਤਿਨਕੀ ਠਉਰ ਦੇਵਤਾ ਥਾਪੇ ॥

ਤੇ ਭੀ ਬਲ ਪੂਜਾ ਉਰਝਾਏ ॥ ਆਪਨ ਹੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਹਾਏ ॥੭॥

ਉਹ ਅਸਾਂ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਛਿਨ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ । ਉਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇਵਤੇ ਬਹਾ ਦਿੱਤੇ । ਉਹ ਵੀ ਬਲੀਆਂ ਲੈਣ ਵਿਚ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ । ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਸਦਾਉਣ ਲਗ ਪਏ ॥ ੭ ॥

ਮਹਾਦੇਵ ਅਚੁਤ ਕਹਾਯੋ ॥ ਬਿਸਨ ਆਪ ਹੀ ਕੋ ਠਹਿਰਾਯੋ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਆਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਬਖਾਨਾ॥ਪ੍ਰਭਕੋਪ੍ਰਭੂ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਜਾਨਾ॥੮॥

ਸ਼ਿਵਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਕਹਾਇਆ । ਬਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਠਹਿਰਾ ਲਿਆ । ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵੀ ਅਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਸਦਵਾਇਆ॥ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨ ਜਾਣਿਆ॥੮॥

ਤਬ ਸਾਖੀ ਪ੍ਰਭ ਅਸਟ ਬਨਾਏ ॥ ਸਾਖ ਨਮਿਤ ਦੇਬੇ ਠਹਿਰਾਏ ॥

ਤੇ ਕਹੈ ਕਰੋ ਹਮਾਰੀ ਪੂਜਾ॥ਹਮਬਿਨ ਅਵਰੁ ਨ ਠਾਕੁਰੁ ਦੂਜਾ॥੯॥

ਫੇਰ ਤਦੋਂ ਮਾਲਕ ਨੇ ਅਠ ਦੇਵਤੇ (ਕੁਬੇਰ, ਬਰਨ, ਸੂਰਜ, ਚੰਦਮਾ, ਅੱਗ, ਧਰਮ ਰਾਜਾ, ਇੰਦ੍ਰ, ਸਾਖੀ=ਉਗ੍ਰਾਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਹੈ) ਬਣਾਏ । ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਇਸਥਤ ਕੀਤੇ ਉਹ ਵੀ ਅੱਠੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਸਾਡੀ ਹੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋ । ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੯ ॥

ਪਰਮ ਤੱਤਕੋਜਿਨਨ ਪਛਾਨਾ॥ਤਿਨ ਕਰ ਈਸਰ ਤਿਨ ਕਹੁਮਾਨਾ॥

ਕੇਤੇ ਸੂਰਚੰਦ ਕਹੁ ਮਾਨੈ॥ਅਗਨਿ ਹੋਤੁ ਕਈ ਪਵਨ ਪ੍ਰਮਾਨੈ॥੧੦॥

ਜਿਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਨਾ ਪਛਾਣਿਆਂ । ਉਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕਰਕੇ ਉਨਾਂ ਅਠਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨ ਲਿਆ । ਬਹੁਤੇ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਅੱਗ ਹੋਮ ਕਰਨਾ ਤੇ ਪੈਣ ਨੂੰ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪੈਣ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ ॥ ੧੦ ॥

ਕਿਨਹੂੰ ਪ੍ਰਭ ਪਾਹਨ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ਨਾਤ ਕਿਤੇ ਜਲ ਕਰਤ ਬਿਧਾਨਾ॥

ਕੇਤਕ ਕਰਮ ਕਰਤ ਡਰਪਾਨਾ॥ਧਰਮਰਾਜ ਕੋ ਧਰਮ ਪਛਾਨਾ॥੧੧॥

ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਪਛਾਣਿਆਂ । ਕਿਤਨੇ ਸਾਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਜਾਨਣ ਲਗ ਪਏ । ਕਿਤਨੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਕਰਦੇ ੨ ਡਰ ਪੈਣ ਲੱਗੇ । ਤੇ ਧਰਮ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਆਉਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ॥ ੧੧ ॥

ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਸਾਖ ਨਮਿਤ ਠਹਰਾਏ॥ਤੇ ਹਿਆਂ ਆਇ ਪ੍ਰਭੂ ਕਹਵਾਏ ॥

ਤਾਕੀ ਬਾਤਬਿਸਰ ਜਾਤੀ ਭੀ॥ਅਪਨੀਅਪਨੀ ਪਰਤ ਸੋਭ ਭੀ॥੧੨॥

ਜੇਹੜੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਏਥੇ ਘੱਲੇ ਸਨ । ਉਹ ਏਥੇ ਆਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕਹਾਉਣ ਲਗ ਪਏ । ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਭੁੱਲ ਗਈ । ਉਹ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਲਗ ਪਏ ॥ ੧੨ ॥

ਜਬ ਪ੍ਰਭਕੋ ਨਤਿਨੈ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ਤਬਹਰਿ ਇਨ ਮਨੁਛਨ ਠਹਰਾਨਾ॥

ਤੇ ਭੀ ਬਸਿ ਮਮਤਾ ਹੁਇ ਗਏ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਪਾਹਨ ਠਹਰਾਏ॥੧੩॥

ਜਦੋਂ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਉਤਲਿਆਂ ਨੇ ਨ ਪਛਾਣਿਆਂ, ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾ ਦਿਤਾ ਭਾਵ ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਇਹ ਵੀ ਮਮਤਾ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਗਏ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਸਮਝਿਆ ॥ ੧੩ ॥

ਤਬ ਹਰਿ ਸਿੱਧ ਸਾਧ ਠਹਿਰਾਏ॥ਤਿਨਭੀ ਪਰਮਪੁਰਖ ਨਹੀਪਾਏ॥

ਜੇਕੋਈਹੋਤਭਯੋਜਗਿਸਿਆਨਾ॥ਤਿਨਤਿਨਅਪਨੋਪੰਥਚਲਾਨਾ॥੧੪॥

ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਧ ਬਣਾ ਦਿਤੇ । ਉਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ । ਜੇਹੜਾ ਵੀ ਕੋਈ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਿਆਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ । ਉਸ ੨ ਨੇ ਅਪਣਾ ਹੀ ਰਸਤਾ ਚਲਾ ਦਿਤਾ ॥ ੧੪ ॥

ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹ ਪਾਯੋ॥ਬੈਰਬਾਦ ਅਹੰਕਾਰ ਬਢਾਯੋ॥

ਪੇਡ ਪਾਤ ਆਪਨ ਤੇ ਜਲੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਪੰਥ ਨ ਕੋਊ ਚਲੈ ॥ ੧੫ ॥

ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨ ਪਾਇਆ । ਵੈਰ, ਝਗੜਾ, ਹੰਕਾਰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ । ਜਿੰਕਰ ਰੁੱਖ ਪੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਵਾਂਸ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀ ਖਹਿ ੨ ਕੇ ਪੱਤਿਆਂ ਸਣੇ ਮੁੱਢੇਂ ਹੀ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਹੈ ॥ ੧੫ ॥

ਜਿਨਿਜਿਨਿ ਤਨਕਿਸਿੱਧ ਕੋਪਾਯੋ॥ਤਿਨਤਿਨ ਅਪਨਾ ਰਾਹੁਚਲਾਯੋ॥

ਪਰਮੇਸਰ ਨਕਿਨਹੂੰ ਪਹਿਚਾਨਾ॥ਮਮਉਚਾਰਤੇ ਭਯੋਦਿਵਾਨਾ॥੧੬॥

ਜਿਸ ੨ ਨੇ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ । ਉਸ ੨ ਨੇ ਅਪਣਾ ਰਸਤਾ ਚਲਾਇਆ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨ ਪਛਾਣਿਆ । ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਆਖੋ ਇੱਕੁਰ ਹੀ ਸਾਰੇ ਕਮਲੇ ਹੋ ਗਏ ॥ ੧੬ ॥

ਪਰਮ ਤੱਤ ਕਿਨਹੂੰ ਨ ਪਛਾਨਾ॥ ਆਪ ਆਪ ਭੀਤਰਿ ਉਰਝਾਨਾ॥
ਤਬ ਜੇਜੇਰਿਖਰਾਜਬਨਾਏ॥ਤਿਨ ਆਪਨਪੁਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿਚਲਾਏ॥੧੭॥

ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨ ਪਛਾਣਿਆ । ਸਾਰੇ ਅਪਣੇ ੨ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ । ਤਦੋਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਜੇਹੜੇ ੨ ਰਿਖੀ ਰਾਜ ਬਣਾਏ । ਉਨਾਂ ਵੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਚਲਾ ਦਿਤੀਆਂ ॥ ੧੭ ॥

ਜੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ ਕੇ ਭਏ ਅਨੁਰਾਗੀ॥ ਤਿਨ ਤਿਨ ਕ੍ਰਿਆ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ
ਤਿਆਗੀ॥ ਜਿਨ ਮਨੁ ਹਰਿ ਚਰਨਨ ਠਹਰਾਯੋ॥ ਸੋ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਨ
ਕੇ ਰਾਹ ਨ ਆਯੋ॥ ੧੮ ॥

ਜੇਹੜੇ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋ ਗਏ । ਉਸ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਕਾਰ ਸਾਰੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ । ਜਿਨਾਂ ੨ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜ ਦਿਤਾ ਉਹ ੨ ਆਦਮੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਨ ਆਇਆ ॥ ੧੮ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਚਾਰ ਹੀ ਬੇਦ ਬਨਾਏ॥ ਸਰਬ ਲੋਕ ਤਿਹ ਕਰਮ ਚਲਾਏ॥
ਜਿਨਕੀ ਲਿਵਹਰਿਚਰਨਨਲਾਗੀ॥ਤੇ ਬੇਦਨਤੇ ਭਏਤਿਆਗੀ॥੧੯॥

ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਵੇਦ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿਤੇ । ਸਾਰਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨਾਂ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਾ ਦਿਤਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ । ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਗ ਗਈ ਉਹ ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਗਏ ॥ ੧੯ ॥

ਜਿਨ ਮਤ ਬੇਦ ਕਤੇਬਨ ਤਿਆਗੀ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਭਏ ਅਨੁਰਾਗੀ॥
ਤਿਨਕੇ ਗੂੜ ਮੱਤਜੇ ਚਲਹੀ॥ਭਾਂਤਿ ਅਨੇਕ ਦੁਖਨਸੋਂ ਦਲਹੀ॥੨੦॥

ਜਿਨਾਂ ੨ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਦੇ ਮਤਾਂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਛੱਡ ਦਿਤੀ । ਉਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਨ ਗਏ । ਉਨਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਮੱਤ ਜੇਹੜੇ ਚਲ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਮੱਤ ਚਲੇ ਹੋਏ ਕਈ ਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ॥ ੨੦ ॥

ਜੇ ਜੇ ਸਹਿਤ ਜਾਤਨ ਸੰਦੇਹਿ॥ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਸੰਗ ਨ ਛੋਡਤ ਨੇਹ॥
ਤੇਤੇਪਰਮ ਪੁਰੀਕਹ ਜਾਹੀ॥ਤਿਨਹਰਿ ਸਿਉਅੰਤਰੁ ਕਛੁ ਨਾਹੀ॥੨੧॥

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਸਹਿਤ ਦੇਹ ਦੇ, ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਪੀੜਾ ਦੁਖ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ । ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ । ਉਹ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਪੁਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਗੇ । ਉਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨਾਲ ਕੁਛ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹਨ ॥ ੨੧ ॥

ਜੇ ਜੇ ਜੀਅ ਜਾਤਨ ਤੇ ਡਰੇ॥ ਪਰਮਪੁਰਖ ਤਜਿਤਿਨ ਮਗ ਪਰੇ॥
ਤੇਤੇ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਮੋ ਪਰਹੀ॥ ਬਾਰਬਾਰ ਜਗ ਮੋ ਬਪੁਧਰਹੀ॥੨੨॥

ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਜੀਵ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਆਦਕ ਪੀੜਾ ਤੋਂ ਡਰ ਗਏ ਹਨ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ । ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ । ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣਗੇ । ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਮੁੜ ੨ ਕੇ ਜਨਮ ਧਾਰਨਗੇ ॥ ੨੨ ॥

ਤਬ ਹਰਿਬਹੁਰਦੱਤ ਉਪਜਾਇਓ॥ਤਿਨ ਭੀਅਪਨਾ ਪੰਥੁ ਚਲਾਇਓ॥
ਕਰਮੋ ਨਖਸਿਰ ਜਟਾਸਵਾਰੀ॥ਪ੍ਰਭਕੀ ਕ੍ਰਿਆ ਕਛੁ ਨ ਬਿਚਾਰੀ॥੨੩॥

ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਦੱਤਾ ਤੇਅ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ । ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਅਪਣਾ ਰਸਤਾ ਚਲਾ ਦਿਤਾ । ਹਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਜਟਾਂ ਬਣਾ ਦਿਤੀਆਂ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਕਾਰ ਕੁਛ ਨ ਵਿਚਾਰੀ ॥ ੨੩ ॥

ਪੁਨ ਹਰਿ ਗੋਰਖ ਕੋ ਉਪਰਾਜਾ॥ ਸਿੱਖ ਕਰੇ ਤਿਨਹੂੰ ਬਡ ਰਾਜਾ॥
ਸ੍ਵਨਫਾਰਿਮੁਦ੍ਰਾ ਦੁਐਡਾਰੀ॥ਹਰਿਕੀਪ੍ਰੀਤਿ ਰੀਤਿਨ ਬਿਚਾਰੀ॥੨੪॥

ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਗੋਰਖਨਾਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ । ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਆਦਕ ਵਡੇ ਵਡੇ ਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਬਣਾ ਲਏ । ਕੰਨ ਪਾੜ ਕੇ ਦੋ ਮੁੰਦ੍ਰਾਂ ਪਾ ਸੁੱਟੀਆਂ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦੀ ਰੀਤੀ ਨ ਵਿਚਾਰੀ ॥ ੨੪ ॥

ਪੁਨ ਹਰਿ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਕੋ ਕਰਾ॥ ਭੇਸ ਬੈਰਾਗੀ ਕੋ ਜਿਨ ਧਰਾ॥
ਕੰਠੀਕੰਠਿ ਕਾਠ ਕੀ ਡਾਰੀ॥ਪ੍ਰਭ ਕੀਕ੍ਰਿਆ ਨ ਕਛੁ ਬਿਚਾਰੀ॥੨੫॥

ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਵੈਰਾਗੀ ਨੂੰ ਕੀਤਾ । ਜਿਸ ਨੇ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਦੇ ਭੇਖ ਨੂੰ ਧਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂ ਧਾਰ=ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਗਲ ਵਿਚ ਲੱਕੜ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾ ਦਿਤੀ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਕਾਰ ਕੁਛ ਨ ਵਿਚਾਰੀ ॥ ੨੫ ॥

ਜੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਮਪੁਰਖ ਉਪਜਾਏ॥ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨੇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ॥
ਮਹਾ ਦੀਨ ਤਬ ਪ੍ਰਭ ਉਪਰਾਜਾ॥ਅਰਬ ਦੇਸ ਕੋ ਕੀਨੋ ਰਾਜਾ॥੨੬॥

ਜੇਹੜੇ ਜੇਹੜੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਬਣਾਏ । ਉਨਾਂ ੨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਰਸਤੇ ਚਲਾ ਦਿਤੇ । ਫਿਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ । ਉਸ

ਨੂੰ ਅਰਬ ਦੇਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾਇਆ ॥ ੨੬ ॥

ਤਿਨ ਭੀ ਏਕ ਪੰਥ ਉਪਰਾਜਾ ॥ ਲਿੰਗ ਬਿਨਾ ਕੀਨੇ ਸਭ ਰਾਜਾ ॥

ਸਭ ਤੇ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਯੋ ॥ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਾਹੂ ਨ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ ॥ ੨੭ ॥

ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਪੰਥ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਭਾਵ ਸੰਨਤ ਤੋਰੀ । ਸਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਅਪਣਾ ਨਾਮ ਜਪਾਇਆ । ਸੱਤ ਨਾਮ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨ ਪੱਕਾ ਕਰਾਇਆ ॥ ੨੭ ॥

ਸਭ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਉਰਝਾਨਾ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾਹੂ ਨ ਪਛਾਨਾ ॥

ਤਪਸਾਧਤ ਹਰਿਮੋਹਿ ਬੁਲਾਯੋ ॥ ਇਮਕਹਿਕੈ ਇਹਲੋਕ ਪਠਾਯੋ ॥ ੨੮ ॥

ਸਾਰੇ ਅਪਣੀ ੨ ਮੰਨਤਾ ਵਿਚ ਫਸ ਗਏ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨ ਪਛਾਣਿਆ । ਤਾਂ ਤਪ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵਾਜ ਮਾਰੀ । ਤੇ ਇੱਕੁਰ ਆਖਕੇ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਘੱਲਿਆ ॥ ੨੮ ॥

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਬਾਚੁ ॥ ਚੋਪਈ ॥

ਮੈ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ ॥ ਪੰਥ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰਬੇ ਕਹੁ ਸਾਜਾ ॥

ਜਾਹਿ ਤਹਾਂ ਤੈਧਰਮੁ ਚਲਾਇਕਬੁਧਿ ਕਰਨਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ ॥ ੨੯ ॥

ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਮੈਂ ਤੇਨੂੰ ਅਪਣਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ । ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪੰਥ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਜਿਆ ਹੈ । ਜਾਹ ਥਾਂ ਥਾਂ ਜਾਕੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤੋਰ । ਮਾੜੀ ਅਕਲ ਬਣੇਣ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਭਾਵ ਮਾੜਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਰੋਕ ॥ ੨੯ ॥

ਕਬਿਬਾਚ ॥ ਚੋਹਰਾ ॥

ਠਾਢ ਭਯੋ ਮੈ ਜੋਰਿ ਕਰਿ ਬਚਨ ਕਹਾ ਸਿਰ ਨਿਆਇ ॥

ਪੰਥ ਚਲੈ ਤਬ ਜਗਤ ਮੈ ਜਬ ਤੁਮ ਕਰਹੁ ਸਹਾਇ ॥ ੩੦ ॥

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ । ਮੈਂ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਾ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਖੜੇ ਗਿਆ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਕੇ ਇਹ ਬਚਨ ਅੱਗੋਂ ਮੈਂ ਆਖਿਆ । ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਪੰਥ ਓਦੋਂ ਚਲੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋਗੇ ॥ ੩੦ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਇਹ ਕਾਰਨਿ ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਪਠਾਯੋ ॥ ਤਬ ਮੈ ਜਗਤ ਜਨਮੁ ਧਰਿ ਆਯੋ ॥ ਜਿਮ ਤਿਨ ਕਹੀ ਇਨੈ ਤਿਮ ਕਹਿਹੋ ॥ ਔਰ ਕਿਸੂ ਤੇ ਬੈਰ ਨ ਗਹਿਹੋ ॥ ੩੧ ॥

ਇਸ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਕਾਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਹੈ । ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਜਨਮ ਧਰਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ । ਜਿੱਕੁਰ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਹੈ । ਓਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਹੋਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਫੜਾਂਗਾ ਭਾਵ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਮਤ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ॥ ੩੧ ॥

ਜੇਹਮ ਕੋ ਪਰਮੇਸਰ ਉਚਰਿ ਹੈ ॥ ਤੇਸਭ ਨਰਕਿ ਕੁੰਡਮਹਿ ਪਰਿ ਹੈ ॥

ਮੇ ਕੋ ਦਾਸੁ ਤਵਨ ਕਾ ਜਾਨੋ ॥ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਰੇਚ ਪਛਾਨੋ ॥ ੩੨ ॥

ਜੇਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਆਖੇਗਾ । ਓਹ ਸਾਰੇ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਣਗੇ । ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਾ ਦਾਸ ਜਾਣੋ । ਇਸ ਗਲ ਵਿਚ ਰਤਾ ਵੀ ਭੇਦ ਨ ਮੰਨੋ ॥ ੩੨ ॥

ਮੈ ਹੋ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ ॥ ਦੇਖਨ ਆਯੋ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ ॥

ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਜਗਤ ਕਹਾ ਸੋ ਕਹਿਹੋ ॥ ਮ੍ਰਿਤੁ ਲੋਕ ਤੇ ਮੋਨ ਨ ਰਹਿਹੋ ॥ ੩੩ ॥

ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਾ ਦਾਸ ਹਾਂ । ਜਗਤ ਵਿਚ ਤਮਾਸਾ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਹਾਂ । ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਓਹ ਮੈਂ ਸਚ ੨ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਡਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੩੩ ॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਕਹਿਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁ ਭਾਖਿਹੋ ॥ ਕਿਸੂ ਨ ਕਾਨ ਰਾਖਿਹੋ ॥

ਕਿਸੂ ਨ ਭੇਖ ਭੀਜ ਹੋ ॥ ਅਲੇਖ ਬੀਜ ਬੀਜਹੋ ॥ ੩੪ ॥

ਜੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਓਹ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੁਸ਼ਾਮਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੇਖ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਾਂਗਾ ਭਾਵ ਨਾਮ ਜਪਾਵਾਂਗਾ ॥ ੩੪ ॥

ਪਖਾਨ ਪੂਜ ਹੋ ਨਹੀ ॥ ਨ ਭੇਖ ਭੀਜਹੋ ਕਹੀ ॥

ਅਨੰਤ ਨਾਮੁ ਗਾਇ ਹੋ ॥ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਾਇ ਹੋ ॥ ੩੫ ॥

ਮੈਂ ਪੱਥਰ ਪੂਜ ਨਹੀਂ ਹਾਂ । ਨ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਭੇਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਬਿਅੰਤ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਹਾਂ । ਇੱਕੁਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਪਾਵਾਂਗਾ ਜਾਂ ਇਹ ਨਾਮ ਮੈਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਤੋਂ ਮੰਗਿਆ ਹੋ ॥ ੩੫ ॥

ਜਟਾ ਨ ਸੀਸ ਧਾਰਿ ਹੋ ॥ ਨ ਮੁੰਦ੍ਰ ਕਾ ਸੁਧਾਰਿਹੋ ॥

ਨ ਕਾਨ ਕਾਹੂ ਕੀ ਧਰੋ ॥ ਕਹਿਯੋ ਪ੍ਰਭੂ ਸੁ ਮੈ ਕਰੋ ॥ ੩੬ ॥

ਨ ਮੈਂ ਜਟਾਂ ਸਿਰ ਉਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ । ਨ ਮੈਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰਾਂ
ਸਵਾਰਦਾ ਹਾਂ । ਨ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੁਸ਼ਾਮਤ ਧਰਦਾ ਹਾਂ । ਜੇ ਮਾਲਕ ਨੇ
ਆਖਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਓਹ ਕਰਾਂਗਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗਾ॥੩੬॥

ਭਜੋ ਸੁ ਏਕ ਨਾਮਯੰ॥ ਜੁ ਕਾਮ ਸਰਬ ਠਾਮਯੰ॥

ਨ ਜਾਪ ਆਨ ਕੋ ਜਪੇਂ॥ ਨ ਅਉਰ ਥਾਪਨਾ ਥਪੇਂ॥ ੩੭॥

ਮੈਂ ਇਕ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਾਂ ਜਪਾਵਾਂਗਾ, ਜੋ ਨਾਮ ਸਾਰਿਆਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ
ਕੰਮ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹਰ ਥਾਂ ਜਪਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਠਦਿਆਂ ਬਹਿ-
ਦਿਆਂ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਨਾਮ
ਹਰ ਥਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜਾਪ ਨਹੀਂ
ਜਪਾਵਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਖੰਡ ਦੀ ਥਾਪਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਵਾਂਗਾ ਭਾਵ ਛਲ
ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ॥ ੩੭॥

ਬਿਅੰਤ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ ਹੋ॥ ਪਰਮ ਜੋਤਿ ਪਾਇਹੋ॥

ਨ ਧਿਆਨ ਆਨ ਕੋ ਧਰੇਂ॥ ਨ ਨਾਮ ਆਨ ਉਚਰੇਂ॥ ੩੮॥

ਬਿਅੰਤ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਧਿਆਵਾਂਗਾ । ਇਕੁਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ
ਪਾਲਵਾਂਗਾ । ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਧਰਾਂਗਾ । ਨ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ
ਦਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਾਂਗਾ॥ ੩੮॥

ਤਵੱਕ ਨਾਮ ਰਤਿਯੰ॥ ਨ ਆਨ ਮਾਨ ਮਤਿਯੰ॥

ਪਰਮ ਧਿਆਨ ਧਾਰੀਯੰ॥ ਅਨੰਤ ਪਾਪ ਟਾਰੀਯੰ॥ ੩੯॥

ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰੱਤਾ ਰਹਾਂਗਾ । ਨ ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਿਚ ਮਸਤ
ਹੋਵਾਂਗਾ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਾਰਨ ਨਾਲ ਬਿਅੰਤ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇ ਸੁੱਟ
ਦੇਈਦਾ ਹੈ॥ ੩੯॥

ਤੁਮੇਵ ਰੂਪ ਰਾਚਿਯੰ॥ ਨ ਆਨ ਦਾਨ ਮਾਚਿਯੰ॥

ਤਵੱਕ ਨਾਮ ਉਚਾਰੀਯੰ॥ ਅਨੰਤ ਦੂਖ ਟਾਰੀਅੰ॥ ੪੦॥

ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਚਕੇ । ਮੈਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ
ਦੇ ਦਾਨ=ਜਾਨਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਚਦਾ=ਲਗਦਾ ਹਾਂ । ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦਾ ਹਾਂ ।
ਇਕੁਰ ਮੈਂ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਖਾਂ ਨੂੰ
ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ॥ ੪੦॥

ਚੋਖਈ॥

ਜਿਨ ਜਿਨ ਨਾਮੁ ਤਿਹਾਰੇ ਧਿਆਇਆ॥ ਦੂਖ ਪਾਪ ਤਿਨ

ਨਿਕਟ ਨ ਆਇਆ॥ ਜੇ ਜੇ ਅਉਰ ਧਿਆਨ ਕੋ ਧਰੀ॥

ਬਹਿਸ ਬਹਿਸ ਬਾਦਨ ਤੇ ਮਰੀ॥ ੪੧॥

ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ । ਦੂਖ ਪਾਪ ਓਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ
ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ । ਜੇਹੜੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਹਨ ।
ਓਹ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀ ਜਿਦ ਜਿਦ ਕੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ
ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੪੧॥

ਹਮ ਏਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੇ ਆਏ॥ ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ॥

ਜਹਾ ਤਹਾ ਤੁਮ ਧਰਮ ਬਿਬਾਗੇ॥ ਦੁਸਟ ਦੋਖੀਅਨ ਪਕਰਿ ਪਛਾਗੇ॥ ੪੨॥

ਅਸੀਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਹਾਂ ਧਰਮ ਕਰਨ
ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਹੈ ਥਾਂ ਥਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖਿਲਾਰ ਦਿਓ ।
ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਭਾਵ ਉਤਾਹਾਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਜਮੀਨ ਨਾਲ ਮਾਰੋ । ਭਾਵ
ਭੁੰਜੇ ਸੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੋ॥ ੪੨॥

ਯਾਹੀ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ॥ ਸਮਝਿ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂ ਸਭ ਮਨਮੰ॥

ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤਉਬਾਰਨ॥ ਦੁਸਟ ਸਭਨਕੋਮੂਲ ਉਪਾਰਨ॥ ੪੩॥

ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਨਮ ਧਰਿਆ ਹੈ ਭਾਵ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ ।
ਹੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤੋ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਓ । ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਚਲਾਣ ਤੇ ਵੈਰਾਂ ਤੋਂ
ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹਾਂ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਪੁੱਟਣ ਭਾਵ
ਜੜਾਂ ਤੋਂ ਉਖੜਨ ਆਏ ਹਾਂ॥ ੪੩॥

ਜੇ ਜੇ ਭਏ ਪਹਿਲ ਅਵਤਾਰਾ॥ ਆਪੁ ਆਪੁ ਤਿਨ ਜਾਪੁ ਉਚਾਰਾ॥

ਪ੍ਰਭ ਦੋਖੀ ਕੋਈ ਨਬਿਦਾਰਾ॥ ਧਰਮ ਕਰਮ ਕੇ ਰਾਹੁ ਨ ਡਾਰਾ॥ ੪੪॥

ਜੇਹੜੇ ਪਹਿਲੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋਏ । ਓਨਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ੨ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣ ਦਾ
ਜਾਪ ਉਚਾਰਿਆ ਭਾਵ ਅਪਣੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਾਈ । ਮਾਲਕ ਦਾ ਦੋਖੀ ਕੋਈ
ਨ ਮਾਰਿਆ ਭਾਵ ਅਪਣੇ ਦੋਖੀ ਰਾਵਣ ਕੰਸ ਆਦਿਕ ਮਾਰੇ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਤੋਂ
ਬੇਮੁਖ ਸਨ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਨ ਮਾਰਿਆ । ਧਰਮ ਕਰਮ ਦੇ ਰਸਤੇ ਕਿਸੇ
ਨੂੰ ਨ ਪਾਇਆ॥ ੪੪॥

ਜੇ ਜੇ ਗਉਸ ਅੰਬੀਆ ਭਏ॥ ਮੈ ਮੈ ਕਰਤ ਜਗਤ ਤੇ ਗਏ॥

ਮਹਾਪੁਰਖ ਕਾਹੂਨ ਪਛਾਨਾ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕੋ ਕਛੂ ਨ ਜਾਨਾ॥ ੪੫॥

ਜੇਹੜੇ ੨ ਖੁਦਾ ਦੇ ਪੱਕੇ ਯਾਰ ਖਬਰ ਸੁਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਨਬੀ ਹੋਏ
ਹਨ । ਓਹ ਸਾਰੇ ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਇਕੁਰ ਕਰਦੇ ਜਗਤ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ ।

ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਿਆਂ ਹੈ । ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆਂ ਹੈ ॥ ੪੫ ॥

ਅਵਰਨ ਕੀ ਆਸਾ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ਏਕੈ ਆਸ ਧਰੇ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥

ਆਨ ਆਸ ਉਪਜਤ ਕਛੁ ਨਾਹੀ॥ਵਾਕੀਆਸ ਧਰੇ ਮਨ ਮਾਹੀ॥੪੬॥

ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਇਕ ਦੀ ਆਸ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖੋ । ਹੋਰ ਦੀ ਆਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਭਾਵ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਆਸਾ ਮਨ ਵਿਚ ਰੱਖੋ॥੪੬॥
ਦੋਹਰਾ ॥ ਕੋਈ ਪੜਤ ਕੁਰਾਨ ਕੋ ਕੋਈ ਪੜਤ ਪੁਰਾਨ ॥

ਕਾਲ ਨ ਸਕਤ ਬਚਾਇਕੈ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਨਿਦਾਨ॥੪੭॥

ਕੋਈ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਪੁਰਾਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ ਓੜਕ ਇਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਬਿਅਰਥ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ॥ ੪੭ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਕਈ ਕੋਟਿ ਮਿਲਿ ਪੜਤਕੁਰਾਨਾ॥ਬਾਚਤ ਕਿਤੇ ਪੁਰਾਨ ਅਜਾਨਾ॥

ਅੰਤ ਕਾਲ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨਆਵਾ॥ਦਾਵ ਕਾਲਕਾਹੂ ਨਬਚਾਵਾ॥੪੮॥

ਕਈ ਕਰੋੜ ਮਿਲਕੇ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਬੇਸਮਝ ਪੁਰਾਨ ਨੂੰ ਵਾਚਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਓੜਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਮੌਤ ਦੇ ਦਾ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਚੋਣਾ ਓਨਾਂ ਉਤੇ ਦੱਸਿਆਂ ਜਤਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ॥ ੪੮ ॥

ਕਿਉ ਨ ਜਪੇ ਤਾਕੇ ਤੁਮ ਭਾਈ ॥ ਅੰਤ ਕਾਲ ਜੋ ਹੋਇ ਸਹਾਈ ॥

ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਲਖੋਕਰ ਭਰਮਾ॥ਇਨਤੇ ਸਰਤ ਨ ਕੋਈ ਕਰਮਾ॥੪੯॥

ਹੇ ਭਰਾਓ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ । ਜੇਹੜਾ ਓੜਕ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇਗਾ । ਓਹ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਭਰਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਿਅਰਥ ਸਮਝੋ । ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੪੯ ॥

ਇਹ ਕਾਰਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹਮੈ ਬਨਾਯੋ॥ਭੇਦੁ ਭਾਖਿ ਇਹੁ ਲੋਕ ਪਠਾਯੋ ॥

ਜੋ ਤਿਨ ਕਹਾ ਸੁ ਸਭਨ ਉਚਗੋ॥ਡਿਭ ਵਿੰਭ ਕਛੁ ਨੈਕੁ ਨ ਕਰੋ॥੫੦॥

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੀਤਾ । ਸਾਰਾ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਘੱਲਿਆ ਹੈ । ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਸੋ ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।ਦਗੇ ਫਰੇਬ ਵਿਖਾਵਾ ਮੈਂ ਕੁਛ ਜਰਾ ਜਿਤਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾਹਾਂ॥੫੦॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਨ ਜਟਾ ਮੂੰਡ ਧਾਰੋ ॥ ਨ ਮੁੰਦ੍ਰਕਾ ਸਵਾਰੋ ॥

ਜਪੇ ਤਾਸ ਨਾਮੰ ॥ ਸਰੈ ਸਰਬ ਕਾਮੰ ॥ ੫੧ ॥

ਨ ਜਟਾਂ ਸਿਰ ਉਤੇ ਧਰਦਾ ਹਾਂ । ਨ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁੰਦਰਾਂ ਸਵਾਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਦਾ ਹਾਂ । ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸੌਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥੫੧॥

ਨ ਨੈਨੰ ਮਿਚਾਉਂ ॥ ਨ ਡਿੰਭੰ ਦਿਖਾਉਂ ॥

ਨ ਕੁਕਰਮੰ ਕਮਾਉਂ ॥ ਨ ਭੇਖੀ ਕਹਾਉਂ ॥ ੫੨ ॥

ਨ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਾਂਗਾ । ਨ ਪਖੰਡ ਵਿਖਾਵਾਂਗਾ । ਨ ਮਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗਾ । ਨ ਭੇਖੀ ਕਹਾਵਾਂਗਾ ॥ ੫੨ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਜੇ ਜੇ ਭੇਖ ਸੁ ਤਨ ਮੈ ਧਾਰੈ ॥ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਜਨ ਕਛੁ ਕੈ ਨ ਬਿਚਾਰੈ ॥

ਸਮਝ ਲੇਹੁਸਭ ਜਨ ਮਨਮਾਹੀ॥ਡਿੰਭਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀ॥੫੩॥

ਜੇਹੜੇ ੨ ਸਰੀਰ ਉਤੇ ਬਣੋਟੀ ਭੇਖ ਧਰਦੇ ਹਨ । ਓਹ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਾਸ ਕਰਕੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਓਹ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਜਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਚੰਗੇ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਉਤਲੀ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮਝ ਲਓ । ਪਖੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਭਾਵ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ॥ ੫੩ ॥

ਜੇ ਜੇ ਕਰਮ ਕਰਡਿੰਭਦਿਖਾਹੀ॥ਤਿਨ ਪਰ ਲੋਗਨ ਮੋ ਗਤਿ ਨਾਹੀ ॥

ਜੀਵਤਚਲਤ ਜਗਤਕੇ ਕਾਜਾ॥ਸ੍ਰਾਂਗ ਦੇਖਿ ਕਰਿਪੂਜਤ ਰਾਜਾ॥੫੪॥

ਜੇਹੜੇ ੨ ਵਿਖਾਵਾ ਵਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਓਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਓਹ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ । ਭਾਵੇਂ ਜੀਉਂਦਿਆਂ ੨ ਓਨਾਂ ਦੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਤੁਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਵਿਖਾਵਾ ਵੇਖ ੨ ਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਪੂਜਦੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੫੪ ॥

ਸੁਆਂਗਨ ਮੈ ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਾਹੀ ॥ ਖੋਜ ਫਿਰੈ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਕਾਹੀ ॥

ਅਪਨੋ ਮਨੁਕਰ ਮੋ ਜਿਹਆਨਾ॥ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੋਤਿਨੀਪਛਾਨਾ॥੫੫॥

ਪਰ ਸਾਂਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਖੋਜ ਭਾਲ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ । ਜਿਸ ਨੇ ਅਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹਥ ਭਾਵ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆਂਦਾ ਹੈ । ਉਸਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਪਛਾਤਾ ਹੈ ॥ ੫੫ ॥

ਦੇਹਰਾ ॥ ਭੇਖ ਦਿਖਾਇ ਜਗਤ ਕੋ ਲੋਗਨ ਕੋ ਬਸਿ ਕੀਨ ॥

ਅੰਤਕਾਲ ਕਾਤੀ ਕਟਿਓ ਬਾਸੁ ਨਰਕ ਮੋ ਲੀਨ ॥ ੫੬ ॥

ਭਾਵੇਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਭੇਖ ਵਿਖਾਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਪਖੰਡੀ ਓੜਕ ਦੇ ਵੇਲੇ ਛੁਰੀ ਨਾਲ ਵੱਢਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਵਾਸਾ ਨਰਕ ਵਿਚ ਲਵੇਗਾ ਜਾਂ ਵੱਢੇ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਪੈਣਗੇ ॥ ੫੬ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਜੇ ਜੇ ਜਗ ਕੋ ਡਿੰਡ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਲੋਗਨ ਮੂੰਡ ਅਧਿਕ ਸੁਖ ਪਾਵੈ ॥

ਨਾਸਾ ਮੂੰਦ ਕਰੈ ਪ੍ਰਣਾਮ ॥ ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਨ ਕਉਡੀ ਕਾਮ ॥ ੫੭ ॥

ਜੇਹੜੇ ੨ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪਖੰਡ ਵਿਖੇਂਦੇ ਹਨ । ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਮੁੰਨਕੇ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਖੋਹਕੇ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਦੇ ਹਨ । ਨਾਸਾਂ ਮੀਟਕੇ ਬੜੀਆਂ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉਹ ਧਰਮ ਬਿਅਰਥ ਹਨ ਉਹ ਕੋਡੀ ਦੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਔਂਦੇ ਹਨ ॥ ੫੭ ॥

ਫੋਕਟ ਧਰਮ ਜਿਤੇ ਜਗ ਕਰਹੀ ॥ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਭੀਤਰ ਤੇ ਪਰਹੀ ॥

ਹਾਥਿ ਹਲਾਏ ਸੁਰਗ ਨ ਜਾਹੂ ॥ ਜੇ ਮਨੁ ਜੀਤ ਸਕਾ ਨਹੀਕਾਹੂ ॥ ੫੮ ॥

ਬਿਅਰਥ ਧਰਮ ਜਿਤਨੇ ਆਦਮੀ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਆਦਮੀ ਸਾਰੇ ਓੜਕ ਨੂੰ ਨਰਕ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਣਗੇ । ਜੇਹੜਾ ਉਤਾਹਾਂ ਨੂੰ ਹਥ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਹਲੇਣ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਜੇਹੜਾ ਮਨ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਜਿਤ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਕਿਸਤਰਾਂ ਮਿਲੇਗਾ ॥ ੫੮ ॥

ਕਬਿਬਾਚ ॥ ਦੇਹਰਾ ॥

ਜੋ ਨਿਜ ਪ੍ਰਭ ਮੋ ਸੋ ਕਹਾ ਸੋ ਕਹਿਹੋ ਜਗ ਮਾਹਿ ॥

ਜੋ ਤਿਹ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਧਿਆਇ ਹੈ ਅੰਤ ਸੁਰਗ ਕੋ ਜਾਹਿ ॥ ੫੯ ॥

ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਮੈਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ । ਜੇਹੜੇ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਓੜਕ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ॥ ੫੯ ॥

ਦੇਹਰਾ ॥ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਦੁਈ ਏਕ ਹੈ ਬਿਬ ਬਿਚਾਰ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ॥

ਜਲ ਤੇ ਉਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉ ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਜਿ ॥ ੬੦ ॥

ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ ਦੂਸਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਵ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਜਿਕੁਰ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬੁਦਬੁਦਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਓੜਕ ਨੂੰ ਉਹ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਕੁਰ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ ॥ ੬੦ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਜੇ ਜੇ ਬਾਦਿ ਕਰਤ ਹੰਕਾਰਾ ॥ ਤਿਨ ਤੇ ਭਿੰਨ ਰਹਤ ਕਰਤਾਰਾ ॥

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਬਿਖੈ ਹਰਿ ਨਾਹੀ ॥ ਜਾਨ ਲੇਹੁ ਹਰਿ ਜਨ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥ ੬੧ ॥

ਜੇਹੜੇ ੨ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਝਗੜੇ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਵਖਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਵੇਦਾਂ ਕਤੇਬਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪਿਆਰਿਓ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਓ ॥ ੬੧ ॥

ਆਂਖ ਮੂੰਦਿ ਕੋਊ ਡਿੰਡ ਦਿਖਾਵੈ ॥ ਆਂਧਰ ਕੀ ਪਦਵੀ ਕਹ ਪਾਵੈ ॥

ਆਂਖਿ ਮੀਚ ਮਗ ਸੂਝ ਨਜਾਈ ॥ ਤਾਹਿ ਅਨੰਤ ਮਿਲੈ ਕਿਮਭਾਈ ॥ ੬੨ ॥

ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੀਟਕੇ ਪਖੰਡ ਵਿਖਾਵੇਗਾ । ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪਾ ਲਵੇਗਾ ਭਾਵ ਉਹ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੈ । ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੁੱਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਉਸਨੂੰ ਇਕੁਰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਮਿਲੇਗਾ ਹੇ ਭਰਾ ਭਾਵ ਜੇਹੜਾ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਾ ਮਿਲਨਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਣ ਨਾਲ ਕਿਸਤਰਾਂ ਦਿਸੇਗਾ, ਇਕ ਨਿਕਾ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਜੇ ਰਸਤਾ ਲੱਭਣਾ ਹੈ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ॥ ੬੨ ॥

ਬਹੁਬਿਸਥਾਰਕਹ ਲਉ ਕੋਈ ਕਹੈ ॥ ਸਮਝਤ ਬਾਤਿਬਕਤਿ ਹੁਐ ਰਹੈ ॥

ਰਸਨਾ ਧਰੈ ਕਈਜੋ ਕੋਟਾ ॥ ਤਦਪਿ ਗਨਤ ਤਿਹ ਪਰਤਸੁ ਤੋਟਾ ॥ ੬੩ ॥

ਬਹੁਤਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਿੱਥੋਂ ਤਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕੋਈ ਕਰੇ । ਉਤੇ ਦੱਸੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਹੀ ਬੱਕ ਜਾਈਦਾ ਹੈ । ਹੋਰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਕਰੋੜਾਂ ਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰ ਲਵੇ ! ਨਾਮ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਗਿਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਟੋਟਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਔਂਦਾ ਹੈ ॥ ੬੩ ॥

ਦੇਹਰਾ ॥ ਜਬ ਆਇਸੁ ਪ੍ਰਭ ਕੋ ਭਯੋ ਜਨਮੁ ਧਰਾ ਜਗਆਇ ॥

ਅਬ ਮੈ ਕਥਾ ਸੰਛੇਪਤੇ ਸਭਹੂੰ ਕਹਤ ਸੁਨਾਇ ॥ ੬੪ ॥

ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਆਗਯਾ ਹੋਈ ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਆਕੇ ਜਨਮ ਧਰਿਆ । ਹੁਣ ਮੈਂ ਏਥੇ ਕਥਾ ਸੰਛੇਪ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਭਾਵ ਬਸ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਭਾਵ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਕੇ ਕਥਾ ਬੱਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੬੪ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਆਗਿਆ ਕਾਲ ਜਗ ਪ੍ਰਵੇਸ

ਕਰਨ ਨਾਮ ਖਸਟਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ

ਮਸਤੁ ॥ ੬ ॥ ਅਫਜੂ ॥ ੨੭੯ ॥

ਛੇਵੇਂ ਅਧਯਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਅਗੇ ਇਕ ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚਲਦਾ ਹੈ ਇਹ ਨੰਬਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਹੈ।

ਹੁਣ ਕਵੀ=ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਪਣਾ ਜਨਮ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਥ ਕਬਿ ਜਨਮ ਕਥਨੰ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਮੁਰ ਪਿਤ ਪੂਰਬ ਕੀਯਸਿ ਪਯਾਨਾ॥ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਤੀਰਥ ਨਾਨਾ॥
ਜਬ ਹੀ ਜਾਤ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਭਏ ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਦਿਨ ਕਰਤ ਬਿਤਏ॥੧॥

ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ। ਬਹੁਤ ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਾਗਰਾਜ ਗਏ। ਓਥੇ ਜਾਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਪੁੰਨਦਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ॥ ੧ ॥

ਤਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹਮਾਰਾ ਭਯੋ ॥ ਪਟਨਾ ਸਹਰ ਬਿਖੈ ਭਵ ਲਯੋ ॥
ਮੱਦ੍ਰ ਦੇਸ ਹਮਕੋ ਲੇ ਆਏ॥ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਦਾਈਅਨ ਦੁਲਰਾਏ ॥੨॥

ਓਥੇ ਸਾਡਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਪਟਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਲੈ ਆਏ। ਤਰਾਂ ੨ ਕਰਕੇ ਦਾਈਆਂ ਨੇ ਖਿਲਾਇਆ ॥ ੨ ॥

ਕੀਨੀ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਤਨ ਰੱਛਾ॥ ਦੀਨੀ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਸਿੱਛਾ॥
ਜਬ ਹਮ ਧਰਮ ਕਰਮ ਮੋ ਆਏ॥ਦੇਵ ਲੋਕ ਤਬ ਪਿਤਾ ਸਿਧਾਏ॥੩॥

ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਕੁਰ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਤਦੋਂ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਚਲੇ ਗਏ ॥ ੩ ॥

[ਸਤਵਾਂ ਧਿਆ ਮੁਕ ਗਿਆ]

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਨਾਮ ਸਪਤਮੋ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ

ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੭ ॥ ਅਫਜੂ ॥ ੨੮੨ ॥

ਅਥ ਰਾਜ ਸਾਜ ਕਥਨੰ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਰਾਜ ਸਾਜ ਹਮ ਪਰ ਜਬ ਆਯੋ॥ਜਬਾ ਸਕਤ ਤਬ ਧਰਮ ਚਲਾਯੋ॥
ਭਾਤਿ ਭਾਤਿ ਬਨ ਖੇਲ ਸਿਕਾਰਾ ॥ ਮਾਰੇ ਰੀਛ ਰੋਝ ਝੰਖਾਰਾ ॥੧॥

[ਹੁਣ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ]

ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਦਾ ਸਾਜ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਆ ਗਿਆ ਭਾਵ ਅਸਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਜਿਤਨਾ ੨ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਅਸਾਂ ਧਰਮ ਚਲਾਇਆ ਜੀਆਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡੇ। ਓਥੇ ਰਿੱਛ, ਜੰਗਲੀ ਗਵੇ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂਸਿੰਗੇ ਮਾਰੇ ॥ ੧ ॥

ਦੇਸ ਚਾਲ ਹਮ ਤੇ ਪੁਨਿ ਭਈ ॥ ਸਹਰ ਪਾਵਟਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ਲਈ ॥
ਕਾਲਿੰਦੀ ਤਟਿ ਕਰੇ ਬਿਲਾਸਾ॥ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਪੇਖਿ ਤਮਾਸਾ॥੨॥

ਫੇਰ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਕੁਛ ਅਜੇਹੀ ਦੇਸ ਚਾਲ ਭਾਵ ਅਨੰਦ ਪੂਰ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਾਉਂਟੇ ਦੇਸ ਵੱਲ ਜਾਣ ਪਿਆ ਭਾਵ ਭੀਮ ਚੰਦ ਹਾਥੀ ਮੰਗਦਾ ਤੇ ਵੈਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਓਧਰੋਂ ਸਾਨੂੰ ਮੋਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਪਾਉਂਟੇ ਸਦ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਪਾਉਂਟੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਖਬਰ ਲਈ ਭਾਵ ਓਧਰ ਗਏ॥ਜਮਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਸਾਂ ਕਈ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤੇ। ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵੇਖੇ। ਭਾਵ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵੇਖੇ ਤੇ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ॥ ੨ ॥

ਤਹ ਕੇ ਸਿੰਘ ਘਨੇ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ ॥ ਰੋਝ ਰੀਛ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥
ਫਤੇ ਸਾਹ ਕੋਪਾ ਤਬਿ ਰਾਜਾ ॥ ਲੋਹ ਪਰਾ ਹਮ ਸੋ ਬਿਨੁ ਕਾਜਾ॥੩॥

ਓਸ ਦੇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ੇਰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤੇ। ਬਣ ਗਵੇ ਰਿੱਛ ਬਹੁਤ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮਾਰੇ। ਤਾਂ ਫਤੇ ਸਾਹ ਰਾਜਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡਾ ਸਿਖ ਸੀ ਇਹ ਭੀਮਚੰਦ ਦਾ ਕੁੜਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਲੋਹਾ ਆ ਪਿਆ, ਬਿਨਾ ਹੀ ਮਤਲਬ ਤੋਂ ਭਾਵ ਜੰਗ ਹੋਇਆ ॥ ੩ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਤਹਾ ਸਾਹ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੋਪੇ ॥
ਪੰਚੋ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਾਇ ਰੋਪੇ ॥
ਹਠੀ ਜੀਤ ਮੱਲ ਸੁ ਗਾਜੀ ਗੁਲਾਬੰ ॥
ਰਣੰ ਦੇਖੀਐ ਰੰਗ ਰੂਪੰ ਸਹਾਬੰ ॥੪॥

ਓਸੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਹਠੀਏ ਸੰਗੋਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ। ਪੰਜੇ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਭਰਾ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਪੈਰ ਰੋਕਕੇ ਖੜੇ ਗਏ ਭਾਵ ਜੰਗ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ। ਹਠੀ ਜੀਤ ਮੱਲ, ਗਾਜੀ ਗੁਲਾਬ ਸੰਗਤੀਆ, ਲਾਲ ਚੰਦ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੂਆ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਦਾ ਰੰਗ, ਜੰਗ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਸਹਾਬੰ=ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਰੰਗ ਜਾਂ ਕੁੰਭੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਰਗਾ ਸੋਹਣਾ ਸੀ॥੪॥

ਹਠਿਯੋ ਮਾਹਰੀ ਚੰਦ ਗੰਗਰਾਮੰ॥
ਜਿਨੈ ਕਿਤੀਯੋ ਜਿਤੀਯੋ ਫੌਜ ਤਾਮੰ॥
ਕੁਪੇ ਲਾਲ ਚੰਦ ਕੀਏ ਲਾਲ ਰੂਪੰ॥
ਜਿਨੈ ਗੱਜੀਯੋ ਗਰਬ ਸਿੰਘ ਅਨੂਪੰ॥ ੫॥

ਮਾਹਰੀ ਚੰਦ ਹਠੀਆ, ਗੰਗਾ ਰਾਮ, ਜਿਸਨੇ ਕਿਤਨੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਤਾਮੰ=ਮਾਸ ਦੇ ਟੋਟੇ ੨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਜਾਂ ਤਾਮੰ=ਤਮਾਮ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਜਿੱਤੀਆਂ ਹਨ । ਓਥੇ ਲਾਲ ਚੰਦ ਬੜਾ ਲਾਲ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ । ਜਿਸ ਨੇ ਬੜੇ ੨ ਸੋਹਣਿਆਂ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ॥ ੫॥

ਕੁਪਿਯੋ ਮਾਹਰੂ ਕਾਹਰੂ ਰੂਪ ਧਾਰੇ॥
ਜਿਨੈ ਖਾਨ ਖਾਵੀਨੀਯੋ ਖੇਤ ਮਾਰੇ॥
ਕੁਪਿਓ ਦੇਵਤੇਸੰ ਦਯਾਰਾਮ ਜੁੱਧੰ॥
ਕੀਯੋ ਦੌਨਕੀ ਜਿਉ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ॥ ੬॥

ਮਾਹਰੂ=ਮਾਹੀ ਲਾਲ ਚੰਦ ਓਥੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਾਹਰੂ=ਡਰੋਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ । ਜਿਸਨੇ ਬੜੇ ੨ ਖਾਨ ਜੋ ਖਾਵੀਨੀਏ=ਖੱਬੀ ਜਾਂ ਖੂਨੀ ਖਾਨ ਸਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਖੇਤ=ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ । ਹੋਰ ਓਥੇ ਦੇਵਤਾ=ਬਾਹਮਣ ਦਯਾਰਾਮ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬੜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ । ਉਸਨੇ ਓਥੇ ਦੌਣਾ ਚਾਰਜ ਵਾਂਕੂਰ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ॥ ੬॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੋਪੀਯੋ ਕੁਤਕੋ ਸੰਭਾਰੀ॥
ਹਠੀ ਖਾਨ ਹਯਾਤ ਕੇ ਸੀਸ ਝਾਰੀ॥
ਉਠੀ ਛਿੱਛਿ ਇੱਛਿ ਕਢਾ ਮੇਝ ਜੋਰੰ॥
ਮਨੋ ਮਾਖਨੰ ਮੱਟਕੀ ਕਾਨ੍ਹ ਫੋਰੰ॥ ੭॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾਸ ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਓਥੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਵੱਡਾ ਮੋਟਾ ਸਾਰਾ ਸੋਟਾ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲਿਆ ਭਾਵ ਚੁੱਕਿਆ । ਹਯਾਤ ਖਾਂ ਹਠੀਏ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਓਹ ਮੂਹਲਾ ਮਾਰ ਦਿਤਾ । ਇੱਛਿ=ਇੱਕੁਰ ਦੀਆਂ ਛਿੱਛਿ=ਛਿੱਟਾਂ ਉਡੀਆਂ ਅਤੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਸੋਟਾ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਪਠਾਨ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਮਿੱਝ ਕੱਢ ਦਿਤੀ । ਮਾਨੋਂ ਮਾਂ ਦੀ ਮੱਖਣ ਵਾਲੀ ਮੱਟੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਭੰਨ ਦਿਤੀ ਹੈ ॥ ੭॥
ਤਹਾਂ ਨੰਦ ਚੰਦ ਕੀਯੋ ਕੋਪੁ ਭਾਰੇ॥

ਲਗਾਈ ਬਰੱਛੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਸੰਭਾਰੇ॥
ਤੁਟੀ ਤੇਗ ਤਿੱਖੀ ਕਢੇ ਜੱਮ ਦੱਢੰ॥
ਹਠੀ ਰਾਖੀਅੰ ਲੱਜ ਬੰਸੰ ਸਨੱਢੰ॥ ੮॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਓਥੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਕੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ । ਜੇਹੜਾ ਨਜ਼ਾਬਤ ਖਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਉਦਾਸੀ ਵਲ ਆਇਆ ਸੀ ਉਸਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਰੱਛੀ ਲਗਾਈ ਭਾਵ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਅਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਕਰਕੇ ਤਿੱਖੀ ਤਲਵਾਰ ਟੁੱਟ ਗਈ । ਫੇਰ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਜਮਦਾੜ=ਕਟਾਰੀ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੀ ਸੀ ਕੱਢ ਲਈ ਤੇ ਹਠੀਏ ਸੂਰਮੇ ਨੇ ਸੋਢੀਆਂ ਦੀ ਬੰਸ ਦੀ ਲੱਜਿਆ ਰੱਖ ਲਈ ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ॥ ੮॥

ਤਹਾ ਮਾਤਲੇਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਕੁੱਧੰ॥
ਛਕਿਅੰ ਛੋਭ ਛੱਤੀ ਕਰਜੰ ਜੁੱਧ ਸੁੱਧੰ॥
ਸਹੇ ਦੇਹ ਆਪੰ ਮਹਾਬੀਰ ਬਾਨੰ॥
ਕਰੋ ਖਾਨ ਬਾਨੀਨ ਖਾਲੀ ਪਲਾਣੰ॥ ੯॥

ਜਦੋਂ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਓਥੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਮੇਰਾ ਮਾਮਾ ਬੜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਛੱਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਛੋਭ=ਸੋਭਾ ਦੇ ਖੇਡੇ ਵਿਚ ਛਕਯੋ=ਪੁਸ਼ੰਨ ਜਾਂ ਮਸਤ ਹੋਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਜੰਗ ਕੀਤਾ । ਮਹਾਂਬੀਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਣ ਸਹਾਰੇ । ਪਰ ਬਾਨੀਨ=ਬਾਣਾਂ ਵਾਲੇ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਪਲਾਣ=ਭਾਵ ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ ਬਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ ਅਸਵਾਰੇ ਸਾਰੇ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ॥ ੯॥

ਹਠਿਯੋ ਸਾਹਬੰ ਚੰਦ ਖੇਤੰ ਖਤ੍ਰਿਯਾਣੰ॥
ਹਨੇ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਖੁਰਾਸਾਨ ਭਾਨੰ॥
ਤਹਾਬੀਰ ਬੰਕੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਮਾਰੇ॥
ਬਚੇ ਪ੍ਰਾਨ ਲੈਕੈ ਸਿਪਾਹੀ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੧੦॥

ਜਦੋਂ ਮਾਮੇ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਕੀਤੀ । ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਹਠੀ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਜੀ ਵੀ ਛੱਤੀਆਂ ਦੀ ਅਣਖ ਵਾਲਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਪ ਆ ਗਿਆ । ਖੂਨੀ ਖਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ਤੇ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇਸ ਦੇ ਖੰਡੇ ਭੰਨ ਸੁੱਟੇ । ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮਾਰੇ । ਜੇਹੜੇ ਓਨਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਬਚੇ ਸਨ ਓਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਕੇ ਭਾਵ ਜੀਉਂਦੇ ਹੀ ਦੌੜ ਗਏ ॥ ੧੦॥

ਤਹਾਂ ਸਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੀਨੇ ਅਖਾਰੇ॥
ਘਨੇ ਖੇਤ ਮੇ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਲਤਾਰੇ॥
ਨਿਪੁੰ ਗੋਪਲਾਯੰ ਖਰੇ ਖੇਤ ਗਾਜੈ॥
ਮ੍ਰਿਗਾ ਝੁੰਡ ਮੱਧਿਯੰ ਮਨੇ ਸਿੰਘ ਰਾਜੈ॥ ੧੧॥

ਓਥੇ ਸੰਗੋਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਖੇਲ ਕੀਤੇ। ਜੰਗ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਬੜੇ ੨ ਖੂਨੀ ਪਠਾਣ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਲਤਾੜ ਸੁੱਟੇ। (ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੀ ਹਾਰ ਵੇਖਕੇ) ਗੁਲੇਰੀਆ ਗੋਪਾਲ ਰਾਜਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਖੜਾ ਹੋਕੇ ਇੱਕੁਰ ਗੋਜਣ ਲੱਗਾ। ਜਿੱਕੁਰ ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਟੋਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ੇਰ ਆਕੇ ਗੱਜਦਾ ਸੋਹਿਣਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵਿਰਾਜਦਾ ਹੈ॥ ੧੧॥

ਤਹਾਂ ਏਕ ਬੀਰੰ ਹਰੀ ਚੰਦ ਕੋਪਯੋ॥
ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋ ਖੇਤ ਮੇ ਪਾਵ ਰੋਪਯੋ॥
ਮਹਾ ਕ੍ਰੋਧ ਕੈ ਤੀਰ ਤੀਖੇ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥
ਲਗੇ ਜੋਨਿਕੈ ਤਾਹਿ ਪਾਰੈ ਪਧਾਰੇ॥ ੧੨॥

(ਏਧਰ ਨੰਦ ਚੰਦ ਨੇ ਗੋਪਾਲ ਦੇ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕਰਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਮੋੜ ਦਿਤਾ) ਓਧਰੋਂ ਫੇਰ ਇਕ ਹੰਡੂਰੀਆ ਹਰੀ ਚੰਦ ਰਾਜਾ ਬੜਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੋਕਿਆ ਭਾਵ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਖੜੋਤਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਤੀਖੇ ਤੀਰ ਮਾਰੇ। ਓਹ ਤੀਰ ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਸਨ॥ ੧੨॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ॥

ਹਰੀ ਚੰਦ ਕ੍ਰੋਧੰ॥ ਹਨੇ ਸੂਰ ਜੁਧੰ॥
ਭਲੈ ਬਾਨ ਬਾਹੇ॥ ਬਡੇ ਸੈਨ ਗਾਹੇ॥ ੧੩॥

ਹਰੀ ਚੰਦ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਬੜਿਆਂ ਚੰਗਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਚੰਗੇ ਬਾਣ ਚਲਾਏ। ਵੱਡੇ ੨ ਸੂਰਮੇ ਫੌਜ ਵਿਚ ਲਤਾੜ ਸੁੱਟੇ। ੧੩।

ਰਸੰ ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਾਚੇ॥ ਮਹਾ ਲੋਹ ਮਾਚੇ॥
ਹਨੇ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ॥ ਲਿਟੇ ਭੂਪ ਭਾਰੀ॥ ੧੪॥

ਰੁੱਦ੍ਰ ਰਸ ਵਿਚ ਰਚਕੇ। ਵੱਡੇ ਲੋਹ ਲਾਖੇ ਭਾਵ ਲੋਹੇ ਵਾਂਗੂੰ ਲਾਲ ਹੋਕੇ, ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮੱਚ ਉਠੇ ਤੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਜਮੀਨ ਉਤੇ ਲੰਮੇ ਪੈ ਗਏ॥ ੧੪॥

ਤਬੈ ਜੀਤ ਮੱਲੰ॥ ਹਰੀ ਚੰਦ ਭੱਲੰ॥
ਹਿਦੈ ਐਂਚ ਮਾਰਿਯੋ॥ ਸੁਖੇਤੰ ਉਤਾਰਯੋ॥ ੧੫॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੂਰਮੇ ਜੀਤ ਮੱਲ, ਹਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਭੱਲੰ=ਨੇਜਾ ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਜੁੱਧ ਵਿਚ ਉਤਾਰ ਦਿਤਾ ਭਾਵ ਮੂਰਛਾ ਗੱਤ ਕਰ ਦਿਤਾ। (ਇਹ ਮੂਰਛਾ ਪਿਆ ਫੇਰ ਉਠੇਗਾ)॥ ੧੫॥

ਲਗੇ ਬੀਰ ਬਾਣੀ॥ ਰਿਸਿਯੋ ਤੇਜਿ ਮਾਣੰ॥
ਸਮੂਹ ਬਾਜ ਡਾਰੇ॥ ਸੁਵਰਗੰ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੧੬॥

ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਬਾਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਭਾਵ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਹਮਣੇ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਇੱਕੁਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਰਕੇ ਸੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੬॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਖੁਲੈ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਖੁਰਾਸਾਨ ਖੰਗੀ॥
ਪਰੀ ਸਸਤ੍ਰ ਧਾਰੰ ਉਠੀ ਝਾਲ ਅੱਗੀ॥
ਭਈ ਤੀਰ ਭੀਰੰ ਕਮਾਣੰ ਕੜਕੇ॥
ਗਿਰੇ ਬਾਜ ਤਾਜੀ ਲਗੇ ਧੀਰ ਧੱਕੇ॥ ੧੭॥

ਖੂਨੀ ਖਾਨ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇਸ ਦੇ ਖੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਭਾਵ ਲਿਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀ ਉਠਦੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਮਾਨੋਂ ਅੱਗ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਉਠਦੇ ਹਨ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਮਾਨਾਂ ਕੜਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੜੇ ੨ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਨ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਧੀਰਜ ਵਾਲਿਆਂ ਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਧੱਕੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ॥ ੧੭॥

ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ ਧੁੱਕੇ ਨਗਾਰੇ॥
ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਬੀਰ ਬੰਕੇ ਬਕਾਰੇ॥
ਕਰੇ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਸਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰੰ॥

ਡਕੀ ਡਾਕਣੀ ਚਾਵਡੀ ਚੀਤ ਕਾਰੰ॥ ੧੮॥

ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਭੁੰਕਾਰ ਅਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਗਾਰੇ ਵੀ ਚੰਗੀਤਰਾਂ ਧੁੱਕੇ=ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮੇ ਵੰਗਾਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਬਾਹਾਂ ਨਾਲ ਆਘਾਤ=ਲਗਾਤਾਰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਬਾਹਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਡੈਣਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ; ਇੱਲਾਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੧੮॥

ਦੋਹਰਾ-ਕਹਾ ਲਗੇ ਬਰਨਨ ਕਰੇ ਮਚਿਯੋ ਜੁਧੁ ਅਪਾਰ॥

ਜੇ ਲੁਝੇ ਜੁਝੇ ਸਬੇ ਭੱਜੇ ਸੂਰ ਹਜਾਰ॥ ੧੯॥

ਮੈਂ ਕਿਥੋਂ ਤਕ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ ਬੜਾ ਜੁੱਧ ਮੱਚਿਆ। ਜੇਹੜੇ ਲੜੇ ਸਨ
ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਸੂਰਮੇ ਦੌੜ ਗਏ॥ ੧੯॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ॥

ਭਜਿਯੋ ਸਾਹ ਪਾਹਾੜ ਤਾਜੀ ਤ੍ਰਿਪਾਯੰ॥

ਚਲਿਯੋ ਬੀਰੀਯਾ ਤੀਰੀਯਾ ਨਾ ਚਲਾਯੰ॥

ਜਸੇ ਭੱਢਵਾਲੰ ਮਧੁਕਰ ਸੁ ਸਾਹੰ॥

ਭਜੇ ਸੰਗਿ ਲੈਕੈ ਸੁ ਸਾਰੀ ਸਿਪਾਹੰ॥ ੨੦॥

ਪਹਾੜ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਰਾਜਾ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਟਪਾਕੇ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਤੇ
ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਦੌੜ ਗਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਰਾਜੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਆਏ। ਇਕ
ਕੇਸਰੀ ਜਸਵਾਲੀਆ ਦੂਸਰਾ ਮਧਕਰ ਸ਼ਾਹ ਭਢਵਾਲੀਆ ਜੰਗ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ
ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹੀ ਜੰਗ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਦੌੜ ਉਠੇ॥ ੨੦॥

ਚੱਕ੍ਰਤ ਚੋਪਿਯੋ ਚੰਦ ਗਾਜੀ ਚੰਦੇਲੰ॥

ਹਠੀ ਹਰੀ ਚੰਦੰ ਗਹੇ ਹਾਥ ਸੇਲੰ॥

ਕਰਿਯੋ ਸੁਆਮ ਧਰਮੰ ਮਹਾ ਰੋਸ ਰੁੱਝਿਯੰ॥

ਗਿਰਿਯੋ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੈ ਇਸੇ ਸੂਰ ਜੁਝਿਯੰ॥ ੨੧॥

ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੰਦੇਲੀਆ ਗਾਜੀ ਚੰਦ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਕੇ ਚਮਕਿਆ ਜਾਂ
ਖਿੜਿਆ। ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ ਹੋਕੇ ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਹਰੀ-
ਚੰਦ ਹਠੀਏ ਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੇਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਠਿਆ। ਮਾਲਕ ਦਾ ਧਰਮ ਖੁਰਾ
ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਟੂਕ ਗਿਆ ਭਾਵ ਰੁੱਝ ਗਿਆ ਭਾਵ
ਫਸ ਗਿਆ ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਪਿਛਾਂਹ ਨ ਹਟ ਸਕਿਆ, ਜੇਹੜਾ ਕੋਈ ਸੂਰਮਾਂ
ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਉਹ ਟੁਕੜੇ ੨ ਹੋਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਭਾਵ ਮਰ ਗਿਆ॥ ੨੧॥

ਤਹਾ ਖਾਨ ਨੈਜਾਬਤੋ ਆਨ ਕੈ ਕੈ॥

ਹਨਿਓ ਸਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈ ਕੈ॥

ਕਿਤੈ ਖਾਨ ਬਾਨੀਨ ਹੂੰ ਅਸਤ੍ਰ ਝਾਰੇ॥

ਸਹੀ ਸਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਸੁਰਗੀ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੨੨॥

ਉਥੇ ਨਿਜਾਬਤ ਖਾਨ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਸਤ੍ਰ ਲੈਕੇ
ਮਾਰਿਆ। ਦੂਰ ਤੋਂ ਵਗਾਹਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਨੇ ਸਾਰੇ ਖਾਨ
ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਨਜਾਬਤ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਅਤੇ ਆਪ ਉਸਦਾ ਸਸਤ੍ਰ ਖਾਕੇ ਸਹੀ=
ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਠੀਕ ਸੱਚ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸੁਰਗ
ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ॥ ੨੨॥

ਦੋਹਰਾ-ਮਾਰਿ ਨਜਾਬਤ ਖਾਨ ਕੋ ਸੰਗੋ ਜੁਝੈ ਜੁਝਾਰ॥

ਹਾਹਾ ਇਹ ਲੋਕੈ ਭਇਓ ਸੁਰਗ ਲੋਕ ਜੈਕਾਰ॥ ੨੩॥

ਨਜਾਬਤ ਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਲੜਨ ਵਾਲਾ ਉਸਦੇ ਨਾਲ
ਹੀ ਜੁਝ ਗਿਆ ਭਾਵ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਗਿਆ। ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਹੋਇਆ
ਤੇ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜੈਜੈਕਾਰ ਹੋਇਆ॥ ੨੩॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ॥

ਲਖੇ ਸਾਹ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਜੁਝੈ ਜੁਝਾਰੰ॥

ਤਵੰ ਕੀਟ ਬਾਣੰ ਕਮਾਣੰ ਸੰਭਾਰੰ॥

ਹਨਿਯੋ ਏਕ ਖਾਨੰ ਖਿਆਲੰ ਖਤੰਗੰ॥

ਭਸਿਯੋ ਸਤ੍ਰ ਕੋ ਜਾਨੁ ਸਯਾਮੰ ਭੁਜੰਗੰ॥ ੨੪॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਵੇਖਿਆ ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਗਿਆ ਹੈ।
ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਮੋਦ ਦੇ ਦਾਸ ਨੇ ਕਮਾਨ ਬਾਣ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਮੈਂ ਠੀਕ
ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ ਇਕ ਖਾਨ ਨੂੰ ਝੱਕਕੇ ਖਤੰਗ=ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ। ਉਹ ਮੇਰਾ ਬਾਣ
ਇੱਕਰ ਲਗਿਆ ਜਿੱਕਰ ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਨੇ ਭੱਸਿਆ ਹੈ॥ ੨੪॥

ਗਿਰਿਯੋ ਭੂਮ ਸੋ ਬਾਣ ਦੂਜੇ ਸੰਭਾਰਯੋ॥

ਮੁਖੰ ਭੀਖਨੰ ਖਾਨ ਕੇ ਤਾਨ ਮਾਰਯੋ॥

ਭਜਿਯੋ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਰਹਿਯੋ ਖੇਤ ਤਾਜੀ॥

ਤਜੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤੀਜੇ ਲਗੇ ਬਾਣ ਬਾਜੀ॥ ੨੫॥

ਉਹ ਜਮੀਨ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਫਿਰ ਮੈਂ ਦੂਸਰਾ ਤੀਰ ਹੱਥ ਵਿਚ
ਫੜਿਆ। ਉਹ ਭੀਖਣ ਖਾਨ ਦੇ ਝੱਕਕੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਮਾਰਿਆ। ਉਹ ਖਾਨ ਖੂਨੀ
ਤਾਂ ਤੀਰ ਖਾਕੇ ਦੌੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਘੋੜਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਖਾਲੀ ਰਹਿ
ਗਿਆ ਭਾਵ ਖਾਨ ਮਰ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਤੀਸਰਾ ਬਾਣ ਮੇਰਾ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਲਗਿਆ ਤਾਂ
ਘੋੜੇ ਨੇ ਵੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ॥ ੨੫॥

ਛੁਟੀ ਮੂਰਛਨਾ ਹਰੀ ਚੰਦ ਸੰਭਾਰੇ ॥
ਗਹੇ ਬਾਨ ਕਾਮਾਣ ਭੇ ਐਂਚ ਮਾਰੇ ॥
ਲਗੇ ਅੰਗ ਜਾਂਕੇ ਰਹੇ ਨਾ ਸੰਭਾਰੇ ॥
ਤਨ ਤਿਆਗਤੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਪਧਾਰੇ ॥ ੨੬ ॥

ਦੇਖੋ ਪਿਛੇ ੨੧ ਛੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ । ਹਰੀ ਚੰਦ ਹੰਡਰੀਏ ਦੀ ਮੂਰਛਾ ਹਟੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦਾ ਨਾਸ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਬਾਣ ਖਿੱਚਕੇ ਮਾਰੇ । ਹਰੀ ਚੰਦ ਦਾ ਬਾਣ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਉਤੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਉਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੬ ॥

ਦੁਯੰ ਬਾਣ ਖੈਂਚੇ ਇਕ ਬਾਰ ਮਾਰੇ ॥
ਬਲੀ ਬੀਰ ਬਾਜੀਨ ਤਾਜੀ ਬਿਦਾਰੇ ॥
ਜਿਸੈ ਬਾਣ ਲਾਗੈ ਰਹੈ ਨ ਸੰਭਾਰੇ ॥
ਤਨ ਬੇਧਿਕੈ ਤਾਹਿ ਪਾਰੇ ਸਿਧਾਰੇ ॥ ੨੭ ॥

ਉਹ ਦੋ ਤੀਰ ਖਿੱਚਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ । ਬਲੀ ਬੀਰ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੇ ਤਾਜੀ ਬਾਜੀ=ਤੇਜ ਘੋੜੇ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇਸ ਦੇ ਤੇ ਕਾਬਲ ਦੇਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ । ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਛੇਕ ਪਾਕੇ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ (ਹਰੀ ਚੰਦ ਦੇ ਤੀਰ) ॥ ੨੭ ॥

ਸਬੈ ਸ੍ਰਾਮ ਧਰਮ ਸੁ ਬੀਰੰ ਸੰਭਾਰੇ ॥
ਡਕੀ ਡਾਕਣੀ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਬਕਾਰੇ ॥
ਹਸੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲ ਐ ਸੁਧ ਸਿਧੰ ॥
ਚਵੀ ਚਾਵਡੀਯੰ ਉਡੀ ਗ੍ਰਿਧ ਬਿਧੰ ॥ ੨੮ ॥

ਸਾਰੇ ਸੁਰਮੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਜਾਨ ਤੋੜ ਕੇ ਲੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਡੈਣਾ ਡਕੀ=ਬੋਲੀਆਂ, ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਵੀ ਬੋਲੇ । ਬਵੰਜਾ ਬੀਰ ਤੇ ਬੈਤਾਲ ਵੀ ਬੜੇ ਹੱਸੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਸਿੱਧ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਨ । ਇੱਲਾਂ, ਚਵੀ=ਬੋਲੀਆਂ, ਵੱਡੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ ਉਡੀਆਂ ॥ ੨੮ ॥

ਹਰੀ ਚੰਦ ਕੋਪੇ ਕਮਾਣੰ ਸੰਭਾਰੇ ॥
ਪ੍ਰਥਮ ਬਾਜੀਯੰ ਤਾਣ ਬਾਣੰ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥

ਦੁਤੀਯ ਤਾਕ ਕੈ ਤੀਰ ਮੋਕੋ ਚਲਾਯੰ ॥
ਰਖਿਓ ਦਈਵ ਮੈ ਕਾਨ ਛੈਕੈ ਸਿਧਾਯੰ ॥ ੨੯ ॥

ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲੀ । ਪਹਿਲੇ ਮੇਰੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਤਾਣ ਕੇ ਬਾਣ ਮਾਰਿਆ । ਦੂਸਰਾ ਤੀਰ ਮੈਨੂੰ ਤੱਕ ਕੇ ਚਲਾਇਆ । ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਰੱਖਿਆ ਉਹ ਤੀਰ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਲੰਘ ਗਿਆ ॥ ੨੯ ॥

ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਬਾਣ ਮਾਰਯੋ ਸੁ ਪੇਟੀ ਮਝਾਰੰ ॥
ਬਿਧਿਅੰ ਚਿਲਕਤੰ ਦੁਆਲ ਪਾਰੰ ਪਧਾਰੰ ॥
ਚੁਭੀ ਚਿੰਚ ਚਰਮੰ ਕਛੂ ਘਾਇ ਨ ਆਯੰ ॥
ਕਲੰ ਕੇਵਲੰ ਜਾਨ ਦਾਸੰ ਬਚਾਯੰ ॥ ੩੦ ॥

ਤੀਸਰਾ ਬਾਣ ਮੇਰੀ ਪੇਟੀ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ । ਮੋਢਿਆਂ ਅਤੇ ਲੱਕ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਜੇਹੜਾ ਚਿਲਕਤ=ਚਿੱਲਾ ਗੋਟੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੁਪੱਟੇ ਦੇ ਵਿਚ ਦੀ ਪਾਰ ਲੰਘ ਗਿਆ । ਮੇਰੇ ਚਰਮ=ਮਾਸ ਵਿਚ ਜਾਂ ਚੰਮ ਦੀ ਪੇਟੀ ਵਿਚ ਬੋੜੀ ਜਹੀ ਚੁੰਝ ਚੁਭ ਗਈ ਪਰ ਕੁਛ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਘਾਉ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਹੈ । ਕੇਵਲ ਕਲੰ=ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਜਾਂ ਕਲ=ਕਾਲ ਭਾਵ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਬਚਾ ਲਿਆ ॥ ੩੦ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਜਬੈ ਬਾਣ ਲਾਗਯੋ ॥ ਤਬੈ ਰੋਸ ਜਾਗਯੋ ॥
ਕਰੰ ਲੈ ਕਮਾਣੰ ॥ ਹਨੰ ਬਾਣ ਤਾਣੰ ॥ ੩੧ ॥

ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬਾਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਗੁੱਸਾ ਜਾਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਮਾਨ ਲੈਕੇ ਬਾਣ ਨੂੰ ਤਾਣ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ॥ ੩੧ ॥

ਸਬੈ ਬੀਰ ਧਾਏ ॥ ਸਰੋਘੰ ਚਲਾਏ ॥
ਤਬੈ ਤਾਕਿ ਬਾਣੰ ॥ ਹਨਯੋ ਏਕ ਜੁਆਣੰ ॥ ੩੨ ॥

ਸਾਰੇ ਸੁਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਣ ਚਲਾਏ । ਤਦੋਂ ਮੈਂ ਤੱਕ ਕੇ ਬਾਣ ਇਕ ਜੁਆਨ ਦੇ ਮਾਰਿਆ ਭਾਵ ਹਰੀ ਚੰਦ ਮਰ ਗਿਆ ॥ ੩੨ ॥

ਹਰੀ ਚੰਦ ਮਾਰੇ ॥ ਸੁ ਜੋਧਾ ਲਤਾਰੇ ॥
ਸੁ ਕਾਰੋੜ ਰਾਯੰ ॥ ਵਹੈ ਕਾਲ ਘਾਯੰ ॥ ੩੩ ॥

ਹਰੀ ਚੰਦ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੁਰਮੇ ਵੀ ਲਤਾੜ ਘੱਤੇ । ਉਥੇ ਕੁੱਝ ਰਾਜੇ ਜਾਂ ਉਹ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਰਾਜਾ ਜੇਹੜਾ ਸੀ ਉਹਵੀਂ ਕਾਲ ਨੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ ॥ ੩੩ ॥

ਰਣੰ ਤਿਆਗਿ ਭਾਗੇ ॥ ਸਬੈ ਤ੍ਰਾਸ ਪਾਗੇ ॥

ਭਈ ਜੀਤ ਮੇਰੀ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਾਲ ਕੇਰੀ ॥ ੩੪ ॥

ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਡਰਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਡਰੇ ਹੋਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ॥ ੩੪ ॥

ਰਣੰ ਜੀਤਿ ਆਏ ॥ ਜਯੰਗੀਤ ਗਾਏ ॥

ਧਨੰ ਧਾਰ ਬਰਖੇ ॥ ਸਬੈ ਸੂਰ ਹਰਖੇ ॥ ੩੫ ॥

ਜੰਗ ਜਿਤ ਕੇ ਆਏ। ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ। ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦੀ ਬਰਖਾ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਇਨਾਮ ਲੈਕੇ ਰਾਜੀ ਹੋਏ ॥ ੩੫ ॥

ਦੇਹਰਾ ॥ ਜੁਧ ਜੀਤ ਆਏ ਜਬੈ ਟਿਕੈ ਨ ਤਿਨ ਪੁਰ ਪਾਵ ॥

ਕਾਹਲੂਰ ਮੈ ਬਾਧਿਯੋ ਆਨ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਗਾਵ ॥ ੩੬ ॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਜੁਧ ਜਿੱਤਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਪੈਂਟੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਨ ਟਿਕਿਆ ਭਾਵ ਰਹਿਣਾ ਚੰਗਾ ਨ ਸਮਝਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਵਾਸਤੇ ਉਥੋਂ ਆਕੇ ਕਾਹਲੂਰ ਦੇ ਦੇਸ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਭਾਵ ਮੁੜਕੇ ਅਬਾਦ ਕੀਤਾ ॥ ੩੬ ॥

ਜੇ ਜੇ ਨਰ ਤੱਹ ਨਾ ਭਿਰੇ ਦੀਨੋ ਨਗਰ ਨਿਕਾਰ ॥

ਜੇ ਤਿਹ ਠਉਰ ਭਲੇ ਭਿਰੇ ਤਿਨੈ ਕਰੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ ॥ ੩੭ ॥

ਜੇਹੜੇ ੨ ਆਦਮੀ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਨ ਲੜੇ ਅਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। ਜੇਹੜੇ ਉਥੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਲੜੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਾਂ ਚੰਗੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ॥ ੩੭ ॥

ਚਉਪਈ ॥

ਬਹੁਤ ਦਿਵਸ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਏ ॥

ਸੰਤ ਉਬਾਰ ਦੁਸਟ ਸਭ ਘਾਏ ॥

ਟਾਂਗ ਟਾਂਗ ਕਰਿ ਹਨੇ ਨਿਦਾਨਾ ॥

ਕੂਕਰ ਜਿਮਿ ਤਿਨ ਤਜੇ ਪਰਾਨਾ ॥ ੩੮ ॥

ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਇਕੁਰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਸਾਰਿਆਂ ਦੁਸਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ਕਈਆਂ ਮੁਰਖਾਂ ਨੂੰ ਟੰਗ ੨ ਕੇ ਭਾਵ ਔਖਿਆਂ ਕਰਕੇ ਮਾਰਿਆ

ਭਾਵ ਰੋਲਕੇ। ਕੁੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡੇ ਭਾਵ ਜੇਹੜੇ ਵੈਰੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ੨ ਕੁਛ ਸ਼ੈਤਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਏਥੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ॥ ੩੮ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਭੰਗਾਣੀ ਜੁਧ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਅਸਟਮੇ

ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੮ ॥ ਅਫਜੂ ॥

ਭੰਗਾਣੀ ਦਾ ਜੰਗ ਮੁੱਕਾ ਬਾਕੀ ਦੇ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਹੈ।

{ ਖਾਲਸਾ ਤਵਾਰੀਖ ਵਿਚ ਇਸ ਜੰਗ ਦਾ ਬੜਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ ਪਰ ਏਥੇ ਜਿਸ ੨ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਛੰਦ ਆਏ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਇਹ ਹੈ। }

{ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੂਰਮੇ, ਸੰਗੋ ਸ਼ਾਹ, ਜੀਤ ਮੱਲ, ਗਾਜੀ ਗੁਲਾਬ, ਮਾਹਰੀ, ਗੰਗਾ ਰਾਮ, ਲਾਲ ਚੰਦ, ਦਯਾ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾਸ ਉਦਾਸੀ, ਨੰਦ ਚੰਦ ਦੀਵਾਨ, ਮਾਮਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ, ਸਹਿਬ ਚੰਦ ਤੇ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਆਦਿਕ ਸਨ। }

{ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਸੂਰਮੇ, ਗੁਪਾਲ, ਹਰੀ ਚੰਦ, ਮਧਕਰ ਸ਼ਾਹ, ਕੇਸਰੀ ਚੰਦ, ਗਾਜੀ ਚੰਦ, ਨਜਾਬਤ ਖਾਨ, ਭੀਖਨ ਖਾਨ, ਹਯਾਤ ਖਾਨ। }

ਗਡਵਾਲੀਏ ਤੇ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਹੋਂਦ ਬੰਨੇ ਤੋਂ ਝਗੜਾ ਸੀ, ਗਡਵਾਲੀਏ ਨੇ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਕੁਛ ਪਿੰਡ ਮੱਲ ਲਏ। ਗਡਵਾਲੀਏ ਤੇ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਵੱਲ ਰਾਮਰਾਇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਨ। ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦੇ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ੧੭੪੧ ਬਿ: ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਹਣ ਆ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੈਂਟਾ ਕਿਲਾ ਬਣਵਾਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਤੇ ਗਡਵਾਲੀਆ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਪੀਰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਸਫ਼ੋਰੇ ਵਾਲਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਦਾਮਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਰਖਾ ਦਿਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਲੜਕੀ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮੰਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਉਤੇ ਸੌਂਦਿਆ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਚੰਦ ਦੇ ਹੱਥ ਸਵਾ ਲੱਖ ਦਾ ਤੰਬੋਲ ਘੱਲ ਦਿਤਾ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਤੰਬੋਲ ਵੇਖਕੇ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਲੜਕੀ ਛੱਡ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਤੰਬੋਲ ਮੌੜ ਦੇਹ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਪਹਾੜੀਏ ਰਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਜੋ ਨੇਉਂਦਰੇ ਵਾਸਤੇ ਘੱਲਿਆ ਸੀ ਖੋਹਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਨੰਦ ਚੰਦ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਨੀਅਤ ਵੇਖਕੇ ਉਥੋਂ ਤੁਰਨ ਦੀ ਕੀਤੀ। ਉਧਰੋਂ ਪਹਾੜੀਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਨੂੰ ਆਏ। ਏਧਰੋਂ ਸਾਰੇ ਪਠਾਣ ਵਿਗੜਕੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲੇ।

ਭੰਗਾਣੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਾਸ ਜੰਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਭੂਆ ਦੇ ਪੰਜੇ ਪੁਤ੍ਰ, ਲਾਲ ਚੰਦ, ਪ੍ਰੋਹਤ ਦਯਾ ਰਾਮ, ਇਹ ਜੰਗ ਨੂੰ ਖੂਬ ਡਟੇ । ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾਸ ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਹਿਆਤ ਖਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਿਆ । ਨੰਦ ਚੰਦ ਨੇ ਨਜਾਬਤ ਖਾਂ ਨੂੰ ਬਰਛੀ ਲਾਈ ਫੇਰ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਉਹ ਟੁੱਟ ਗਈ, ਮਾਮੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਜੋਰ ਤੋੜਿਆ । ਫੇਰ ਸਾਹਿਬ ਲਾਲ ਚੰਦ ਦਯਾ ਰਾਮ ਵੀ ਆ ਗੱਜੇ । ਸੰਗੋ ਸਾਹ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮਾਰਿਆ । ਗੁਪਾਲ ਗੁਲੇਰੀਆ ਰਾਜਾ ਅਗੇ ਵਧਿਆ, ਨੰਦ ਚੰਦ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਹਟਾ ਦਿਤਾ । ਹਰੀ ਚੰਦ ਹੰਡੂਰੀਏ ਨੂੰ ਬੜਾ ਗੱਸਾ ਲਗਾ । ਉਹ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗੱਜਿਆ । ਜੀਤ ਮੱਲ ਨੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਨੇਜਾ ਮਾਰਕੇ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਕੇਸਰੀ ਚੰਦ ਜਸਵਾਲੀਆ, ਮਧਕਰ ਸਾਹ ਡਢਵਾਲੀਆ, ਗੁਜਰੀ ਚੰਦ ਚੰਦੇਲੀਆ, ਫੌਜ ਲੈਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧੇ । ਏਧਰ ਸੰਗੋ ਸਾਹ ਨਜਾਬਤ ਖਾਂ ਜੁੱਟੇ, ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੱਠੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਚਲੀਆਂ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜੂਝ ਗਏ । ਏਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੀਰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਭੀਖਨ ਖਾਨ ਦੇ ਮਾਰਿਆ ਉਹ ਘਾਇਲ ਹੋਕੇ ਘੋੜਾ ਭਜਾਕੇ ਨੱਸ ਗਿਆ । ਫੇਰ ਹਰੀ ਚੰਦ ਅਗੇ ਵਧਿਆ ਤੇ ਤਿੰਨ ਤੀਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰੇ । ਇਕ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਦੂਸਰਾ ਕੰਨ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤੇ ਤੀਸਰਾ ਪੇਟੀ ਵਿਚ ਲਗਕੇ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਮਾਸ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੀਰ ਖਿੱਚਕੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵੀ ਨ ਮੰਗਿਆ, ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਸੌਂ ਗਿਆ । ਪਹਾੜੀਏ ਭੱਜ ਗਏ । ਸਾਡੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਆ ਵਸੇ । ਦੂਸਰਾ ਸੰਛੇਪ ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਚਿੱਟਾ ਹਾਥੀ ਸੀ ਉਹ ਭੀਮ ਚੰਦ ਮੰਗਦਾ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸਦਾ ਖੇਟ ਜਾਣਦੇ ਸੀ । ਭੀਮ ਚੰਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਬੜਾ ਵੈਰ ਰੱਖਦਾ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਹਣ ਰਿਆਸਤ ਆ ਰਹੇ । ਫਤੇ ਸਾਹ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦਾ ਕੁੜਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ । ਉੜਕ ਇਹ ਵੀ ਵੈਰੀ ਬਣ ਬੇਠਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਤੇ ਸਾਹ ਦੀ ਲੜਕੀ ਤੇ ਸਵਾ ਲਖ ਦਾ ਤੰਬੋਲ ਘੱਲਿਆ ਉਹ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਆਖੇ ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਲਿਆ । ਉੜਕ ਪਹਾੜੀਏ ਉਹ ਤੰਬੋਲ ਖੋਹਣ ਲਗ ਪਏ । ਬੜਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ । ਫੇਰ ਭੰਗਾਣੀ ਆਕੇ ਜੰਗ ਹੋਇਆ । ਪੰਜ ਸੌ ਪਠਾਣ ਜੋ ਬੁਧੂ ਸਾਹ ਨੇ ਰਖਾਏ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਵਿਗੜਕੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵੱਲ ਹੋ ਗਏ । ੭ ਸੌ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਵੀ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਨੱਸ ਗਏ । ਇਕ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮਹੰਤ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ । ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਹੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਦਿਖਾਈ । ਹਿਆਤ ਖਾਨ ਪਠਾਣ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸਲੋਤਰ ਮਾਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹਿਸਤਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਾਈ ।

ਉੜਕ ਹਰੀ ਚੰਦ ਰਾਜੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਸਾਂ ਹੀ ਬਚਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੱਸ ਕੇ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹਰੀ

ਚੰਦ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਰਸਤੇ ਟੋਰ ਦਿਤਾ ਉਹ ਅਜੇਹਾ ਸੁੱਤਾ ਕਿ ਮੁੜਕੇ ਨ ਜਾਗਿਆ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਿਤਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ । ਤੇ ਬੁਧੂ ਸਾਹ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਤੇ ਚੇਲੇ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਉਸ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦਿਤਾ । ਜੰਗ ਜਿਤਕੇ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਆ ਵਸੇ ।

ਅਬ ਨਦਉਣ੍ਹਾ ਕਾ ਜੁੱਧ ਬਰਨਨੰ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਿਤਾਯੋ ॥ ਮੀਆ ਖਾਨ ਜੰਮੂ ਕਹ ਆਯੋ ॥
ਅਲਫ ਖਾਨ ਨਾਦੋਣ ਪਠਾਵਾ ॥ ਭੀਮ ਚੰਦ ਤਨ ਬੈਰ ਬਢਾਵਾ ॥੧॥

ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸੁਖ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ । ਏਧਰ ਉਤਰ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਉਤੇ ਅਲਫ ਖਾਂ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਇਆ । ਮੀਆਂ ਖਾਂ ਜੰਮੂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਤੋਂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਘੱਲਿਆ । ਆਪ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਰਾਵੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅਪਣੇ ਭਰਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਚੋਟੀਆ ਆਦਿਕ ਰਾਜਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਮਾਮਲਾ ਲੈਕੇ ਆ । ਏਧਰ ਮੀਆਂ ਖਾਂ ਜੰਮੂ ਦਾ ਲਾਹੌਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਅਲਫ ਖਾਨ ਨੂੰ ਨਦੋਣ ਘੱਲਿਆ । ਉਸਨੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਤਨ=ਨਾਲ ਬੜਾ ਵੈਰ ਵਧਾ ਲਿਆ ॥੧॥

ਜੁੱਧ ਕਾਜ ਨਿਪ ਹਮੈ ਬੁਲਾਯੋ ॥ ਆਪਿ ਤਵਨ ਕੀ ਓਰ ਸਿਧਾਯੋ ॥
ਤਿਨ ਕਠਗੜ ਨਵਰਸ ਪਰ ਬਾਂਧੋ ॥ ਤੀਰਤੁਫੰਗ ਨਰੇਸਨ ਸਾਂਧੋ ॥੨॥

ਫੇਰ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਡਰਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ । ਲੱਕੜ ਦਾ ਕਿਲਾ, ਨਵ ਰਸ=ਟਿੱਲੇ ਉਤੇ ਬੰਧਾ । ਤੀਰਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨਾਲ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕੀਤਾ ॥ ੨ ॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

ਤਹਾ ਰਾਜ ਸਿੰਘੀ ਬਲੀ ਭੀਮ ਚੰਦੰ ॥
ਚੜਿਓ ਰਾਮ ਸਿੰਘੀ ਮਹਾਂ ਤੇਜ ਵੰਦੰ ॥
ਸੁਖੰਦੇਵ ਗਾਜੀ ਜਸਾਰੋਟ ਰਾਜੰ ॥
ਚੜੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀਨੇ ਕਰੇ ਸਰਬ ਕਾਜੰ ॥ ੩ ॥

ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜੇ, ਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਭੀਮ ਚੰਦ ਬਲੀ, ਵੱਡੇ ਤੇਜ
ਵਾਲਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਨਾਲ ਆਇਆ । ਜਸਰੋਟੀਆ ਗਾਜੀ=ਸੂਰਮਾ ਅਤੇ
ਸੁਖਦੇਵ ਰਾਜਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ॥ ੩ ॥

ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਚਢਿਓ ਚਢੇ ਡਢਵਾਰੀ ॥
ਚਲੇ ਸਿੱਧ ਹੁਐ ਕਾਜ ਰਾਜੇ ਸੁਧਾਰੀ ॥
ਕਰੀ ਦੂਕ ਢੋਅੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦੰ ॥
ਹਟਾਏ ਸਬੈ ਮਾਰਿਕੈ ਬੀਰ ਬਿੰਦੰ ॥ ੪ ॥

ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਡਢਵਾਲੀਆ ਬੜਾ ਡਾਢਾ ਚੜ੍ਹਿਆ । ਸਿਧ=ਸਿੱਧੇ ਹੋਕੇ
ਭਾਵ ਤਿਆਰ ਹੋਕੇ ਰਾਜ ਕਾਜ ਸਵਾਰਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜੇ ਤੁਰ ਪਏ ਭਾਵ ਠੀਕ
ਬਣ ਤਣਕੇ । ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਕਾਂਗੜੇ ਵਾਲਾ ਅਲਫ ਖਾਨ ਵੱਲੋਂ ਆਇਆ ।
ਰਾਜੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਦੂਕ ਢੋਆ=ਨੇੜੇ ਹੋਕੇ ਜੰਗ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ।
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਦੀ ਫੌਜ ਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਕੇ
ਦੂਰ ਹਟਾ ਦਿਤੇ ॥ ੪ ॥

ਦੁਤੀਯ ਢੋਅ ਦੂਕੈ ਵਹੈ ਮਾਰਿ ਉਤਾਰੀ ॥
ਖਰੇ ਦਾਤ ਪੀਸੈ ਛੁਡੈ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥
ਉਤੇ ਵੈ ਖਰੇ ਬੀਰ ਬੰਬੈ ਬਜਾਵੈਂ ॥
ਤਰੇ ਭੂਪ ਠਾਢੇ ਬਡੇ ਸੋਕੁ ਪਾਵੈਂ ॥ ੫ ॥

ਦੂਜੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲੋਂ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਆਕੇ ਉਹ ਮਾਰਕੇ ਪਰੇ
ਕਰਦੇ ਹਨ । ਛੱਤ੍ਰਧਾਰੀ=ਰਾਜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਖੜੋਤੇ ਦੰਦ ਪੀਂਹਦੇ ਹਨ ।
ਓਧਰ ਅਲਫ ਖਾਨ ਵੱਲੋਂ ਉਹ ਖੜੋਤੇ ਹੋਏ ਬੜੇ ਸੋਕ ਪਾਏ ਭਾਵ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੫ ॥

ਤਬੈ ਭੀਮ ਚੰਦੰ ਕੀਯੋ ਕੋਪੁ ਆਪੰ ॥
ਹਨੂਮਾਨ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕੋ ਮੁਖ ਜਾਪੰ ॥
ਸਬੈ ਬੀਰ ਬੋਲੈ ਹਮੇ ਭੀ ਬੁਲਾਯੰ ॥
ਤਬੈ ਢੋਅ ਕੈ ਕੈ ਸੁਨੀਕੈ ਸਿਧਾਯੰ ॥ ੬ ॥

ਤਦੋਂ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਆਪ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ । ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹਨੂਮਾਨ
ਦੇ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕੀਤਾ । ਸਾਰਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ
ਆਖਦੇ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ । ਤਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ
ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮੇਲ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਰ ਪਏ ॥ ੬ ॥

ਸਬੈ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਮਹਾ ਬੀਰ ਦੂਕੈ ॥
ਚਲੇ ਬਾਰਿਬੇ ਬਾਰ ਕੋ ਜਿਉ ਭਬੂਕੈ ॥
ਤਹਾ ਬਿਝੁੜਿਆਲੰ ਹਠਿਓ ਬੀਰ ਦਿਆਲੰ ॥
ਉਠਿਓ ਸੈਨ ਲੈ ਸੰਗਿ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ॥ ੭ ॥

ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ੨ ਸੂਰਮੇ ਪੁੱਜ ਪਏ । ਇੱਕੁਰ ਤੁਰ ਪਏ
ਜਿੱਕੁਰ ਵਾੜ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਛਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਵਾਸਤੇ ਅੱਗ ਦੇ ਮੁਆਤੇ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ । ਓਥੇ ਬਿਝੜ ਵਾਲ ਦਾ ਦਿਆਲ ਚੰਦ ਹਠੀਆ ਜੋਧਾ ਅਲਫ ਖਾਨ ਵੱਲੋਂ
ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਉਠ ਤੁਰਿਆ ॥ ੭ ॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥

ਕੁਪਿਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ॥ ਨੱਚੇ ਮਰਾਲ ॥ ਬੱਜੇ ਬਜੰਤਾ ਕੂਰੰ ਅਨੰਤ ॥ ੮ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ । ਬੜੇ ਮਰਾਲ=ਘੋੜੇ ਨੱਚੇ । ਬੜੇ
ਵਾਜੇ ਵੱਜੇ । ਅਵਾਜ ਬੜਾ ਕਰੜਾ ਹੋਇਆ ਭਾਵ ਡਰੋਣਾ ॥ ੮ ॥

ਜੁੱਝੰਤ ਜੁਆਣ ॥ ਬਾਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ॥ ਜੀਅ ਧਾਰਿ ਕ੍ਰੋਧ ॥ ਛੱਡੈ ਸਰੋਘ ॥ ੯ ॥

ਜੁਆਨ ਲੜਦੇ, ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਚਲਦੇ ਹਨ । ਜੀਅ ਵਿਚ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ
ਬਾਣਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਹਨ ॥ ੯ ॥

ਲੁੱਝੈ ਨਿਦਾਣਾਤੰਜੰਤ ਪ੍ਰਾਣਾਗਿਰ ਪਰਤ ਭੂਮਾਜਣੁ ਮੇਘ ਝੂਮਾ ॥ ੧੦ ॥

ਓੜਕ ਨੂੰ ਲੜਕੇ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛੱਡਦੇ ਹਨ । ਇੱਕੁਰ ਜਮੀਨ ਉਤੇ
ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਮਾਨੋਂ ਬਦਲ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੋਪਿਯੰ ॥ ਹਠੀ ਪਾਵ ਰੋਪਿਯੰ ॥
ਸਰੋਘੰ ਚਲਾਏ ॥ ਬਡੇ ਬੀਰ ਘਾਏ ॥ ੧੧ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ । ਹਠੀਏ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੈਰ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ
ਗੱਡ ਦਿਤਾ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਾਣ ਚਲਾਏ । ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ
ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ॥ ੧੧ ॥

ਹਣੇ ਛੱਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥ ਲਿਟੇ ਭੂਪ ਭਾਰੀ ॥
ਮਹਾ ਨਾਦ ਬਾਜੇ ॥ ਭਲੇ ਸੂਰ ਗਾਜੇ ॥ ੧੨ ॥

ਰਾਜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ । ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਲੇਟ ਗਏ । ਵੱਡੇ ਵਾਜੇ ਵੱਜੇ ।
ਚੰਗੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਦੇ ਹਨ ॥ ੧੨ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲੀਯੋ ਜੁਧ ਸੁਧਿ ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਗੱਜੇ ਮਹਾਂ ਸਾਰ ਬੱਜੇ ॥ ੧੩ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਗੱਜੇ ਵਿਚ ਆਇਆ । ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਜੁਧ ਕੀਤਾ । ਵਡੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਦੇ ਹਨ । ਬਹੁਤ ਲੋਹੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੱਜਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰਾਂ ਭਿੜਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੧੩ ॥

ਕਰੋ ਜੁਧ ਚੰਡ ॥ ਸੁਣਿਯੋ ਨਾਵ ਖੰਡ ॥

ਚਲਿਯੋ ਸਸਤ੍ਰ ਬਾਹੀ ॥ ਰਜੋਤੀ ਨਿਬਾਹੀ ॥ ੧੪ ॥

ਤੇਜ ਜੰਗ ਕੀਤਾ । ਭਾਵ=ਨੈ ਜਾਂ ਨਾਮ, ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ । ਹਥਿਆਰ ਚਲੋਣ ਵਾਲੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਦਲ ਸੁੱਟੇ । ਚੰਗਾ ਰਾਜਪੂਤ ਪੁਣੇ ਨੂੰ ਨਿਬਾਹਿਆ ॥ ੧੪ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਕੋਪ ਭਰੇ ਰਾਜਾ ਸਬੈ ਕੀਨੋ ਜੁਧ ਉਪਾਇ ॥

ਸੈਨ ਕਟੋਚਨ ਕੀ ਤਬੈ ਘੇਰ ਲਈ ਅਰਗਾਇ ॥ ੧੫ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਗੱਜੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਜੰਗ ਦਾ ਉਪਾ ਕੀਤਾ । ਕਟੋਚੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਸਾਰੀ ਅਰਿਗਾਇ=ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਘੇਰ ਲਈ ਜਾਂ ਅੜੜਾਇ ਕੇ ਪਿਆ ॥ ੧੫ ॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

ਚਲੇ ਨਾਗਲੂ ਪਾਂਗਲੂ ਵੇਦੜੇਲੰ ॥

ਜਸਵਾਰੇ ਗੁਲੇਰੇ ਚਲੇ ਬਾਧ ਟੋਲੰ ॥

ਤਹਾ ਏਕ ਬਾਜਿਯੋ ਮਹਾ ਬੀਰ ਦਿਆਲੰ ॥

ਰਖੀ ਲਾਜ ਜੋਨੈ ਸਬੈ ਬਿਝੜਵਾਲੰ ॥ ੧੬ ॥

ਨਾਗਲੂ ਪਾਂਗਲੂ ਜਾਤਾਂ ਵਾਲੇ ਵੇਦੜੇਲ ਦੇਸ ਦੇ ਤੁਰ ਚੱਲੇ । ਜਸਵੇਟੀਏ, ਗੁਲੇਰੀਏ, ਟੋਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਚਲ ਪਏ । ਓਧਰ ਇਕ ਦਿਆਲ ਚੰਦ (ਅਲਫ ਖਾਨ ਦਾ) ਸੂਰਮਾ ਵੱਡਾ ਜੋਧਾ ਆਕੇ ਵੱਜਿਆ । ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਬਿਝੜਵਾਲੀਆਂ ਦੀ ਲੱਜਿਆ ਰੱਖ ਵਿਖਾਈ ॥ ੧੬ ॥

ਤਵੰ ਕੀਟ ਤੋਲੋ ਤੁਫੰਗੀ ਸੰਭਾਰੋ ॥

ਹਿੰਦੇ ਏਕ ਰਾਵੰਤ ਕੇ ਤੱਕਿ ਮਾਰੋ ॥

ਗਿਰਿਓ ਝੂਮ ਭੂਮੈ ਕਰਿਯੋ ਜੁਧ ਸੁਧੰ ॥

ਤਉ ਮਾਰ ਬੋਲਿਯੋ ਮਹਾ ਮਾਨਿ ਕੂਧੰ ॥ ੧੭ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਾਂ ਤਦੋਂ ਤੇਰੇ ਦਾਸ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਬੰਦੂਕ ਸੰਭਾਲੀ

ਤੱਕ ਕੇ ਇਕ ਰਾਜੇ ਦੇ ਹਿੰਦੇ ਵਿਚ ਮਾਰੀ । ਚੰਗਾ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਓਹ ਭੁਆਂਟਣੀ ਖਾਕੇ ਜਮੀਨ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ । ਤਾਂ ਵੀ ਬੜਾ ਹੰਕਾਰੀ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਮਾਰ ਲੈ ਮਾਰ ਲੈ ਬੋਲਿਆ ॥ ੧੭ ॥

ਤਜਿਯੋ ਤੁਪਕੰ ਬਾਨ ਪਾਨੰ ਸੰਭਾਰੋ ॥

ਚਤੁਰ ਬਾਨਯੰ ਲੈ ਸੁ ਸੱਬਿਯੰ ਪ੍ਰਹਾਰੋ ॥

ਤਿਯੋ ਬਾਨ ਲੈ ਬਾਮ ਪਾਣੰ ਚਲਾਏ ॥

ਲਗੇ ਯਾ ਲਗੇ ਨਾ ਕਛੂ ਜਾਨਿ ਪਾਏ ॥ ੧੮ ॥

ਬੰਦੂਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਬਾਣ ਸੰਭਾਲੇ । ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚਾਰ ਬਾਣ ਲੈਕੇ ਮਾਰੇ । ਤਿੰਨ ਬਾਣ ਲੈਕੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਚਲਾਏ । ਲੱਗੇ ਯਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇ ਕੁਛ ਜਾਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਲੱਗੇ ਹੀ ਲੱਗੇ ਹਨ ਭਾਵ ਬੋੜੇ ਬੋੜੇ ਚਰੂਰ ਲੱਗੇ ਹਨ ਜਾਣੇ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਰੇ ਹਨ ॥ ੧੮ ॥

ਸੁ ਤਉ ਲਉ ਦਈਵ ਜੁਧ ਕੀਨੋ ਉਝਾਰੰ ॥

ਤਿਨੈ ਖੇਦ ਕੈ ਬਾਰਿ ਕੇ ਬੀਚ ਡਾਰੰ ॥

ਪਰੀ ਮਾਰ ਬੁੰਗੀ ਛੁਟੀ ਬਾਣ ਗੋਲੀ ॥

ਮਨੋ ਸੂਰ ਬੈਠੇ ਭਲੀ ਖੇਲ ਹੋਲੀ ॥ ੧੯ ॥

ਉਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਜੁਧ ਹੀ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤਾ । ਓਨਾਂ ਅਲਫ ਖਾਂ ਦੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤ੍ਰ=ਧੌਕ ਕੇ ਜਾਂ ਜੰਗ ਵਿਚੋਂ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਾਰ=ਪਾਣੀ ਭਾਵ ਨਦੀ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ । ਬੁੰਗੀ=ਟਿੱਲੇ ਦੇ ਉਤੇ ਬੜੀ ਮਾਰ ਪਈ ਬਾਣ ਗੋਲੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਚਲੀਆਂ ਮਾਨੋਂ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਲਹੂ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ ॥ ੧੯ ॥

ਗਿਰੇਬੀਰ ਭੂਮੰ ਸਰੰ ਸਾਂਗ ਪੇਲੰ ॥

ਰੰਗੇ ਸ੍ਰੇਣ ਬਸਤੰ ਮਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੰ ॥

ਲੀਯੋ ਜੀਤ ਬੈਰੀ ਕੀਯਾ ਆਨ ਡੇਰੰ ॥

ਤੇਉ ਜਾਇ ਪਾਰੰ ਰਸੇ ਬਾਰਿ ਕੇਰੰ ॥ ੨੦ ॥

ਬਾਣਾਂ ਬਰਛਿਆਂ ਦੇ ਪੇਲੰ=ਪਰੋਤੇ ਹੋਏ ਬੜੇ ਸੂਰਮੇ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਡਿੱਗ ਪਏ । ਓਨਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਇਕੁਰ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਰਗੇ ਹੋ ਗਏ ਮਾਨੋ ਫਗਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਹੋਲਾ ਖੇਡਿਆ ਹੈ । ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਕੇ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਓਹ ਬਾਰ=ਪਾਣੀ ਭਾਵ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਜਾਂ ਓਹ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪਾਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ॥ ੨੦ ॥

ਭਈ ਰਾਤ੍ਰਿ ਗੁਬਾਰ ਕੇ ਅਰਧ ਜਾਮੰ ॥
 ਤਬੈ ਛੋਰਿਗੇ ਬਾਰ ਦੇਵੈ ਦਮਾਮੰ ॥
 ਸਬੈ ਰਾਤ੍ਰਿ ਬੀਤੀ ਉਦਿਯੋ ਦਿਉਸ ਰਾਣੰ ॥
 ਚਲੇ ਬੀਰ ਚਾਲਾਕ ਖੱਗੀ ਖਿਲਾਣੰ ॥ ੨੧ ॥

ਅੱਧੇ ਪਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਦੋਂ ਹਨੇਰੀ ਰਾਤ ਹੋਈ। ਤਾਂ ਅਲਫ ਖਾਂ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ, ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਅੰਗੀਠੀਆਂ ਬਾਲ ਕੇ ਅਤੇ ਪੈਂਸੇ ਵਜਾਕੇ ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਥਾਵਾਂ ਅੰਗੀਠੀਆਂ ਬਾਲ ਕੇ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਂਸੇ ਵਜਾਏ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਪਿੱਛੋਂ ਸੋਨਾ ਸਮੇਤ ਦੌੜ ਗਿਆ ਭਾਵ ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਤੇ ਪੈਂਸੇ ਵਜਾਏ ਜਾਣ ਕੇ ਵੇਰੀ ਮੇਰੇ ਮਗਰ ਨ ਭੱਜਣਗੇ। ਅਲਫ ਖਾਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕੁਰ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਗੁਜਰ ਗਈ ਤੇ ਦਿਨ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ। ਬੜੇ ਚਲਾਕ ਸੂਰਮੇ ਖੰਡੇ ਦੇ ਖੇਡਾਰੀ ਚੱਲ ਪਏ ਭਾਵ ਦੌੜ ਚੁੱਕੇ ॥ ੨੧ ॥

ਭਜਿਓ ਅਲਫ ਖਾਨੰ ਨ ਖਾਨਾ ਸੰਭਾਰਿਓ ॥
 ਭਜੇ ਅਉਰ ਬੀਰੰ ਨ ਧੀਰੰ ਬਿਚਾਰਿਓ ॥
 ਨਦੀ ਪੈ ਦਿਨੰ ਅਸਟ ਕੀਨੇ ਮੁਕਾਮੰ ॥
 ਭਲੀ ਭਾਤਿ ਦੇਖੇ ਸਬੈ ਰਾਜ ਧਾਮੰ ॥ ੨੨ ॥

ਅਲਫ ਖਾਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਖਾਣਾ ਵੀ ਨ ਸੰਭਾਲਿਆ ਭਾਵ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨ ਖਾਧੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਸੂਰਮੇ ਭੱਜ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਧੀਰਜ ਨੂੰ ਨ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਇੱਕੁਰ ਨਦੀ ਦੇ ਉਤੇ ਅਸਾਂ ਭੀਮ ਚੰਦ ਵਾਸਤੇ ਅਠ ਦਿਨ ਡੇਰਾ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਭਾਵ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ। ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਘਰ ਵੇਖੇ ॥ ੨੨ ॥

ਚੌਪਈ ॥

ਇਤ ਹਮ ਹੋਇ ਬਿਦਾ ਘਰ ਆਏ ॥ ਸੁਲਹ ਨਮਿਤਵੈ ਉਤਹਿ ਸਿਧਾਏ ॥
 ਸੰਧਿ ਇਨੈ ਉਨਕੈ ਸੰਗਿ ਕਈ ॥ ਹੇਤ ਕਥਾ ਪੂਰਨ ਇਤ ਭਈ ॥ ੨੩ ॥

ਏਧਰ ਅਸੀਂ ਵਿਦਾ ਹੋਕੇ ਘਰ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਓਧਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸੁਲਾਹ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਨੀ ਕਰ ਲਈ ਭਾਵ ਕੱਚੇ ਪਹਾੜੀਏ ਪਹਿਲੇ ਲੜ ਘੁਲ ਪਏ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ-ਮਿੱਕ ਹੋ ਗਏ ਸਾਨੂੰ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਹੀ ਸੌਂਦਿਆ। ਇਹ ਕਥਾ ਅਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜੋੜੀ ਹੈ ਜੋ ਏਥੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ॥ ੨੩ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਆਲਸੂਨ ਕਹ ਮਾਰਿਕੈ ਇਹ ਦਿਸਿ ਕੀਓ ਪਿਯਾਨ ॥

ਭਾਤਿ ਅਨੇਕਨ ਕੇ ਕਰੇ ਪੁਰ ਅਨੰਦ ਸੁਖ ਆਨ ॥ ੨੪ ॥

ਅਸਾਂ ਆਲਸੂਨ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਕਰਕੇ ਏਧਰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਕੂਚ ਕੀਤਾ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਆਕੇ ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਕੀਤਾ ॥ ੨੪ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਿਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਨਦੋਨ ਜੁਧ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਨੌਮੋ ਧਿਆਇ
 ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੯ ॥ ਅਫਜੂ ॥

[ਇਹ ਨਦੋਣ ਦਾ ਚੰਗਾ ਜੰਗ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ]

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੱਖਣ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨ ਦਿਤਾ। ਓੜਕ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਤੋਂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਮੰਗਿਆ ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਕਾਰਨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿਤਾ।

ਓੜਕ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਮੀਏ ਖਾਂ ਨੂੰ ੧੭੪੬ ਬਿ: ਨੂੰ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਮਾਮਲਾ ਲੈਣ ਘੱਲਿਆ। ਮੀਏ ਖਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਆਕੇ ਅਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਅਲਫ ਖਾਨ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵੱਲ ਘੱਲਕੇ ਆਪ ਰਾਵੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੇ ਕਾਂਗੜੇ ਵਾਲੇ ਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਕਟੋਚੀਏ ਨੂੰ ਆਕੇ ਘੇਰ ਲਿਆ।

ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਦੋਂ ਤਕ ਭੀਮ ਚੰਦ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਓਦੋਂ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ, ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਤੋਂ ਮਾਮਲਾ ਮੰਗਿਆ ਅਗੋਂ ਭੀਮ ਚੰਦ ਜੰਗ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਬੈਠਾ।

ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਨਵਰਸ ਟਿੱਲੇ ਉਤੇ ਕਿਲਾ ਬਣਾਕੇ ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ, ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ, ਉਦ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਠਿਆ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਸੌਂਦ ਲਿਆ।

ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਅਲਫ ਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ, ਦਿਆਲ ਚੰਦ ਚੰਗੇ ਤਰਾਂ ਲੜੇ। ਅਸਾਂ ਵੀ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੀਰ ਚਲਾਏ।

ਅਲਫ ਖਾਂ ਹਾਰ ਕੇ ਨਦੀ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਏਧਰ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਜੰਗ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਅੱਠ ਦਿਨ ਓਥੇ ਰੱਖਿਆ, ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵਿਖਾਈਆਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਕਿਰਪਾਲ ਚੰਦ ਨੇ ਛਲ ਨਾਲ ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਕਰ ਲਈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵੇਖਕੇ ਓਥੋਂ ਆ ਗਏ। ਭਾਵੇਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਭੇਟਾ ਦਿਤੀ ਪਰ ਅਸਾਂ ਪਹਾੜੀਆਂ

ਨੂੰ ਕੱਚੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਸਮਝਿਆ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਲਸੂਨ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੇ
ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਛੇੜਿਆ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸੋਧਿਆ। ਅਸੀਂ
ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਆ ਬਿਰਾਜੇ।

ਚੋਪਈ ॥

ਬਹੁਤ ਬਰਖ ਇਹ ਭਾਤਿ ਬਿਤਾਏ ਚੁਨਿ ਚੋਰ ਸਭੈ ਗਹਿ ਘਾਏ॥
ਕੇਤਕ ਭਾਜਿ ਸਹਿਰ ਤੇ ਗਏ॥ ਭੂਖ ਮਰਤ ਫਿਰਿ ਆਵਤ ਭਏ॥੧॥

ਇੱਕਰ ਸੁਖ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ। ਬਹੁਤੇ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭ ਕੇ
ਫੜਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਏ। ਫਿਰ ਬਹੁਤ
ਸਾਰੇ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਆ ਗਏ॥ ੧ ॥

ਤਬ ਲੋ ਖਾਨ ਦਿਲਾਵਰ ਆਏ॥ ਪੂਤ ਆਪਨ ਹਮ ਓਰ ਪਠਾਏ॥
ਦੈਕ ਘਰੀ ਬੀਤੀ ਨਿਸਿ ਜਬੈ ਚੜਤ ਕਰੀ ਖਾਨਨ ਮਿਲਿ ਤਬੈ॥੨॥

ਉਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਲਾਹੌਰ ਅਲਫ ਖਾਂ ਆਦਿਕ ਵੀ
ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਆ ਗਏ। ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਨੇ ਗੱਸਾ ਖਾਕੇ ਅਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਰਸਤਮ ਖਾਂ
ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਘੱਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਦੋ ਕੁ ਘੜੀਆਂ ਰਾਤ ਗੁਜਰੀ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ
ਖਾਨਾਂ ਨੇ ਰਲਕੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ॥ ੨ ॥

ਜਬ ਦਲ ਪਾਰ ਨਦੀ ਕੇ ਆਯੋ॥ ਆਨ ਆਲਮੈ ਹਮੈ ਜਗਾਯੋ॥
ਸੋਰ ਪਰਾ ਸਭਹੀ ਨਰ ਜਾਗੇ॥ ਗਹਿ ਗਹਿ ਸਸਤ੍ਰ ਬੀਰ ਰਿਸ ਪਾਗੇ॥੩॥

ਜਦੋਂ ਦਲ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਚੌਕੀਦਾਰ ਆਲਮ ਸ਼ਾਹ ਸਿਖ
ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਕੇ ਜਗਾ ਦਿਤਾ। ਰੋਲਾ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀ ਜਾਗ ਉਠੇ।
ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਬੀਰ ਰਸ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਏ ਭਾਵ ਜੰਗ ਕਰਨ
ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ॥ ੩ ॥

ਛੂਟਨ ਲਗੀ ਤੁਫੰਗੈਂ ਤਬਹੀ॥ ਗਹਿ ਗਹਿ ਸਸਤ੍ਰ ਰਿਸਾਨੇ ਸਬਹੀ॥
ਕੂਰ ਭਾਂਤਿ ਤਿਨ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰਾ॥ ਸੋਰੁ ਸੁਨਾ ਸਰਤਾ ਕੇ ਪਾਰਾ॥੪॥

ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਏਧਰੋਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਛੁੱਟਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ
ਫੜ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀ ਕਰੜੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ
ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਰ ਰੋਲਾ ਸੁਣਿਆਂ ਗਿਆ॥ ੪ ॥

ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ ਧੁੰਕੇ ਨਗਾਰੇ॥

ਮਹਾਬੀਰ ਬਾਨੈਤ ਬੰਕੇ ਬਕਾਰੇ॥

ਭਏ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਨਚੇ ਮਰਾਲੰ॥

ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧ ਕਾਲੀ ਗਰਜੀ ਕਰਾਲੰ॥੫॥

ਭੇਰੀਆਂ ਵੱਜੀਆਂ; ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੇ ਧੁੰਕੇ=ਵੱਜਣ ਤੋਂ ਬੜੇ ਭੁੰਕਾਰ=ਭਕ ੨
ਅਵਾਜ਼ ਉੱਠੇ। ਬੜੇ, ਬਾਨੈਤ=ਬਾਣਾਂ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਬਣੇ ਹੋਏ ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਸੁੰਦਰ
ਗੱਜਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਲਗਾਤਾਰ ਸ਼ਬਦ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮਰਾਲ=ਘੋੜੇ ਨੱਚੇ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ
ਸਮੁੰਦਰ ਕਾਲੀ=ਤੋਪ ਡਰੋਣੀ ਗੱਜੀ। ੫ ॥

ਨਦੀਯੋ ਲਖਿਯੋ ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰੀ ਸਮਾਨੰ॥

ਕਰੇ ਸੂਰਮਾ ਸੀਤਪਿੰਗੀ ਪ੍ਰਮਾਨੰ॥

ਇਤੇ ਬੀਰ ਗਜੇ ਭਏ ਨਾਦ ਭਾਰੇ॥

ਭਜੇ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਬਿਨਾ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੇ॥੬॥

ਓਧਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਕੀ ਭਾਵ ਹਮਾਇਤੀ ਨਾਲੇ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਰਾਤ ਭਾਵ
ਕਿਆਮਤ ਦੀ ਰਾਤ ਸਮਝਿਆ। ਸਰਦੀ ਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੰਨ ਕਰਕੇ ਕੋਹੜਿਆਂ
ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਏਧਰੋਂ ਸੂਰਮੇ ਬਹੁਤ ਗੱਜੇ ਹਨ, ਬੜੇ ਭਾਰੇ ਅਵਾਜ਼ ਹੋਏ
ਹਨ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਇਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਖੂਨੀ ਖਾਨ ਭੱਜ ਗਏ॥ ੬ ॥

ਨਗਜ ਛੰਦ ॥

ਨਿਲਜ ਖਾਨ ਭਜਿਯੋ॥ ਕਿਨੀ ਨ ਸਸਤ੍ਰ ਸਜਿਯੋ॥

ਸੁ ਤਿਆਗ ਖੇਤ ਕੋ ਚਲੇ॥ ਸੁ ਬੀਰ ਬੀਰਹਾ ਭਲੇ॥੭॥

ਨਿਲਜ ਖਾਨ ਭੱਜ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨਾ ਫੜਿਆ। ਜੁੱਧ
ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਜੇਹੜੇ ਉਹ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ॥੭॥

ਚਲੇ ਤੁਰੇ ਤੁਰਾਇਕੈ॥ ਸਕੇ ਨ ਸਸਤ੍ਰ ਉਠਾਇਕੈ॥

ਨ ਲੈ ਹਥਿਆਰ ਗਜ ਹੀ॥ ਨਿਹਾਰ ਨਾਰਿ ਲਜਹੀ॥੮॥

ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋਰਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਨ ਉਠਾ ਸੱਕੇ। ਹਥਿਆਰ ਲੈਕੇ
ਨਹੀਂ ਗੱਜਦੇ। ਦੇਖੇ ਇਸਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਸਤੀਆਂ ਵੇਖਕੇ
ਸ਼ਰਮਿੰਦਿਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੮ ॥

ਦੋਹਰਾ॥ ਬਰਵਾ ਗਾਉ ਉਜਾਰਕੈ ਕਰੇ ਮੁਕਾਮ ਭਲਾਨ॥

ਪ੍ਰਭ ਬਲ ਹਮੈ ਨ ਛੁਇ ਸਕੈ ਭਾਜਤ ਭਏ ਨਿਦਾਨ॥੯॥

ਬਰਵਾ ਪਿੰਡ ਉਜਾੜ ਕਰਕੇ ਭਲਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ
ਦੇ ਜੋਰ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੁਹਿ ਸਕੇ ਓੜਕੇ ਨੂੰ ਮੁਰਖ ਭੱਜ ਗਏ॥ ੯ ॥

ਤਬ ਬਲ ਈਹਾ ਨ ਪਰਸਕੈ ਬਰਵਾ ਹਨਾ ਰਿਸਾਇ ॥

ਸਾਲਿਨ ਰਸ ਜਿਮ ਬਾਨੀਯੋ ਰੋਰਨ ਖਾਤ ਬਨਾਇ ॥ ੧੦ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਤੇਰੇ ਜੋਰ ਕਰਕੇ ਏਥੇ ਓਨਾਂ ਦਾ ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਿਆ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਬਰਵਾ ਪਿੰਡ ਓਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕੁਰ ਉਜਾੜਿਆ ਮਾਰਿਆ ਜਿੱਕੁਰ ਬਾਣੀਆਂ ਮਾਸ ਦੇ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੋੜਾਂ ਦੇ ਸਾਲਨ ਰਸ=ਸਲੂਣੇ ਸੁਾਦੀ ਮਾਸ ਬਣਾਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਰੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਲੂਣੇ ਬਣਾਕੇ ਜਾਂ ਸਮਝਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੧੦ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥ ਖਾਨਜਾਦੇ ਕੋ ਆਗਮਨ ਤ੍ਰਾਸਿਤ ਉਠਿ
ਜੈਬੋ ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਦਸਮੇ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ

ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੧੦ ॥ ਅਫਸੂ

ਖਾਨਜਾਦਾ=ਖਾਂ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ । ਆਗਮਨ=ਔਣਾ । ਤ੍ਰਾਸਿਤ=ਡਰ ਵਾਲਾ ।
ਅਲਫ ਖਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰਿਆ ਵੇਖਕੇ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ।
ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਨੂੰ ਆਇਆ । ਡਿਉਢੀਦਾਰ ਆਲਮ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਨੂੰ
ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ । ਧੌਂਸਾ ਵੱਜਿਆ । ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਸਿਖਾਂ ਜਾਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ
ਦਾ ਅੱਗਾ ਰੋਕਿਆ । ਬੰਦੂਕਾਂ ਚਲਾਈਆਂ । ਇਕ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧ ਨਾਮ ਦੀ ਤੋਪ
ਸੀ ਓਹ ਚਲਾਈ । ਫਿਰ ਤਾਂ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਡਰ ਗਿਆ । ਏਧਰ
ਪਾਲੇ ਨੇ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਖਿੱਚੇ ਬਣਾ ਦਿਤਾ । ਫਿਰ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਨੇ
ਦੌੜਨ ਦੀ ਕੀਤੀ । ਏਥੋਂ ਦੌੜ ਕੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਨਾਲੇ ਦੇ ਕਨਾਰੇ ਜਾ ਉਤਰੇ ਓਥੇ ਵੀ
ਸਰਦੀ ਨੇ ਗੁੱਛਾ ਮੁੱਛਾ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਫੇਰ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਭਲਾਨ ਪਿੰਡ ਭੇਰਾ ਜਾ
ਕੀਤਾ । ਫੇਰ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਜਿੱਕੁਰ ਬਾਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੀ ਖੁੜ ਵਿਖ
ਰੋੜਾਂ ਨੂੰ ਤਲਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਉੱਕਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਉਸ ਦਾ
ਕੁਛ ਜੋਰ ਨ ਪੈ ਸਕਿਆ । ਭਲਾਨ, ਬਰਵਾ ਪਿੰਡ ਉਜਾੜਕੇ ਲੱਜਿਆ ਦਾ
ਮਾਰਿਆ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਗਿਆ ।

ਹੁਸੈਨੀ ਜੁਧ ਕਥਨ ॥ ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਛੰਦ ॥

ਗਯੋ ਖਾਨ ਜਾਦਾ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਭਜੰ ॥

ਸਕੈ ਜ੍ਯਾਬੁ ਦੈ ਨ ਹਨੇ ਸੂਰ ਲਜੰ ॥

ਤਹਾ ਠੋਕ ਬਾਹਾ ਹੁਸੈਨੀ ਗਰਜਿਯੰ ॥

ਸਬੈ ਸੂਰ ਲੈਕੈ ਸਿਲਾ ਸਾਜ ਸਜਿਯੰ ॥ ੧ ॥

ਜਦੋਂ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਭੱਜਕੇ ਪਿਓ ਪਾਸ ਗਿਆ । ਸ਼ਰਮ ਦਾ ਮਾਰਿਆ
ਜਬਾਬ ਨਾ ਦੇ ਸਕਿਆ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਲੱਜਿਆ ਨੇ ਮਾਰ
ਸੁੱਟੀ ਜਾਂ ਲੱਜਿਆ ਦੇ ਮਾਰੇ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰੇ ਗਏ । ਫੇਰ ਓਥੇ ਬਾਹਾਂ ਠੋਕ ਕੇ

ਹੁਸੈਨ ਖਾਂ ਗੱਜਿਆ । ਸਾਰਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ
ਪੱਥਰਾਂ ਉਤੇ ਲਾਕੇ ਜੰਗ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਸਾਜਿਆ ॥ ੧ ॥

ਕਰਿਯੋ ਜੋਰ ਸੈਨੇ ਹੁਸੈਨੀ ਪਯਾਨੰ ॥

ਪ੍ਰਥਮ ਕੂਟਿਕੈ ਲੂਟ ਲੀਨੇ ਅਵਾਨੰ ॥

ਪੁਨਰਿ ਡਢਵਾਲੰ ਕੀਯੋ ਜੀਤਿ ਜੇਰੰ ॥

ਕਰੇ ਬੰਦਿ ਕੈ ਰਾਜ ਪੁਤ੍ਰਾਨ ਚੇਰੰ ॥ ੨ ॥

ਸੈਨਾ ਦਾ ਜੋੜ ਕਰਕੇ ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਚਲਾਣਾ ਕੀਤਾ । ਪਹਿਲੇ ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਕਰਕੇ
ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੁੱਟ ਲਏ । ਫੇਰ ਡਢਵਾਲੀਏ ਮਧਕਰ ਸ਼ਾਹ ਪਹਾੜੀਏ ਨੂੰ ਜਿੱਤ
ਕੇ ਜੇਰੰ=ਥੱਲੇ ਕੀਤਾ । ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦਾਸ ਬਣਾਲਿਆ ॥ ੨ ॥

ਪੁਨਰਿ ਦੂਨ ਕੋ ਲੂਟ ਲੀਨੇ ਸੁਧਾਰੰ ॥

ਕੋਈ ਸਾਮੁਹੇ ਹੈ ਸਕਿਯੋ ਨ ਗਵਾਰੰ ॥

ਲੀਯੋ ਛੀਨ ਅੰਨੰ ਦਲੰ ਬਾਟਿ ਦੀਯੰ ॥

ਮਹਾ ਮੂੜਿਯੰ ਕੁਤਸਤੰ ਕਾਜ ਕੀਯੰ ॥ ੩ ॥

ਫੇਰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਦੂਣ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਲਿਆ । ਕੋਈ ਮੂਰਖ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹ-
ਮਣੇ ਨ ਹੋ ਸੱਕਿਆ । ਅੰਨ ਦਾਣਾ ਖੋਹ ਲਿਆ ਤੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਤਾ ।
ਵੱਡੇ ਮੂਰਖ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭੇੜਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ॥ ੩ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਿਤਕ ਦਿਵਸ ਬੀਤਤ ਭਏ ਕਰਤ ਉਸੈ ਉਤਪਾਤ ॥

ਗੁਆਲੇਰੀਅਨ ਕੀ ਪਰਤ ਭੀ ਆਨਮਿਲਨ ਕੀ ਬਾਤ ॥ ੪ ॥

ਇੱਕੁਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤਨੇ ਦਿਨ ਉਪਦ੍ਰ ਕਰਦਿਆਂ ਬੀਤ ਗਏ । ਹੁਣ
ਗੁਲੇਰੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਆ ਪਈ ॥ ੪ ॥

ਜੋ ਦਿਨ ਦੁਇਕ ਨ ਵੇ ਮਿਲਤ ਤਬ ਆਵਤ ਅਰਿ ਰਾਇ ॥

ਕਾਲਿ ਤਿਨੂਕੇ ਘਰ ਬਿਖੈ ਡਾਰੀ ਕਲਹ ਬਨਾਇ ॥ ੫ ॥

ਜੇ ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਓਹ ਨ ਮਿਲਦੇ ਤਾਂ ਅਰਿ ਰਾਇ=ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ
ਹੁਸੈਨੀ ਸਾਡੀ ਵੱਲ ਔਂਦਾ । ਓਨਾਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕਾਲ ਨੇ ਬਣਾਕੇ
ਲੜਾਈ ਪਾ ਦਿਤੀ ॥ ੫ ॥

ਚੌਪਈ ॥

ਗੁਆਲੇਰੀਆ ਮਿਲਨ ਕਹੁ ਆਏ ॥

ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭੀ ਸੰਗਿ ਸਿਧਾਏ ॥

ਚਤਰਥ ਆਨ ਮਿਲਤ ਭਏ ਜਾਮੰ॥

ਫੂਟਿ ਗਈ ਲਖਿ ਨਜਰਿ ਗੁਲਾਮੰ॥ ੬ ॥

ਗੁਲੇਰੀਆ ਗੁਪਾਲ ਮਿਲਨ ਨੂੰ ਆ ਗਿਆ। ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਾਲ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਚੌਥੇ ਪਹਿਰ ਉਹ ਆਕੇ ਮਿਲ ਪਏ। ਇਹਨਾਂ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੁਸੈਨੀ ਨੌਕਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਫਟ ਗਈ ਭਾਵ ਬਦਨੀਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਇਆ ॥ ੬ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਜੈਸੇ ਰਵਿਕੇ ਤੇਜ ਤੇ ਰੇਤ ਅਧਿਕ ਤਪਤਾਇ॥

ਰਵਿ ਬਲ ਛੁਦ੍ਰ ਨ ਜਾਨਈ ਆਪਨ ਹੀ ਗਰਬਾਇ॥ ੭ ॥

ਜਿੱਕੁਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਕਰਕੇ ਰੇਤਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੌਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹੋਛਾ ਰੇਤਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਜੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ੭ ॥

ਚੌਪਈ ॥

ਤੈਸੇ ਹੀ ਫੂਲ ਗੁਲਾਮ ਜਾਤਿ ਭਯੋ॥

ਤਿਨੈ ਨ ਦ੍ਰਿਸਟ ਤਰੇ ਆਨਤ ਭਯੋ॥

ਕਾਹਲੂਰੀਆ ਕਟੋਚ ਸੰਗਿ ਲਹਿ॥

ਜਾਨਾ ਆਨ ਨ ਮੋ ਸਰਿ ਮਹਿ ਮਹਿ॥ ੮ ॥

ਇੱਕੁਰ ਹੀ ਇਹ ਹੁਸੈਨੀ ਨੌਕਰ ਬੜਾ ਫੁੱਲ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਬੱਲੇ ਹੀ ਨ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਭਾਂਵ ਆਦਰ ਨ ਕੀਤਾ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਕਹਿਲੂ-ਰੀਏ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ ਕਟੋਚੀਏ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਹਿ-ਜਾਣ ਕੇ ਉਸ ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਧਰਤੀ ਪੁਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ॥ ੮ ॥

ਤਿਨ ਜੋ ਧਨ ਆਨੋ ਬੋ ਸਾਥਾ॥ ਤੇ ਦੇ ਰਹੇ ਹੁਸੈਨੀ ਹਾਥਾ॥

ਦੇਤ ਲੇਤ ਆਪਨ ਕੁਰਰਾਨੇ॥ ਤੇ ਧਨਿਲੈ ਨਿਜਿ ਧਾਮ ਸਿਧਾਨੇ॥ ੯ ॥

ਜੇਹੜਾ ਗੁਪਾਲ ਨੇ ਧਨ ਨਾਲ ਅੰਦਾਸੀ। ਉਹ ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਹੁਸੈਨੀ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੇਣ ਲੈਣ ਵਿਚ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਪਏ। ਭਾਵ ਜੇ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗੇ। ਗੁਪਾਲ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਉਸ ਧਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ॥ ੯ ॥

ਚੇਰੇ ਤਬੈ ਤੇਜ ਤਨ ਤਯੋ॥ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕਛੁ ਲਖਤ ਨ ਭਯੋ॥

ਛੰਦ ਬੰਦ ਨਹ ਨੈਕੁ ਬਿਚਾਰਾ॥ ਜਾਤ ਭਯੋ ਦੇ ਤਬਹਿ ਨਗਾਰਾ॥ ੧੦ ॥

ਤਾਂ ਨੌਕਰ ਹੁਸੈਨੀ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਤੌਤਾ ਹੋਇਆ ਭਾਵ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ। ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਕੁਛ ਨ ਵੇਖਦਾ ਹੋਇਆ। ਬੋੜਾ ਜੇਹਾ ਵੀ ਕੁਛ ਛਲ ਵਲ ਨ ਵਿਚਾਰਿਆ। ਨਗਾਰਾ ਵਜੋਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਗੁਪਾਲ ਉਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਭਾਵ ਜੰਗ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਪਿਆ ॥ ੧੦ ॥

ਦਾਵ ਘਾਵ ਤਿਨ ਨੈਕੁ ਨ ਕਰਾ॥ ਸਿੰਘਹਿ ਘੇਰਿ ਸਸਾ ਕਹੁ ਡਰਾ॥

ਪੰਦ੍ਰਹਪਹਰਿ ਗਿਰਦ ਤਿਹਕੀਯੋ॥ ਖਾਨ ਪਾਨਤਿਨ ਜਾਨ ਨ ਦੀਯੋ॥ ੧੧ ॥

ਬੋੜਾ ਜੇਹਾ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਕੁਛ ਛਲ ਵਲ ਨ ਕੀਤਾ। ਜਿੱਕੁਰ ਸਹਿਆ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਡਰਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਗੁਪਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਉਸ ਕਿਲੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਪੂਰੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਪਹਿਰ ਉਸ ਕਿਲੇ ਦਾ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਾ ਰੋਕੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਕੁਛ ਨ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ॥ ੧੧ ॥

ਖਾਨ ਪਾਨ ਬਿਨੁ ਸੂਰਿ ਰਿਸਾਏ॥ ਸਾਮ ਕਰਨ ਹਿਤ ਦੂਤ ਪਠਾਏ॥

ਦਾਸ ਨਿਰਖਸੰਗਿਸੈਨ ਪਠਾਨੀ॥ ਫੂਲਿਗਯੋਤਿਨਕੀਨਹੀਮਾਨੀ॥ ੧੨ ॥

ਖਾਣ ਪੀਣ ਬਿਨਾ ਸੂਰਮੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ। ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੂਤ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ। ਹੁਸੈਨੀ ਨੌਕਰ ਅਪਣੇ ਨਾਲ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਬੜਾ ਫੁੱਲ ਗਿਆ ਭਾਵ ਭੂਹੇ ਹੋਇਆ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਗੁਪਾਲ ਦੀ ਇਕ ਗੱਲ ਨ ਮੰਨੀ ॥ ੧੨ ॥

ਦਸ ਸਹੇਸ੍ਰ ਅਬ ਹੀ ਕੈ ਦੈਹੂ॥ ਨਾਤਰ ਮੀਚ ਮੂੰਡ ਪਰ ਲੈਹੂ॥

ਸਿੰਘ ਸੰਗਤੀਯਾ ਤਹਾ ਪਠਾਏ॥ ਗੋਪਾਲੈ ਸੁ ਧਰਮੁ ਦੇ ਲਿਆਏ॥ ੧੩ ॥

ਇਹ ਆਖ ਘੱਲਿਆ, ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦੇਹ ਜਾਂ ਮੌਤ ਨੂੰ ਲੈ ਭਾਵ ਅਸੀਂ ਤੇਨੂੰ ਮਾਰ ਸੁੱਟਾਂਗੇ। ਫਿਰ ਗੁਪਾਲ ਆਕੀ ਹੋ ਬੈਠਾ। ਤਾਂ ਭੀਮ ਚੰਦ ਆਦਕਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਸੰਗਤੀਆ ਸਿੱਖ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਏਥੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਗੁਪਾਲ ਵੱਲ ਘੱਲਿਆ। ਸੰਗਤੀਆ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੀ ਸੌਂਹ ਦੇ ਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ ॥ ੧੩ ॥

ਤਿਨਕੇ ਸੰਗਿ ਨ ਉਨਕੀ ਬਨੀ॥ ਤਬ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚਿਤ ਮੋ ਇਹ ਗਨੀ॥

ਐਸਿ ਘਾਤਿ ਫਿਰ ਹਾਥ ਨ ਐਹੈ॥ ਸਬਹੂੰ ਫੇਰਿ ਸਮੇ ਛਲਿ ਜੈਹੈ॥ ੧੪ ॥

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਪਾਲ ਦੀ ਸੁਲਾਹ ਨ ਬਣ ਮੱਕੀ। ਤਦੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਭਾਵ ਸੋਚ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਆਖਿਆ ਇੱਕੁਰ ਦਾ ਘਾਤ=ਦਾਅ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਸਮੇਂ ਦਾ ਫੇਰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛਲ ਜਾਵੇਗਾ ॥ ੧੪ ॥

ਗੋਪਾਲੈ ਸੁ ਅਬੈ ਗਹਿ ਲੀਜੈ ॥ ਕੈਦ ਕੀਜੀਐ ਕੈ ਬਧ ਕੀਜੈ ॥

ਤਨਕਭਨਕਜਬਤਿਨਸੁਨਪਾਈ॥ਨਿਜਦਲਜਾਤਭਯੋਭਟਰਾਈ॥੧੫॥

ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਫੜ ਲਓ। ਕੈਦ ਕਰੋ ਜਾਂ ਮਾਰ ਦਿਓ। ਤਾਂ ਇਹ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਭਿਣਕ ਗੁਪਾਲ ਨੇ ਸੁਣ ਪਾਈ। ਤਾਂ ਉਹ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਦਲ ਵਿਚ ਜਾ ਰਿਹਾ ॥ ੧੫ ॥

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ ॥

ਜਬਗਯੋਗੁਪਾਲਾਕੁਪਿਯੋਕ੍ਰਿਪਾਲਾਹਿਮਤਹੁਸੈਨਾਜੁਮੈਲੁਝੈਨਾ॥੧੬॥

ਜਦੋਂ ਗੁਪਾਲ ਅਪਣੇ ਦਲ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਬੜਾ ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ। ਹੁਸੈਨੀ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਮਤ ਕਰਕੇ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਜੁਮੈ=ਤੁਰ ਪਿਆ ॥ ੧੬ ॥

ਕਰਿਕੈ ਗੁਮਾਨ ॥ ਜੁਮੈ ਜੁਆਨਾਬੱਜੇ ਤਬੱਲ ॥ ਦੁੰਦਭ ਦਬੱਲਾ॥੧੭॥

ਹੰਕਾਰ ਕਰਕੇ। ਜੁਆਨ ਤੁਰ ਪਏ। ਤਬਲੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਨਗਾਰੇ ਦਬਾਦਬ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ॥ ੧੭ ॥

ਬੱਜੇ ਨਿਸਾਣ ॥ ਨੱਚੇ ਕਿਕਾਣ ॥ ਬਾਹੈ ਤੜਾਕ ॥ ਉੱਠੈ ਕੜਾਕਾ॥੧੮॥

ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਘੋੜੇ ਨੱਚਦੇ ਹਨ। ਗੋਲੀਆਂ ਤੜਾਕ ਕਰਕੇ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਕੜਾਕੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ ॥ ੧੮ ॥

ਬੱਜੇ ਨਿਸੰਗ ॥ ਗਜੇ ਨਿਹੰਗ ॥ ਛੁੱਟੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ ॥ ਲਿਟੈ ਜੁਆਨਾ॥੧੯॥

ਨਿਸੰਗ ਹੋਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਦੇ ਹਨ। ਤਲਵਾਰਾਂ ਛੁਟਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਲੋਟ ਭਾਵ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੧੯ ॥

ਤੁਪਕ ਤੜਾਕਾਕੈਬਰ ਕੜਾਕ ॥ ਸੈਹਬੀ ਸੜਾਕਾਛੋਹੀ ਛੜਾਕਾ॥੨੦॥

ਤੋਪਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੜਾਕ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੈਬਰ=ਬਾਣ ਕੜਕਦੇ ਹਨ। ਬਰਛੀਆਂ ਧੜਾਦੀਆਂ ਹਨ। ਛਵੀਆਂ ਛੜਾਕ ਕਰਕੇ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੨੦ ॥

ਗਜੇ ਸੁਬੀਰ ॥ ਬਜੇ ਗਹੀਰਾਬਿਚਰੇ ਨਿਹੰਗ ॥ ਜੈਸੇ ਪਿਲੰਗਾ॥੨੧॥

ਸੂਰਮੇ ਗੱਜਦੇ ਹਨ। ਭੁੰਘੇ ਗਾਹੜੇ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਇੱਕੁਰ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਜਿੱਕੁਰ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਚਿੱਤ੍ਰੇ ਗੱਜਦੇ ਹਨ ॥ ੨੧ ॥

ਹੁਕੇ ਕਿਕਾਣ ॥ ਧੁਕੇ ਨਿਸਾਣ ॥ ਬਾਹੈ ਤੜਾਕ ॥ ਝਲੈ ਝੜਾਕ॥੨੨॥

ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਹਨ। ਧੌਂਸੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ। ਤੜਾਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਝਾੜਾਂ ਭਾਵ ਝਾਂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਝੱਲਦੇ ਹਨ ॥ ੨੨ ॥

ਜੁਝੈ ਨਿਹੰਗ ॥ ਲਿਟੇ ਮਲੰਗਾਖੁਲੇ ਕਿਸਾਗਜਨੁ ਜਟਾ ਧਾਗਾ॥੨੩॥

ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਲੜਦੇ ਹਨ ਕਿਤੇ ਭਲਵਾਨ ਲੇਟੇ ਪਏ ਹਨ। ਕਿਸਾਰ=ਕੇਸ

ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਏ ਹਨ। ਮਾਨੋਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਜਾਂ ਫਕੀਰ ਹਨ ॥ ੨੩ ॥

ਸਜੇ ਗਜਿੰਦ੍ਰ ॥ ਗਜੇ ਗਜਿੰਦ੍ਰ ॥ ਉੱਤਰੇ ਖਾਨਾ ॥ ਲੈ ਲੈ ਕਮਾਨਾ॥੨੪॥

ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਗੱਜਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਥੀਆਂ ਉੱਤੇ ਖਾਨ ਉੱਤਰੇ ਹਨ। ਤੀਰਾਂ ਕਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲੈ ਕੇ। ਭਾਵ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਖਾਨ ਜੰਗ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ॥ ੨੪ ॥

ਤਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ॥

ਕੁਪਿਯੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਸੱਜਿ ਮਰਾਲੰ ਬਾਹ ਬਿਸਾਲੰ ਧਰਿ ਢਾਲੰ ॥

ਧਾਏ ਸਭ ਸੂਰੰ ਰੂਪ ਕਰੂਰੰ ਚਮਕਤ ਨੂਰੰ ਮੁਖਿ ਲਾਲੰ ॥

ਲੈ ਲੈ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਨੰ ਬਾਨ ਕਮਾਣੰ ਸਜੇ ਜੁਆਨੰ ਤਨ ਤੱਤੰ ॥

ਰਣਿ ਰੰਗ ਕਲੋਲੰ ਮਾਰਹੀ ਬੋਲੰ ਜਨੁ ਗਜ ਡੋਲੰ ਬਨਮੱਤੰ॥੨੫॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਸਜਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤੇ ਵੱਡੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ, ਅਪਣੇ ਅੱਗੇ ਢਾਲ ਨੂੰ ਧਰਕੇ। ਸਾਰੇ ਜੋਧੇ ਦੌੜੇ, ਕਰੜਾ ਡਰੋਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ, ਸੂਰਬੀਰਤਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਚਮਕਦਾ ਹੈ, ਮੂੰਹ ਲਾਲ ਹੈ। ਕਿਰਪਾਨਾਂ, ਬਾਣ, ਕਮਾਨ ਨੂੰ ਲੈ ਲੈ ਕੇ, ਤਨ ਦੇ ਤੱਤੇ ਸੂਰਮੇ ਸਜੇ ਹਨ। ਰਣ ਦੇ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਕਲੋਲ=ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾਰ ਮਾਰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਮਾਨੋ ਮੱਤੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੫ ॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

ਤਬੈ ਕੋਪੀਯੰ ਕਾਗੜੇਸੰ ਕਟੋਚੰ ॥

ਮੁਖੰ ਰਕਤ ਨੈਨੰ ਤਜੇ ਸਰਬ ਸੋਚੰ ॥

ਉਤੇ ਉਠੀਯੰ ਖਾਨ ਖੇਤੰ ਖਤੰਗੀ ॥

ਮਨੋ ਬਿਹਚਰੇ ਮਾਸ ਹੇਤੰ ਪਿਲੰਗੀ ॥ ੨੬ ॥

ਤਦੋਂ ਕਟੋਚੀਆ ਤੇ ਕਾਗੜੇ ਵਾਲਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਮੂੰਹ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਲਹੂ ਵਾਂਗ ਲਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਛੱਡ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਣਾਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਉਧਰੋਂ ਖਾਨ ਵੀ ਉੱਠ ਕੇ ਜੰਗ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ। ਮਾਨੋ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਸਤੇ ਚਿੱਤ੍ਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੬ ॥

ਬਜੀ ਭੇਰ ਭੁੰਕਾਰ ਤੀਰੰ ਤੜੱਕੇ ॥

ਮਿਲੇ ਹੱਥਿ ਬੱਥੰ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਕੜੱਕੇ ॥

ਬਜੇ ਜੰਗ ਨੀਸਾਣ ਕੱਥੇ ਕਥੀਰੰ ॥

ਫਿਰੈ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਤਨ ਤੱਛ ਤੀਰੈ ॥ ੨੭ ॥

ਭੇਰੀਆਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵੱਜੀ, ਤੀਰ ਤੜਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੱਥ ਵੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕੜਕ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਨਗਾਰੇ ਵੱਜਦੇ ਹਨ, ਭੱਟ ਉਸਤਤਿ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਹੋਏ ੨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਤਨ=ਸਰੀਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਛਿੱਲੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੭ ॥

ਉਠੈ ਟੋਪ ਟੂਕੈ ਗੂਰਜੈ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥

ਰੁਲੇ ਲੁੱਥ ਜੁੱਥੇ ਗਿਰੈ ਬੀਰ ਮਾਰੇ ॥

ਪਰੈ ਕੱਤੀਯੈ ਘਾਤ ਨਿਘਾਤ ਬੀਰੈ ॥

ਫਿਰੈ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਤਨ ਤੱਛ ਤੀਰੈ ॥ ੨੮ ॥

ਲਹੇ ਦੇ ਟੋਪ ਟੁਕੜੇ ਹੋਕੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਵੱਖ ਉਠਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਟੁਕੜੇ ਹੋਕੇ ਪਰਾਂ ਉੱਠ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਗਰਜ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਟੋਪਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਟੱਕ ੨ ਹੋਕੇ ਸ਼ਬਦ ਉੱਠਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਰੁਲਦੀਆਂ ਹਨ ਮੇਏ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਹਨ ਜਾਂ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ। ਕੱਤੀਯੈ=ਛੁਰੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਪੈਂਦੇ=ਹੁੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਛੁਰੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਨਿਰਘਾਤ=ਲਗਾਤਾਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ। ਸਿਰ, ਧੜ, ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਛਿੱਲੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੮ ॥

ਬਹੀ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਨਿਰਘਾਤ ਬਾਣੈ ॥

ਉਠੇ ਨੱਦ ਨਾਦੈ ਕੜਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣੈ ॥

ਛਕੇ ਛੋਭ ਛਤ੍ਰੀ ਤਜੈ ਬਾਣ ਰਾਜੀ ॥

ਬਹੇ ਜਾਹਿ ਖਾਲੀ ਫਿਰੈ ਛੂਛਤਾਜੀ ॥ ੨੯ ॥

ਮਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਬਾਹਾਂ ਨਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਵਹੀਂਦੀਆਂ ਭਾਵ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਕੋਈ ਬਾਣ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦਾਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਣ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਦ=ਨਗਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਦ=ਅਵਾਜ਼ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਕੜਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ੨ ਤੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜੀ=ਪੰਗਤੀਆਂ ਭਾਵ ਡਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਸੂਰਮੇ ਖਾਲੀ ਰੁੜਦੇ ਭਾਵ ਮਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਖਾਲੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੯ ॥

ਜੁਟੈ ਆਪ ਮੈ ਬੀਰ ਬੀਰੈ ਜੁਝਾਰੇ ॥

ਮਨੇ ਗੱਜ ਜੁਟੇ ਦੰਤਾਰੈ ਦੰਤਾਰੇ ॥

ਕਿਧੇ ਸਿੰਘ ਸੋ ਸਾਰਦੂਲੈ ਅਰੁੰਝੇ ॥

ਤਿਸੀ ਭਾਤਿ ਕਿਰਪਾਲ ਗੁਪਾਲ ਜੁਝੇ ॥ ੩੦ ॥

ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁਟੇ ਪਏ ਹਨ। ਮਾਨੋ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਹਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਹਾਥੀ ਜੁਟੇ ਪਏ ਹਨ। ਜਾਂ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਰੁਕੇ ਭਾਵ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇੱਕੁਰ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਤੇ ਗੁਪਾਲ ਹੁਸੈਨੀ ਵੱਲੋਂ ਲੜਦੇ ਹਨ ॥ ੩੦ ॥

ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਧਾਯੋ ਤਹਾ ਏਕ ਬੀਰੈ ॥

ਸਹੇ ਦੇਹ ਆਪਿ ਭਲੀ ਭਾਤਿ ਤੀਰੈ ॥

ਮਹਾਂ ਕੋਪ ਕੈ ਬੀਰ ਬਿੰਦੈ ਸੰਘਾਰੇ ॥

ਬਡੇ ਜੁਧ ਕੈ ਦੇਵ ਲੋਕੈ ਪਧਾਰੇ ॥ ੩੧ ॥

ਓਥੇ ਇਕ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਸੂਰਮਾ ਹੁਸੈਨੀ ਵੱਲ ਦਾ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਜੁਧ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਉੱਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਿਆ। ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋਧੇ ਮਾਰੇ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਵੱਡਾ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ॥ ੩੧ ॥

ਹਠਿਯੋ ਹਿੰਮਤਿ ਕਿਮਤਿ ਲੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੈ ॥

ਲਏ ਗੁਰਜ ਚੱਲੈ ਸੁ ਜਲਾਲ ਖਾਨੈ ॥

ਹਠੇ ਸੂਰਮਾ ਮੱਤ ਜੋਧਾ ਜੁਝਾਰੈ ॥

ਪਰੀ ਕੁਟ ਕੁਟਿ ਉਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੈ ॥ ੩੨ ॥

ਫੇਰ ਇੱਕ ਹਿੰਮਤੀ ਸੂਰਮਾ ਹੁਸੈਨੀ ਵੱਲ ਦਾ ਬੜੀ ਕੀਮਤੀ ਕਿਰਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਜਲਾਲ ਖਾਂ ਵੀ ਗੁਰਜ ਲੈਕੇ ਅਗਾਹਾਂ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਹਠ ਵਾਲੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਸੂਰਮੇ ਲੜੇ। ਕੁੱਟ ਉੱਤੇ ਕੁੱਟ ਪਈ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਝਾੜ ਉਠੀ ਭਾਵ ਬੁੜਕ ਪਈ ॥ ੩੨ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਜਸਵਾਲ ਧਾਏ ॥ ਤੁਰੰਗੀ ਨਚਾਏ ॥

ਲਯੋ ਘੇਰਿ ਹੁਸੈਨੀ ॥ ਹਠਿਯੋ ਸਾਗ ਪੈਨੀ ॥ ੩੩ ॥

ਜਸਵਾਲੀਆ ਕੇਸਰੀ ਚੰਦ ਗੁਪਾਲ ਵੱਲੋਂ ਦੌੜਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਟਪਾਕੇ ਹੁਸੈਨੀ ਨੂੰ ਜਾ ਘੇਰਾ ਘੱਤ ਲਿਆ। ਬੜੀ ਤਿੱਖੀ ਬਰਛੀ ਮਾਰੀ ਜਾਂ ਤਿੱਖੀ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ॥ ੩੩ ॥

ਤਿਨੂ ਬਾਣ ਬਾਹੇ ॥ ਬਡੇ ਸੈਨ ਗਾਹੇ ॥

ਜਿਸੈ ਅੰਗਿ ਲਾਗਯੋ ॥ ਤਿਸੈ ਪ੍ਰਾਣ ਤਯਾਗਯੋ ॥ ੩੪ ॥

ਤਿਸ ਨੇ ਬੜੇ ਬਾਣ ਚਲਾਏ। ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਗਾਹ ਸੁੱਟਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਉਤੇ ਹਥਿਆਰ ਲੱਗ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ ਹੈ ॥ ੩੪ ॥

ਜਬੈ ਘਾਵ ਲਾਗਯੋ ॥ ਤਬੈ ਕੋਪ ਜਾਗਯੋ ॥

ਸੰਭਾਰੀ ਕਮਾਣਿ ॥ ਹਨੰ ਬੀਰ ਬਾਣਿ ॥ ੩੫ ॥

ਜਦੋਂ ਜ਼ਖਮ ਆ ਕੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਤਦੋਂ ਹੀ ਗੁੱਸਾ ਆ ਕੇ ਜਾਗਦਾ ਹੈ। ਕਮਾਨ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਤੀਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ॥ ੩੫ ॥

ਚਹੂੰ ਓਰ ਦੂਕੇ ॥ ਮੁਖੰ ਮਾਰ ਕੂਕੇ ॥

ਨਿਭੈ ਸਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈਂ ॥ ਦੋਊ ਜੀਤ ਚਾਹੈਂ ॥ ੩੬ ॥

ਚਹੂੰਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਨੌੜੇ ਆ ਗਏ। ਮੂੰਹੋਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਨਿਰ ਭੈ ਹੋ ਕੇ ਸਸਤ੍ਰ ਚਲਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਫਤਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ॥ ੩੬ ॥

ਰਿਸੇ ਖਾਨ ਜਾਦੇ ॥ ਮਹਾ ਮੱਦ ਮਾਦੇ ॥

ਮਹਾ ਬਾਣ ਬਰਖੇ ॥ ਸਭੈ ਸੂਰ ਹਰਖੇ ॥ ੩੭ ॥

ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ। ਵੱਡੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਏ। ਵਡਿਆਂ ਬਾਣਾਂ ਨੂੰ ਬਰਸਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਗੁੱਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ॥ ੩੭ ॥

ਕਰੈ ਬਾਣ ਅਰਚਾ ॥ ਧਨੁਰ ਬੇਦ ਚਰਚਾ ॥

ਸੁ ਸਾਰੀ ਸਮਾਲੰ ॥ ਕਰੈ ਤਉਨ ਠਾਮੰ ॥ ੩੮ ॥

ਬਾਣਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਨੁਖ ਦੀ ਹੀ ਵੇਦਾਂ ਵਾਂਗ ਚਰਚਾ=ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਰਛੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਓਹ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਓਥੇ ਹੀ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ॥ ੩੮ ॥

ਬਲੀ ਬੀਰ ਰੁਝੇ ॥ ਸਮੂਹ ਸਸਤ੍ਰ ਜੁਝੇ ॥

ਲਗੈ ਧੀਰ ਧਕੈ ॥ ਕ੍ਰਿਪਾਣੰ ਝਨਕੈ ॥ ੩੯ ॥

ਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਰੁੱਝ ਪਏ ਹਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧੀਰਜ ਵਾਲਿਆਂ ਜੋਧਿਆਂ ਦੇ ਧੱਕੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਛਣਕਦੀਆਂ ਜਾਂ ਚਮਕਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੩੯ ॥

ਕੜਕੈ ਕਮਾਣੇ ॥ ਝਣਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਣੇ ॥

ਕੜਕਾਰ ਛੁਟੈ ॥ ਝਣਕਾਰ ਉਠੈ ॥ ੪੦ ॥

ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੜਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚਮਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੜ ਕੜ ਛੁਟਦੇ ਹਨ। ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਖੜਾਕ ਉਠਦੇ ਹਨ ॥ ੪੦ ॥

ਹਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੈ ॥ ਨ ਸੰਕਾ ਬਿਚਾਰੈ ॥

ਕਰੈ ਤੀਰ ਮਾਰੈ ॥ ਫਿਰੈ ਲੋਹ ਧਾਰੈ ॥ ੪੧ ॥

ਹਠ ਵਾਲੇ ਸਸਤ੍ਰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਸੰਕਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ। ਤੀਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ ॥ ੪੧ ॥

ਨਦੀ ਸ੍ਰੋਣ ਪੂਰੈ ॥ ਫਿਰੈ ਗੈਣ ਹੂਰੈ ॥

ਉਤੇ ਖੇਤ ਪਾਲੰ ॥ ਬਕੇ ਬਿੱਕਰਾਲੰ ॥ ੪੨ ॥

ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਭਰ ਗਈ। ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਪਰੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਜੰਗ ਦੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲੇ ਭਾਵ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਡਰੋਣੇ ਬੋਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ॥ ੪੨ ॥

ਪਾਧੜੀ ਛੰਦ ॥

ਤਹ ਹੜ ਹੜਾਇ ਹੱਸੇ ਮਸਾਣ ॥ ਲਿਟੇ ਗਜਿੰਦ੍ਰ ਛੁੱਟੇ ਕਿਕਾਣ ॥

ਜੁੱਟੇ ਸੁ ਬੀਰ ਤਹ ਕੜਕ ਜੰਗ ॥ ਛੁੱਟੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਬੁੱਠੇ ਖਤੰਗ ॥ ੪੩ ॥

ਓਥੇ ਬੜੇ ਟਾਹ ਟਾਹ ਕਰਕੇ ਭੂਤਨੇ ਹੱਸਦੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਹਾਥੀ ਭੁੰਜੇ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿਤੇ ਘੋੜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਓਥੇ ਬੜੇ ੨ ਸੂਰਮੇ ਕੜਕੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੁੱਟੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਤੀਰ ਵਰਦੇ ਹਨ ॥ ੪੩ ॥

ਡਾਕਨ ਡਹਕਿ ਚਾਵਡ ਚਿਕਾਰ ॥ ਕਾਕੰ ਕਹੱਕਿ ਬੱਜੇ ਦੁਧਾਰ ॥

ਖੇਲੰ ਖੜੱਕਿ ਤੁਪਕ ਤੜਾਕਿ ॥ ਸੈਬੰ ਸੜਕ ਧੱਕੰ ਧਹਾਕਿ ॥ ੪੪ ॥

ਡੈਣਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ ਇੱਲਾਂ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਂ, ਕਾਂ ਕਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਦੁਧਾਰੇ ਖੰਡੇ ਵੱਜਦੇ (ਆਪਸ ਵਿਚ) ਹਨ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪ ਸਿਰ ਉਤੇ ਖੜਕਦੇ ਹਨ ਤੋਪਾਂ ਤੜਾਕੇ ਛਡਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਰਛੀਆਂ ਸੜਾਕੇ ਮਾਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਧੱਕੇ ਉਤੇ ਧੱਕਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ॥ ੪੪ ॥

ਭੁਜੰਗ ਛੰਦ ॥

ਤਹ ਆਪ ਕੀਨੋ ਹੁਸੈਨੀ ਉਤਾਰੰ ॥

ਸਭੁ ਹਾਥ ਬਾਣੰ ਕਮਾਣੰ ਸੰਭਾਰੰ ॥

ਰੁਪੇ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਕਰੈ ਲਾਗ ਜੁਧੰ॥

ਮੁਖੰ ਰਕਤ ਨੈਣੰ ਭਰੇ ਸੂਰ ਕੂਧੰ॥ ੪੫॥

ਓਥੇ ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਜੁਧ ਵਿਚ ਆਪ ਆਕੇ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਬਾਣ ਕਮਾਣ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲ ਲੀਤੇ। ਦੁਕਕੇ ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਲੱਗਕੇ ਖਾਨ ਖੂਨੀ ਜੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਮੂੰਹ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਕਰਕੇ ਸੂਰਮੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਭਰ ਗਏ॥ ੪੫॥

ਜਗਿਯੋ ਜੰਗ ਜਾਲਮ ਸੁ ਜੋਧੰ ਜੁਝਾਰੰ॥

ਬਹੇ ਬਾਣ ਬਾਂਕੇ ਬਰਛੀ ਦੁਧਾਰੰ॥

ਮਿਲੇ ਬੀਰ ਬੀਰੰ ਮਹਾਂ ਧੀਰ ਬੰਕੇ॥

ਧਕਾ ਧਕਿ ਸੈਬੰ ਕ੍ਰਿਪਾਨੰ ਝਨੰਕੇ॥ ੪੬॥

ਜਾਲਮਾਂ ਤੇ ਲੜਾਕਿਆਂ ਜੋਧਿਆਂ ਦਾ ਜੰਗ ਜਾਗਿਆ। ਸੋਹਣੇ ਬਾਣ ਵਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਦੁਧਾਰੇ ਖੰਡੇ। ਵੱਡੇ ਸੁੰਦਰ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨਾਲ ਵੱਡੇ ਧੀਰਜ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਮਿਲ ਪਏ ਹਨ। ਧੱਕੇ ਉਤੇ ਧੱਕਾ ਲਾ ਕੇ ਬਰਛੀਆਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਨੂੰ ਛਣਕਾਉਂਦੇ ਜਾਂ ਝਾੜਦੇ ਭਾਵ ਮਾਰਦੇ ਹਨ॥ ੪੬॥

ਭਏ ਢੋਲ ਢੰਕਾਰ ਨਦੰ ਨਫੀਰੰ॥

ਉਠੈ ਬਾਹੁ ਆਘਾਤ ਗਜੈ ਸੁਬੀਰੰ॥

ਨਵੰ ਨਦ ਨੀਸਾਨ ਬਜੇ ਅਪਾਰੰ॥

ਰੁਲੇ ਤਛ ਮੁਛੰ ਉਠੀ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੰ॥ ੪੭॥

ਢੋਲਾਂ ਉਤੇ ਬੜੇ ਡੱਗੇ ਵੱਜਦੇ ਹੋਏ ਤੇ ਤੂਤੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਉੱਠੇ। ਬੜੇ ਸੂਰਮੇ ਗੱਜੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਹੁ-ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਗਾਤਾਰ ਸ਼ਬਦ ਉਠਦਾ ਹੈ। ਅਪਾਰ ਹੀ ਨਵਿਆਂ ਧੌਸਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵੱਜੇ ਹਨ। ਛਿੱਲੇ ਹੋਏ ਤੇ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਰੁਲਦੇ ਹਨ ਇੱਕਰ ਦੀ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਝਾੜ ਉਠੀ ਭਾਵ ਪੈਂਦੀ ਹੈ॥ ੪੭॥

ਟਕਾ ਟੁੱਕ ਟੋਪੰ ਢਕਾ ਢੁਕ ਢਾਲੰ॥

ਮਹਾਬੀਰ ਬਾਨੈਤ ਬੰਕੈ ਬਿਕ੍ਰਾਲੰ॥

ਨਚੇ ਬੀਰ ਬੈਤਾਲਯੰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤੰ॥

ਨਚੀ ਡਾਕਿਣੀ ਜੋਗਣੀ ਉਰਧ ਹੇਤੰ॥ ੪੮॥

ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੋਪਾਂ ਦੀ ਟਕਾ ਟੁੱਕੀ ਹੋਈ, ਢਾਲਾਂ ਦੀ ਢਕਾ ਢੁੱਕੀ ਹੋਈ। ਭਾਵ ਬੜੇ ਖੜਾਕ ਹੋਏ। ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵੱਡੇ ਬਨੈਤ-ਬਾਣਾਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਡਰੋਣੇ ਬਣ ਰਹੇ

ਹਨ। ਬਵੰਜਾ ਬੀਰ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਆ ਕੇ ਬੜਾ ਨੱਚਦੇ ਹਨ। ਡੈਣਾਂ ਜੋਗਣੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਤਾਹਾ ਅਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਉਡਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਉਹ ਨੱਚਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੪੮॥

ਛੁਟੀ ਜੋਗ ਤਾਰੀ ਮਹਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਜਾਗੇ॥

ਡਗਿਯੋ ਧਿਆਨ ਬ੍ਰਹਮੰ ਸਭੈ ਸਿਧ ਭਾਗੇ॥

ਹਸੇ ਕਿੰਨਰੰ ਜਛ ਬਿਦਿਆ ਧਰੇਯੰ॥

ਨਚੀ ਅੱਛਰਾ ਪੱਛਰਾ ਚਾਰਨੇਯੰ॥ ੪੯॥

ਜੋਗ ਦੀ ਤਾੜੀ ਛੁੱਟ ਗਈ ਵੱਡੇ ਸ਼ਿਵਜੀ ਜੀ ਵੀ ਜਾਗ ਉਠੇ। ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਵੀ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਾਰੇ ਸਿੱਧ ਵੀ ਸਮਾਧੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਗ ਉੱਠੇ। ਬੜੀ ਵਿਦਯਾ ਨੂੰ ਧਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੇ ਰਾਗੀ ਵੀ ਹਸਦੇ ਹਨ। ਮਾਤ ਲੋਕ ਦੇਵਲੋਕ ਦੀਆਂ ਪਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪਰੀਆਂ ਵੀ ਨੱਚਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਭੱਟ ਵੀ ਨਾਲ ਹਨ॥ ੪੯॥

ਪਰਿਓ ਘੋਰ ਜੁਧੰ ਸੁ ਸੈਨਾ ਪਰਾਨੀ॥

ਤਹਾਂ ਖਾਂ ਹੁਸੈਨੀ ਮੰਡਿਓ ਬੀਰ ਬਾਨੀ॥

ਉਤੈ ਬੀਰ ਧਾਏ ਸੁ ਬੀਰੰ ਜਸ੍ਵਾਰੰ॥

ਸਬੈ ਬਿਉਤ ਡਾਰੈ ਬਗਾਸੇ ਅਸ੍ਵਾਰੰ॥ ੫੦॥

ਐਡਾ ਡਰੋਣਾ ਜੁਧ ਪੈ ਗਿਆ ਜੋ ਸਾਰੀ ਸੈਨਾ ਦੌੜ ਪਈ। ਓਥੇ ਹੁਸੈਨੀ ਸੂਰਮਾ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਮੰਡਦਾ ਭਾਵ ਬਣੋਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵੰਗਾਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਣ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਓਧਰੋਂ ਜਸਵਾਲੀਏ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਭੱਜੇ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੱਕਰ ਵਿਉਂਤ ਕੇ ਅਸਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢ ਕੱਟ ਦਿਤਾ ਜਿਕੁਰ ਕਪੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਉਂਤ ਕੇ ਵੱਢ ਕੱਟ ਸੁਟੀਦਾ ਹੈ॥ ੫੦॥

ਤਹਾਂ ਖਾਂ ਹੁਸੈਨੀ ਰਹਿਓ ਏਕ ਠਾਢੰ॥

ਮਨੋ ਜੁਧ ਖੰਭੰ ਰਣੰ ਭੂਮ ਗਾਡੰ॥

ਜਿਸੈ ਕੋਪ ਕੈ ਕੈ ਹਠੀ ਬਾਣਿ ਮਾਰਿਓ॥

ਤਿਸੈ ਛੇਦ ਕੈ ਪੈਲ ਪਾਰੇ ਪਧਾਰਿਓ॥ ੫੧॥

ਇੱਕਰ ਦੇ ਡਰੋਣੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਓਥੇ ਇਕ ਹੁਸੈਨ ਖਾਂ ਹੀ ਖੜੋਤਾ ਰਿਹਾ। ਮਾਨੋ ਰਨਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਇਕ ਹੁਸੈਨੀ ਖਾਂ ਰਨ ਦਾ ਬੰਮਾ ਗੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਕ ਖੜੋਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਝੰਡਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਹੱਠ ਵਾਲਾ ਬਾਣ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਿੰਨ ਕੇ ਪਾਰਲੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਬਾਣ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੫੧॥

ਸਹੇ ਬਾਣ ਸੂਰੇ ਸਭੈ ਆਣ ਢੂਕੈ॥
 ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਕੂਕੈ॥
 ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸੋਅਸਤ੍ਰ ਅਉ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰੇ॥
 ਗਿਰੇ ਭਿਸਤ ਕੇ ਖਾਂ ਹੁਸੈਨੀ ਸਿਧਾਰੇ॥ ੫੨ ॥

ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇੜੇ ਆਕੇ ਬਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਦੇ ਹਨ। ਚਹੂੰਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਰ ਹੀ ਮਾਰ ਪਏ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਸੁੱਟਣ ਤੇ ਚਲੋਣ ਵਾਲੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਸਸਤ੍ਰ ਖਾਕੇ ਡਿੱਗਦੇ ਹਨ ਇਕੁਰ ਹੁਸੈਨੀ ਖਾਂ ਵੀ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ ॥ ੫੨ ॥

ਦੋਹਰਾ—ਜਬੈ ਹੁਸੈਨੀ ਜੂਝਿਓ ਭਯੋ ਸੂਰ ਮਨ ਰੋਸੁ॥

ਭਾਜਿ ਚਲੋ ਅਵਰੈ ਸਬੈ ਉਠਿਓ ਕਟੋਚਨ ਜੋਸੁ॥ ੫੩ ॥

ਜਦੋਂ ਹੁਸੈਨੀ ਮਰ ਗਿਆ, ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ। ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਦੌੜ ਚਲੇ ਪਰ ਕਟੋਚੀਏ ਨੂੰ ਬੜਾ ਜੋਸ਼ ਆਇਆ। ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੇ ਦ ਭਭਕ ਉਠਿਆ ॥ ੫੩ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਕੋਪਿ ਕਟੋਚਿ ਸਬੈ ਮਿਲਿ ਧਾਏ॥
 ਹਿੰਮਤਿ ਕਿੰਮਤਿ ਸਹਿਤ ਰਿਸਾਏ॥
 ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤਬ ਕੀਯਾ ਉਠਾਨਾ॥
 ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਹਨੇ ਪਖਰੀਯਾ ਜੁਆਨਾ॥ ੫੪ ॥

ਸਾਰੇ ਕਟੋਚੀਏ ਮਿਲਕੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰਕੇ ਦੌੜੇ। ਹਿੰਮਤੀ ਕਿੰਮਤੀ ਸੂਰਮੇ ਵੀ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ। ਤਦੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੇ ਪਾਸਿਓਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਸਸਤ੍ਰ ਉਠੋਣਾ ਕੀਤਾ। ਕਾਠੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ੨ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ॥ ੫੪ ॥

ਨਰਾਜ ਛੰਦ ॥

ਤਬੈ ਕਟੋਚ ਕੋਪੀਅੰ॥ ਸੰਭਾਰ ਪਾਵ ਰੋਪੀਅੰ॥
 ਸਰਕ ਸਸਤ੍ਰ ਝਾਰਹੀ॥ ਸੁ ਮਾਰਿ ਮਾਰਿ ਉਚਾਰਹੀ॥ ੫੫ ॥

ਤਦੋਂ ਕਟੋਚੀਆ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਸੰਭਾਲਕੇ ਪੈਰ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਭਾਵ ਇਕ ਥਾਂ ਗੱਡਿਆ। ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਜਾਂ ਸੜ ਬਲਕੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਰ ਲੈ ਮਾਰ ਲੈ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ॥ ੫੫ ॥

ਚੰਦੇਲ ਚੋਪੀਯੰ ਤਬੈ॥ ਰਿਸਾਤ ਧਾਤ ਭੇ ਸਬੈ॥
 ਜਿਤੇ ਗਏ ਸੁ ਮਾਰੀਯੰ॥ ਬਚੇ ਤਿਤੇ ਸਿਧਾਰੀਯੰ॥ ੫੬ ॥
 ਗੁਪਾਲ ਦੇ ਪਾਸਿਓਂ ਗਾਜੀ ਚੰਦ ਚੰਦੇਲੀਆ ਬੜਾ ਚੋਪਿਆ ਭਾਵ ਖਿੜਿਆ। ਸਾਰੇ ਬੜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਦੌੜ ਉਠੇ। ਜਿਤਨੇ ਗੁਪਾਲ ਵੱਲੋਂ ਗਏ ਸਨ ਉਹ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਜੇਹੜੇ ਬਚੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੌੜ ਗਏ ॥ ੫੬ ॥
 ਦੋਹਰਾ॥ ਸਾਤ ਸਵਾਰਨ ਕੇ ਸਹਿਤ ਜੂਝੈ ਸੰਗਤ ਰਾਇ॥

ਦਰਸੇ ਸੁਨਿ ਜੂਝੈ ਤਿਨੈ ਬਹੁਰ ਜੁਝਤ ਭਯੋ ਆਇ॥ ੫੭ ॥

ਸੱਤਾਂ ਅਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸੰਗਤੀਆ ਸਿੱਖ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦਰਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਸੰਗਤੀਆ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਉਹ ਵੀ ਆਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ॥ ੫੭ ॥

ਹਿੰਮਤ ਹੂੰ ਉਤਰਿਯੋ ਤਹਾ ਬੀਰ ਖੇਤ ਮੰਝਾਰ॥

ਕੇਤਨ ਕੇ ਤਨਿ ਘਾਇ ਸਹਿ ਕੇਤਨਿ ਕੈ ਤਨਿ ਝਾਰ॥ ੫੮ ॥

ਉਥੇ ਇਕ ਹਿੰਮਤੀ ਸੂਰਮਾ ਕੱਲਾ ਹੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਉਤਰਿਆ ਭਾਵ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਿਤਨਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹਾਰਕੇ ਕਿਤਨਿਆਂ ਦੇ ਆਪ ਵੀ ਸਰੀਰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਸੁਟੇ ॥ ੫੮ ॥

ਬਾਜ ਤਹਾਂ ਜੂਝਤ ਭਯੋ ਹਿੰਮਤ ਗਏ ਪਰਾਇ॥

ਲੋਥ ਕ੍ਰਿਪਾਲਹਿ ਕੀ ਨਮਿਤ ਕੋਪਿ ਪਰੇ ਅਰਿ ਰਾਇ॥ ੫੯ ॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ ਉਹਦਾ ਭਾਵ ਹਿੰਮਤ ਦਾ ਘੋੜਾ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਵੀ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਉਧਰੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਆਦਿਕ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੀ ਲੋਥ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਵੈਰੀ ਰਾਜੇ ਸਨ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਕੇ ਪਏ ॥ ੫੯ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਬਲੀ ਬੈਰ ਰੁਝੈ॥ ਸਮੁਹਿ ਸਾਰ ਜੁਝੈ॥
 ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਗਾਜੀ॥ ਲਰਿਓ ਸੈਨ ਭਾਜੀ॥ ੬੦ ॥

ਬਲੀ ਸੂਰਮੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਰੁਕ ਗਏ। ਆਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਕੇ ਲੋਹੇ ਭਾਵ ਤਲਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਗ ਪਏ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਸੂਰਮਾ ਬੜਾ ਲੜਿਆ। ਜਿਸਦੇ ਅੱਗੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਦੌੜ ਉੱਠੀ ॥ ੬੦ ॥

ਮਹਾਂ ਸੈਨ ਗਾਹੈ॥ ਨਿਭੈ ਸਸਤ੍ਰ ਬਾਹੈ॥

ਘਨਿਯੋ ਕਾਲ ਕੈ ਕੈ॥ ਚਲੈ ਜੱਸ ਲੈਕੈ॥ ੬੧ ॥

ਬਹੁਤ ਸੈਨਾਂ ਨੂੰ ਗਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਨਿਰਭੈ ਹੋਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ।
ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਮਾਰਕੇ । ਜਸ ਲੈਕੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਭਾਵ ਆਪ
ਵੀ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੬੧ ॥

ਬਜੇ ਸੰਖ ਨਾਦੰ ॥ ਸੁਰੰ ਨਿਰਬਿਖਾਦੰ ॥

ਬਜੇ ਡੋਰ ਡੱਢੰ ॥ ਹਠੇ ਸਸਤ੍ਰ ਕੱਢੰ ॥ ੬੨ ॥

ਬੜੇ ਧੌਸੇ ਵੱਜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ।
ਢੋਲ ਤੇ ਡੱਢੇ ਵੱਜੇ । ਹਠ ਵਾਲੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਗੱਡਦੇ ਹਨ ਭਾਵ
ਇਕ ਥਾਂ ਖੜੋਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕੱਢਦੇ ਹਨ ॥ ੬੨ ॥

ਪਰੀ ਭੀਰ ਭਾਰੀ ॥ ਜੁਝੈ ਛਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ॥

ਮੁਖੰ ਮੁੱਛ ਬੰਕੰ ॥ ਮੰਡੇ ਬੀਰ ਹੰਕੰ ॥ ੬੩ ॥

ਬੜੀ ਭੀੜ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਰਾਜੇ ਮਰੇ ਪਏ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉਤੇ
ਟੇਢੀਆਂ, ਸੁੰਦਰ ਮੁੱਛਾਂ ਹਨ । ਹੰਕਾਰੀ ਸੂਰਮੇ ਮੰਡੇ=ਡਟੇ ਪਏ ਹਨ ॥ ੬੩ ॥

ਮੁਖੰ ਮਾਰਿ ਬੋਲੈ ॥ ਰਣੰ ਭੂਮਿ ਡੋਲੈ ॥

ਹਥਿਆਰੰ ਸੰਭਾਰੇ ॥ ਉਭੈ ਬਾਜ ਡਾਰੇ ॥ ੬੪ ॥

ਮਾਰ ਮਾਰ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਰਣ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਹਥਿ-
ਆਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ । ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ ॥ ੬੪ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਰਣ ਜੂਝਤ ਕਿਰਪਾਲ ਕੇ ਨਾਚਤ ਭਯੋ ਗੋਪਾਲ ॥

ਸੈਨ ਸਬੈ ਸਿਰਦਾਰ ਦੈ ਭਾਜਤ ਭਈ ਬਿਹਾਲ ॥ ੬੫ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮਰਨ ਨਾਲ ਗੁਪਾਲ ਬੜਾ ਨੱਚਿਆ । ਸਾਰੀ
ਫੌਜ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਭਾਵ ਹੁਸੈਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ
ਫੌਜ ਸਾਰੀ ਬੁਰੇ ਹਾਲ ਹੋਕੇ ਭੱਜ ਗਈ ॥ ੬੫ ॥

ਖਾਨ ਹੁਸੈਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੇ ਹਿੰਮਤ ਰਣ ਜੂਝੰਤ ॥

ਭਾਜਿ ਚਲੈ ਜੋਧਾ ਸਬੈ ਜਿਮਦੇ ਮੁਕਟ ਮਹੰਤ ॥ ੬੬ ॥

ਹੁਸੈਨ ਖਾਂ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਚੰਦ, ਹਿੰਮਤ ਰਾਇ ਦੇ ਰਣ ਵਿਚ ਮਰਨ ਨਾਲ
ਸਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਇੱਕੁਰ ਦੌੜ ਗਏ ਜਿੱਕੁਰ ਵੱਡੇ ਸੰਤ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਦੇਕੇ
ਲੋਕ ਭੱਜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ॥ ੬੬ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਇਹ ਬਿਧ ਸਤ੍ਰੁ ਸਬੈ ਚੁਨਿ ਮਾਰੇ ॥

ਗਿਰੇ ਆਪਨੇ ਸੂਰ ਸੰਭਾਰੇ ॥

ਤਹ ਘਾਇਲ ਹਿੰਮਤ ਕਹ ਲਹਾ ॥

ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਗੋਪਾਲ ਸਿਉਂ ਕਹਾ ॥ ੬੭ ॥

ਇੱਕੁਰ ਸਾਰੇ ਵੇਰੀ ਚੁਣਕੇ ਮਾਰੇ । ਗੁਪਾਲ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ
ਸੂਰਮੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਸੰਭਾਲੇ । ਓਥੇ ਹਿੰਮਤ ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆ ਹੋਇਆ
ਵੇਖਿਆ । ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਅਖਿਆ ॥ ੬੭ ॥

ਜਿਨ ਹਿੰਮਤ ਅਸ ਕਲਹ ਬਢਾਯੋ ॥

ਘਾਇਲ ਆਜੁ ਹਾਥ ਵਹ ਆਯੋ ॥

ਜਬ ਗੁਪਾਲ ਐਸੇ ਸੁਨਿ ਪਾਵਾ ॥

ਮਾਰਿ ਦੀਯੋ ਜੀਅਤ ਨ ਉਠਾਵਾ ॥ ੬੮ ॥

ਜਿਸ ਹਿੰਮਤ ਨੇ ਇੱਕੁਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਧਾਈ ਹੈ । ਓਹ ਘਾਇਲ ਅੱਜ
ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਆਇਆ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਗੁਪਾਲ ਨੇ ਇੱਕੁਰ ਸੁਣਨਾ ਪਾਇਆ । ਹਿੰਮਤੀਏ
ਸੂਰਮੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਜੀਉਂਦਾ ਨ ਉਠਣ ਦਿਤਾ ॥ ੬੮ ॥

ਜੀਤ ਭਈ ਰਨ ਭਯੋ ਉਝਾਰਾ ॥

ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਕਰਿ ਸਭ ਘਰੇ ਸਿਧਾਰਾ ॥

ਰਾਖਿ ਲੀਯੋ ਹਮਕੋ ਜਗਰਾਈ ॥

ਲੋਹ ਘਟਾ ਅਨ ਤੈ ਬਰਸਾਈ ॥ ੬੯ ॥

ਜਿੱਤ ਹੋ ਗਈ ਰਣ ਦਾ ਉਜਾੜਾ ਹੋਇਆ । ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ
ਦੌੜ ਗਏ । ਸਾਨੂੰ ਜਗਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਰੱਖ ਲਿਆ । ਬਦਲ
ਰੂਪ ਲੋਹੇ ਦੀ ਘਟਾ ਹੋਰ ਥਾਂ ਉਤੇ ਜਾ ਵਸਾਈ ॥ ੬੯ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਹੁਸੈਨੀ ਬਧਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹਿੰਮਤ

ਸੰਗਤੀਆ ਬਧ ਬਰਨਨੰ ਨਾਮ ਗਿਆਰਮੇ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ

ਮਸਤੁ ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੧੧ ॥ ਅਫਜੂ ॥ ੪੨੩ ॥

ਬਧਹ=ਮਰਨਾ । ਬਧ=ਮਰਨਾ । ੧੧ ਧਿਆ ਪੂਰਾ

ਹੋਇਆ=ਅਫਜੂ=ਬਾਕੀ ।

ਹੁਸੈਨੀ ਖਾਂ ਦੀ ਮੱਦਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਭੀਮਚੰਦ ਕਹਿ ਲੂਰੀਆ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ
ਕਟੋਚੀਆ, ਹਿੰਮਤੀਆ ਕਾਂਗੜੇ ਵਾਲਾ, ਤੇ ਹੋਰ ਹਿੰਮਤੀਆ, ਕਿੰਮਤੀਆ
ਆਦਤ ਸਨ ।

ਗੁਪਾਲ ਗੁਲੇਰੀਏ ਦੀ ਮੱਦਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਸੰਗਤੀਆ ਸਿੱਖ ਦਰਸੇ ਸਿੱਖ ਆਦਿਕ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਹਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਪਾਸ ਲਹੌਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰੇ ਹੁਸੈਨੀ ਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁੱਕਿਆ। ਹੁਸੈਨੀ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਇਆ ਪਹਿਲੇ ਮਧਕਰਸ਼ਾਹ ਡਢਵਾਲੀਏ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ। ਦੂਣ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਲੁਟਕੇ ਕਹਿਲੂਰ ਨੂੰ ਆਇਆ। ਭੀਮਚੰਦ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕਟੋਚੀਆ ਸ਼ਰਨ ਆ ਪਏ। ਭੀਮਚੰਦ ਨੇ ਹੁਸੈਨ ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ ਜੋ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਵੱਲ ਆਇਆ। ਅਸਾਂ ਚਤਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸੂਹ ਲੈਣ ਅਗੋਂ ਘੱਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਹੁਸੈਨੀ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਨੂੰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਗੁਲੇਰੀਆ ਗੁਪਾਲ ਨਜ਼ਰ ਲੈਕੇ ਅਗੋਂ ਮਿਲਿਆ। ਕਟੋਚੀਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੀ ਗੁਪਾਲ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਰਪਾਲ ਨੇ ਹੁਸੈਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਦਿਤਾ ਜੋ ਗੁਪਾਲ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਬੈਠਾ ਤੇ ਮਾਮਲਾ ਬਹੁਤ ਮਾਰਾ ਮੰਗਣ ਲੱਗਾ। ਓੜਕ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦੀ ਸਲਾਹਨਾਲ ਹੁਸੈਨੀ ਨੇ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਗੁਪਾਲ ਬਦਨੀਤੀ ਸਮਝਕੇ ਦਾਲਾ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਆਕੀ ਹੋ ਬੈਠਾ। ਤਾਂ ਗੁਪਾਲ ਦੇ ਸੱਦਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤੀਆ ਅਟਕ ਗਏ। ਸੰਗਤੀਏ ਸਿੱਖ ਨੇ ਗੁਪਾਲ ਦੀ ਹੁਸੈਨੀ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਕਰੋਣੀ ਚਾਹੀ ਪਰ ਹੁਸੈਨੀ ਸਗੋਂ ਗੁਪਾਲ ਨੂੰ ਕਿਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਵੇਖਕੇ ਫੇਰ ਫੜਨ ਦੀ ਬਦਨੀਤੀ ਕਰ ਬੈਠਾ। ਗੁਪਾਲ ਇਸ ਦਾ ਨੂੰ ਤਾੜ ਗਿਆ ਤੇ ਭੱਜ ਕੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਫੇਰ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬੜਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ਓੜਕ ਹੁਸੈਨੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤੀਆ, ਦਰਸੇ, ਸੱਤਾਂ ਅਸਵਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ। ਭੀਮਚੰਦ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਾਮ ਆਦਿਕ ਰਾਜੇ ਦੇੜ ਗਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਪਾਲ ਮਗਰ ਨ ਭੱਜਿਆ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀਉਂਦਾ ਜਖਮੀ ਲੱਭਾ। ਤਾਂ ਗੁਪਾਲ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜਖਮੀ ਨੂੰ ਓਥੇ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿਤਾ। ਓੜਕ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇੜ ਗਏ। ਸਾਡੀ ਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਆਪੋ ਵਿਚ ਦੀ ਲੜਕੇ ਮਰ ਗਏ।

ਚੋਪਈ ॥

ਜੁੱਧ ਭਯੋ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਅਪਾਰਾ॥ਤੁਰਕਨ ਕੋ ਮਾਰਿਓ ਸਿਰਦਾਰਾ॥
ਰਿਸ ਤਨ ਖਾਨ ਦਿਲਾਵਰ ਤਏ॥ ਇਤੈ ਸਊਰ ਪਠਾਵਤ ਭਏ॥੧॥

ਪਿੱਛੇ ਦੱਸਿਆ ਇੱਕੁਰ ਬੜਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ਤੁਰਕਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਹੁਸੈਨੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਬੜਾ ਤੌਤਾ ਹੋਇਆ। ਏਧਰ ਫੇਰ ਉਸਨੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ॥ ੧ ॥

ਉਤੇ ਪਠਿਓ ਉਨ ਸਿੰਘ ਜੁਝਾਰਾ॥ਤਿਹ ਭਲਾਨ ਤੇ ਖੇਤ ਨਿਕਾਰਾ॥
ਇਤ ਗਜ ਸਿੰਘ ਪੰਮਾਦਲ ਜੋਗਾ॥ਧਾਇ ਪਰੇ ਤਿਨ ਊਪਰ ਭੋਗਾ॥੨॥

ਓਧਰੋਂ ਫੇਰ ਉਸ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਨੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਪਹਾੜੀਏ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਭਲਾਨ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਸਵਾਲੀਏ ਨੇ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। ਏਧਰ ਗਜ ਸਿੰਘ ਜਸਵਾਲੀਏ ਪੰਮੇ ਨੇ ਅਪਣੀ ਸੈਨਾ ਕੱਠੀ ਕੀਤੀ। ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਇਹ ਭੱਜ ਕੇ ਸਵੇਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਜਾ ਪਏ ॥ ੨ ॥

ਉਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਭਯੋ ਆਡਾ॥ਜਿਮ ਰਨ ਖੰਭ ਭੂਮਿ ਰਨਿ ਗਾਡਾ॥
ਗਾਡਾ ਚਲੈ ਨ ਹਾਡਾ ਚਲਿਹੈ॥ਸਾਮੁਹਿ ਸੇਲ ਸਮਰ ਮੋ ਝਲਿਹੈ॥੩॥

ਓਧਰ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਖੜਾ ਹੋਗਿਆ। ਜਿੱਕੁਰ ਰਣ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਝੰਡਾ ਗੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਝੰਡਾ ਗੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹਿੱਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਿੱਲ ਜਾਵੇ ਪਰ ਹਾਡਾ=ਰਾਜਪੂਤ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਹਿੱਲ ਚੱਲੇਗਾ। ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਬਰਛਿਆਂ ਨੂੰ ਝੱਲਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥

ਬਾਟ ਚੜੈ ਦਲ ਦੇਉ ਜੁਝਾਰਾ॥ ਉਤੇ ਚੰਦੇਲ ਇਤੈ ਜਸਵਾਰਾ॥
ਮੰਡਿਓ ਬੀਰ ਖੇਤ ਮੋ ਜੁੱਧਾ॥ਉਪਜਿਯੋ ਸਮਰ ਸੂਰ ਮਨ ਕ੍ਰੁੱਧਾ॥੪॥

ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦੇ ਜੁਝਾਰ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ੨ ਕੇ ਚੱਲੇ। ਓਧਰ ਚੰਦੇਲੀਆ ਚੰਦਨ ਰਾਇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਏਧਰ ਜਸਵਾਲੀਆ ਗਜ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਰਨ ਭੂਮਕਾ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਜੰਗ ਨੂੰ ਮੰਡਿਆਂ ਭਾਵ ਕੀਤਾ। ਜੰਗ ਦੇ ਵਿਚ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ॥ ੪ ॥

ਕੋਪ ਭਰੇ ਦੇਉ ਦਿਸ ਭਟ ਭਾਰੇ॥ ਇਤੈ ਚੰਦੇਲ ਉਤੇ ਜਸਵਾਰੇ॥
ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਬਜੇ ਅਪਾਰਾ॥ ਭੀਮ ਰੂਪ ਭੈਰੋ ਭਭਕਾਰਾ॥ ੫ ॥

ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਗੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ। ਏਧਰ ਚੰਦੇਲੀਏ ਓਧਰ ਜਸਵਾਲੀਏ। ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਬਜੇ ਵੱਜੇ। ਮਾਸ ਖਾਣ ਨੂੰ ਡਰੋਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਭੈਰੋਂ ਬੋਲਿਆ ॥ ੫ ॥

ਰਸਾਵਲ ਛੰਦ ॥

ਧੁਣੰਢੋਲ ਬੱਜੇ ॥ ਮਹਾਂਸੂਰ ਗੱਜੇ॥
ਕਰੇ ਸਸਤ੍ਰ ਘਾਵੰ ॥ ਚੜੇ ਚਿੱਤ ਚਾਵੰ ॥ ੬ ॥

ਢੋਲਾਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਵੱਜੀਆਂ। ਵੱਡੇ ਜੋਧੇ ਗੱਜੇ। ਸਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਘਾਹ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਲੜਨ ਮਰਨ ਦਾ ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਬੜਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਚੜਦਾ ਹੈ ॥ ੬ ॥

ਨਿਭੈ ਬਾਜ ਡਾਰੈ॥ ਪਰਘੇ ਪ੍ਰਹਾਰੈ॥
ਕਰੇ ਤੇਜ ਘਾਯੰ ॥ ਚੜੇ ਚਿਤ ਚਾਯੰ ॥ ੭ ॥

ਨਿਤਰ ਹੋਕੇ ਘੋੜੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟਦੇ ਹਨ। ਇੱਕੁਰ ਕੁਹਾੜੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਤਲ-

ਵਾਰਾਂ ਦਾ ਘਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਚਿੱਤ ਵਿਚ ਚਾ ਚੜਦਾ ਹੈ ॥ ੭ ॥

ਬਕੈ ਮਾਰ ਮਾਰੰ ॥ ਨ ਸੰਕਾ ਬਿਚਾਰੰ ॥

ਰੁਲੈ ਤੱਛ ਮੁਛੰ ॥ ਕਰੈ ਸੁਰਗ ਇੱਛੰ ॥ ੮ ॥

ਮਾਰ ਮਾਰ ਬੋਲਦੇ ਹਨ । ਦਿਲ ਵਿਚ ਨੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ (ਮਰਨ ਦੀ) ਟਕੜੇ ੨ ਹੋਏ ਰੁਲਦੇ ਹਨ । ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਿਆ ਹੈ ॥ ੮ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਨੈਕ ਨ ਰਨ ਤੇ ਮੁਰਿ ਚਲੈ ਕਰੈ ਨਿਡਰ ਹੈ ਘਾਇ ॥

ਗਿਰ ਗਿਰ ਪਰੈ ਪਵੰਗਤੇ ਬਰੇ ਬਰੰਗਨ ਜਾਇ ॥ ੯ ॥

ਬੋੜਾ ਜੇਹਾ ਵੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਮੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੇ ਨਿਡਰ ਹੋਕੇ ਘਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਘੋੜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਡਿੱਗ ੨ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਵਰਦੇ ਹਨ ॥ ੯ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਹੋਤ ਭਯੋ ਸੰਗ੍ਰਾਮਾ ॥ ਜੂਝੇ ਚੰਦ ਨਰਾਇਨ ਨਾਮਾ ॥

ਤਬ ਜੁਝਾਰ ਏਕਲ ਹੀ ਧਯੋ ਬੀਰਨ ਘੇਰਿ ਦਸੇ ਦਿਸ ਲਯੋ ॥ ੧੦ ॥

ਇੱਕੁਰ ਦਾ ਬੜਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੰਦਨ ਰਾਇ ਚੰਦੇਲੀਆ ਮਰ ਗਿਆ । ਤਾਂ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਕੱਲਾ ਹੀ ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਗਾਂਹ ਦੌੜਿਆ । ਇਸ ਨੂੰ ਜੋਧਿਆਂ ਨੇ ਚਹੁਆਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ ॥ ੧੦ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਧਸਿਯੋ ਕਟਕ ਮੈ ਝਟਕ ਦੇ ਕਛੂ ਨ ਸੰਕ ਬਿਚਾਰ ॥

ਗਾਹਤ ਭਯੋ ਸੁਭਟਨ ਬਡ ਬਾਹਤਿ ਭਯੋ ਹਥਿਯਾਰ ॥ ੧੧ ॥

ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਕਟਕ=ਫੌਜ ਵਿਚ ਜਾ ਧਸਿਆ ਕੁਛ ਵੀ ਮਰਨ ਦੀ ਸੰਕਾ ਨ ਵਿਚਾਰੀ । ਵੱਡੇ ਜੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਲਤਾੜਦਾ ਦਬਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬਾਤਿਆਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੋਂਦਾ ਹੋਇਆ ॥ ੧੧ ॥

ਚੋਪਈ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਘਨੇ ਘਰਨ ਕੇ ਗਾਰਾ ॥

ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਕਰਿ ਹਥੀਯਾਰਾ ॥

ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਬੀਰ ਪਖਰੀਆ ਮਾਰੇ ॥

ਅੰਤਿ ਦੇਵ ਪੁਰ ਆਪ ਪਧਾਰੇ ॥ ੧੨ ॥

ਇੱਕੁਰ ਵੱਡਿਆਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸਨੇ ਗਾਲ ਸੁੱਟਿਆ । ਤਰਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਬੜਿਆਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ । ਲੱਭ ੨ ਕੇ ਸੰਜੋਆਂ ਜਾਂ ਕਾਠੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ । ਓੜਕ ਨੂੰ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਆਪ ਵੀ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ ॥ ੧੨ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੁਧ ਬਰਨਨੰ

ਨਾਮ ਦ੍ਰਾਦਸਮੇ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤੁ ਸੁਭ

ਮਸਤੁ ॥ ੧੨ ॥ ਅਫਜੂ ॥ ੪੩੫ ॥

ਚੰਦਨ ਰਾਇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਨ ।

ਗਜ ਸਿੰਘ ਜਸਵਾਲੀਆ ਆਦਕ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਸਨ ।

ਹੁਸੈਨੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਨੇ ਲਹੌਰ ਤੋਂ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਪੁਤ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਇਸਦੀ ਸਹੈਤਾ ਵਾਸਤੇ ਚੰਦਨ ਰਾਇ ਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਚੜਿਆ । ਪਹਿਲੇ ਭਲਾਨ ਪਿੰਡ ਆ ਰੋਕਿਆ । ਅਗੋਂ ਗਜ ਸਿੰਘ ਜਸਵਾਲੀਏ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਲਾਨ ਤੋਂ ਕੱਢਿਆ । ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਚੰਦੇਲੀਆਂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ । ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਜਸਵਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭਿਆ । ਅਗੋਂ ਗਜ ਸਿੰਘ ਜਸਵਾਲੀਏ ਨੇ ਚੰਗੇ ਹੱਥ ਵਿਖਾਏ । ਅਗੋਂ ਚੰਦਨ ਰਾਇ ਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਚੰਗੇ ਅੜੇ । ਓੜਕ ਚੰਦਨ ਰਾਇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਕ ਜਸਵਾਲੀਏ ਗਜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਆਪ ਮਰ ਗਏ ਤੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਬਿਮਾਰ ਬਣਕੇ ਲਹੌਰ ਜਾ ਵੜੀ ।

ਸਹਜਾਏ ਕੇ ਆਗਮਨ ਮਦ੍ਦੇਸ ॥

[ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਸਾਹਜ਼ਾਦੇ ਦਾ ਔਣਾ ਹੋਇਆ ਹੈ]

ਚੋਪਈ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੋਂ ਬਧ ਭਯੋ ਜੁਝਾਰਾ ॥ ਆਨ ਬਸੇ ਤਬ ਧਾਮ ਲੁਝਾਰਾ ॥

ਤਬ ਅਉਰੰਗ ਮਨ ਮਾਹਿ ਰਿਸਾਵਾ ॥ ਮਦ੍ਦੇਸ ਕੇ ਪੂਤ ਪਠਾਵਾ ॥ ੧ ॥

ਇੱਕੁਰ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਮਰ ਗਿਆ । ਤਾਂ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸੂਰਮੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਵੱਸੇ । ਤਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ । ਉਸਨੇ ਅਪਣਾਂ ਪੁਤ ਮੁਅੱਜ਼ਮ ਖਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ॥ ੧ ॥

ਤਿੱਹ ਆਵਤ ਸਭ ਲੋਕ ਡਰਾਨੇ ॥ ਬਡੇ ਬਡੇ ਗਿਰ ਹੇਰ ਲੁਕਾਨੇ ॥

ਹਮਹੂੰ ਲੋਗਨ ਅਧਿਕ ਡਰਾਯੋ ॥ ਕਾਲ ਕਰਮ ਕੇ ਮਰਮ ਨ ਪਾਯੋ ॥ ੨ ॥

ਉਸ ਦੇ ਔਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਡਰ ਪਏ । ਲੋਕ ਵੱਡਿਆਂ ੨ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕੇ । ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੜਾ ਡਰਾਇਆ । ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਜੋ ਕਰਮ=ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਲੋਕ ਨਾ ਸਮਝ ਸੱਕੇ ॥ ੨ ॥

ਕਿਤਕ ਲੋਕ ਤਜਿ ਸੰਗਿ ਸਿਧਾਰੇ॥ਜਾਇ ਬਸੇ ਗਿਰਵਰ ਜਹ ਭਾਰੇ॥

ਚਿਤ ਮੂਜੀਯਨ ਕੋਅਧਿਕਡਰਾਨ॥ਤਿਨੈ ਉਬਾਰ ਨਅਪਨਾਜਾਨ॥੩॥

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜ ਗਏ। ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪਹਾੜ ਸਨ ਉਥੇ ਜਾ ਵੱਸੇ। ਕੈਰਾਂ ਦਾ ਚਿੱਤ ਬੜਾ ਡਰਿਆ। ਉਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕੁਰ ਅਪਣਾ ਬਚਾ ਨ ਜਾਣਿਆ ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਨਾਲ॥ ੩॥

ਤਬ ਅਉਰੰਗ ਜੀਅ ਮਾਝ ਰਿਸਾਏ॥ਏਕ ਅਹਦੀਆ ਈਹਾਂ ਪਠਾਏ॥

ਹਮਤੇ ਭਾਜਿ ਬਿਮੁਖ ਜੇ ਗਏ॥ ਤਿਨਕੇ ਧਾਮ ਗਿਰਾਵਤ ਭਏ॥੪॥

ਤਾਂ ਔਰੰਗੇ ਦਾ ਪੁੱਤ ਜੀਅ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕੋਪਿਆ। ਇੱਕ ਆਹਦੀਆ ਏਧਰ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਘੱਲਿਆ। ਜੇਹੜੇ ਬੇਮੁਖ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਦੌੜ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਔਰੰਗੇ ਦਾ ਪੁੱਤ ਢਾਹੁਣ ਲੱਗ ਪਿਆ॥ ੪॥

ਜੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਖ ਫਿਰਹੈ॥ਈਹਾਂ ਉਹਾਂ ਤਿਨਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗਿਰਹੈ॥

ਇਹਾਂ ਉਪਹਾਸ ਨ ਸੁਰ ਪੁਰ ਬਾਸਾ॥ਸਭ ਬਾਤਨ ਤੇ ਰਹੇ ਨਿਰਾਸਾ॥੫॥

ਜੇਹੜੇ ਅਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਉਥੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਦੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਹਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸੁਰਗ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗਾ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕੁਰ ਦਾ ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ॥ ੫॥

ਦੁਖ ਭੂਖ ਤਿਨਕੇ ਰਹੈ ਲਾਗੀ॥ ਸੰਤ ਸੇਵ ਤੇ ਜੋ ਹੈ ਤਿਆਗੀ॥

ਜਗਤ ਬਿਖੈ ਕੋਈ ਕਾਮ ਨਸਰਹੀ॥ਅੰਤਹਿ ਕੁੰਡ ਨਰਕਕੀ ਪਰਹੀ॥੬॥

ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਖ ਤੇ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਛੱਡਦਾ ਹੈ। ਬੇਮੁਖਾਂ ਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੋਰਦਾ ਹੈ। ਉੜਕ ਨੂੰ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦੇ ਹਨ॥ ੬॥

ਤਿਨਕੋ ਸਦਾ ਜਗਤ ਉਪਹਾਸਾ॥ ਅੰਤਹਿ ਕੁੰਡ ਨਰਕ ਕੀ ਬਾਸਾ॥

ਗੁਰ ਪਗ ਤੇ ਜੇ ਬੇਮੁਖ ਸਿਧਾਰੇ॥ਈਹਾਂ ਉਹਾਂ ਤਿਨਕੇ ਮੁਖ ਕਾਰੇ॥੭॥

ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉੜਕ ਨੂੰ ਨਰਕ ਦੇ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਏਥੇ ਉਥੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਕਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ॥ ੭॥

ਪੁਤ੍ਰ ਪਉਤ੍ਰ ਤਿਨਕੇ ਨਹੀ ਫਰੈ॥ ਦੁਖ ਦੈ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਕੋ ਮਰੈ॥

ਗੁਰ ਦੋਖੀ ਸਗ ਕੀ ਮ੍ਰਿਤ ਪਾਵੈ॥ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਡਾਰੇ ਪਛੁਤਾਵੈ॥੮॥

ਉਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ ਪੋਤਰੇ ਨਹੀਂ ਫਲਦੇ ਹਨ। ਜੇਹੜੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦਾ ਦੋਖੀ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਪਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਰਕ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਉੜਕ ਨੂੰ ਪਛਤੋਂਦਾ ਹੈ॥ ੮॥

ਬਾਬੇ ਕੇ ਬਾਬਰ ਕੇ ਦੋਊ॥ ਆਪ ਕਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਸੋਊ॥

ਦੀਨ ਸਾਹ ਇਨਕੋ ਪਹਿਚਾਨੇ॥ਦੁਨੀ ਪੱਤਿ ਉਨ ਕੋ ਅਨੁਮਾਨੇ॥੯॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿਖ ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੁੱਤ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਬਣਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੇਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਿਖ ਸੇਵਕ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਮਝੋ। ਜੇਹੜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਭਾਵ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਤਖਤ ਦੇ ਵਾਲੀ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵਿਚਾਰੋ॥ ੯॥

ਜੋ ਬਾਬੇ ਕੇ ਦਾਮ ਨ ਦੈਹੈ॥ ਤਿਨ ਤੇ ਗਹਿ ਬਾਬਰ ਕੇ ਲੈਹੈ॥

ਦੈ ਦੈ ਤਿਨਕੋ ਬਡੀ ਸਜਾਇ॥ਪੁਨਿ ਲੈਹੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਲੂਟਿ ਬਨਾਇ॥੧੦॥

ਜੇਹੜੇ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਰੁਪਏ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਾਕਮ ਫੜਕੇ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ੨ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦੇਕੇ ਫਿਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਘਰ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ॥ ੧੦॥

ਜਬ ਹੂੰ ਹੈ ਬੇਮੁਖ ਬਿਨਾ ਧਨਾਤਬ ਚੜਿ ਹੈ ਸਿਖਨ ਕਹ ਮਾਂਗਨਾ॥

ਜੇ ਜੇ ਸਿਖ ਤਿਨੈ ਧਨ ਦੈ ਹੈਂ॥ ਲੂਟਿ ਮਲੇਛਤਿਨੂ ਕੋ ਲੈਹੈ॥੧੧॥

ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਨਮੁਖ ਧਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗਰੀਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਉਹ ਦੇ ਕੰਗਲੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਮੰਗਣ ਚੜ੍ਹ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਹੜੇ ੨ ਸਿੱਖ ਵੀ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਉਨਾਂ ਬੇਮੁਖਾਂ ਦਾ ਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਨ ਵੀ ਤੁਰਕ ਲੁੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ ਜੇਹੜੇ ਬਿਅਰਥ ਥਾਂ ਧਨ ਦੇਣ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ॥ ੧੧॥

ਜਬ ਹੁਇ ਹੈ ਤਿਨ ਦਰਬ ਬਿਨਾਸਾ॥

ਤਬ ਧਰਿ ਹੈ ਨਿਜ ਗੁਰ ਕੀ ਆਸਾ॥

ਜਬ ਤੇ ਗੁਰ ਦਰਸਨ ਕੋ ਐਹੈਂ॥

ਤਬ ਤਿਨ ਕੋ ਗੁਰ ਮੁਖ ਨ ਲਗੈ ਹੈਂ॥੧੨॥

ਇਕੁਰ ਜਦੋਂ ਉਨਾਂ ਦਾ ਧਨ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਅਪਣੇ

ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਸਾ ਆ ਧਰਦੇ ਹਨ। ਓਹ ਸਾਰੇ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਔਂਦੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਓਨਾਂ ਬੇਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਲਾਂਦਾ ਹੈ॥ ੧੨॥

ਬਿਦਾ ਬਿਨਾ ਜੈ ਹੈਂ ਤਬ ਧਾਮੀ॥ ਸਰਿ ਹੈ ਕੋਈ ਨ ਤਿਨ ਕੋ ਕਾਮੰ॥
ਗਰ ਦਰ ਢੋਈ ਨ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰ ਵਾਸਾ॥ ਦੁਹੰਠ ਉਰਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ॥ ੧੩॥

ਤਾਂ ਓਹ ਨਿਰਾਸ ਹੋਏ ਘਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਹੀ ਘਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਓਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੋਰਦਾ ਹੈ। ਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰ ਵਿਚ ਢੋਈ ਨ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪੁਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ। ਦੋਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ॥ ੧੩॥

ਜੇ ਜੇ ਗੁਰ ਚਰਨਨ ਰਤ ਹੈ ਹੈਂ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਕਸਟ ਨ ਦੇਖਨ ਪੈ ਹੈਂ॥
ਰਿਧ ਸਿਧ ਤਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮਾਹੀ॥ ਪਾਪ ਤਾਪ ਛੈ ਸਕੈ ਨ ਛਾਹੀ॥ ੧੪॥

ਜੇਹੜੇ ੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਔਂਦਾ। ਓਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਤਪਣਾ ਛੁਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਹੈ॥ ੧੪॥

ਤਿਹ ਮਲੇਛ ਛੈ ਹੈ ਨਹੀ ਛਾਹਾਂ॥ ਅਸਟ ਸਿੱਧ ਹੈ ਹੈ ਘਰਿ ਮਾਹਾਂ॥
ਹਾਸ ਕਰਤ ਜੋ ਉਦਮ ਉਠੈ ਹੈ॥ ਨਵੋਨਿਧਿ ਤਿਨ ਕੇ ਘਰ ਐ ਹੈ॥ ੧੫॥

ਓਨਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰਕ ਨਹੀਂ ਛੁਹ ਸੱਕਦੇ ਹਨ। ਅੱਠ ਸਿੱਧੀਆਂ ਓਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜੇ ਓਹ ਜਤਨ ਕਰਨ ਕਿ ਅਸਾ ਰਿਧੀਆਂ ਲੈਣੀਆਂ ਹਨ। ਤਾਂ ਵੀ ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਓਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭੱਜੀਆਂ ਚਲੀਆਂ ਔਂਦੀਆਂ ਹਨ॥ ੧੫॥

ਮਿਰਜਾ ਬੇਗ ਹੁਤੇ ਤਿਹ ਨਾਮੰ॥ ਜਿਨ ਢਾਹੇ ਬੇਮੁਖਨ ਕੇ ਧਾਮੰ॥
ਸਬ ਸਨਮੁਖ ਗੁਰ ਆਪ ਬਚਾਏ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਬਾਰਨ ਬਾਂਕਨ ਪਾਏ॥ ੧੬॥

ਉਸ ਅਹਦੀਏ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿਰਜਾ ਬੇਗ ਸੀ। ਜਿਸ ਨੇ ਬੇਮੁਖਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਢਾਹਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਨਮੁਖੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਬਚਾਇਆ ਹੈ। ਓਨਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਵੀ ਵਿੰਗੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਹਨ॥ ੧੬॥

ਉਤ ਅਉਰੰਗ ਜੀਅ ਅਧਿਕ ਰਿਸਾਯੋ॥

ਚਾਰ ਅਹਦੀਯਨ ਅਉਰ ਪਠਾਯੋ॥

ਜੇ ਬੇਮੁਖ ਤਾਂਤੇ ਬਚਿ ਆਏ॥

ਤਿਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਪੁਨਿ ਇਨੈ ਗਿਰਾਏ॥ ੧੭॥

ਓਧਰੋਂ ਔਰੰਗਾ ਜੀਅ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕੋਪਿਆ। ਚੰਹੁ ਅਹਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਘਲਿਆ। ਜੇਹੜੇ ਬੇਮੁਖ ਪਹਿਲੇ ਮਿਰਜਾ ਬੇਗ ਅਹਦੀਏ ਤੋਂ ਬਚ ਗਏ ਸਨ। ਓਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਅਹਦੀਆਂ ਨੇ ਆਕੇ ਢਾਹੇ ਹਨ॥ ੧੭॥

ਜੇ ਤਜਿ ਭਜੇ ਹੁਤੇ ਗੁਰ ਆਨਾ॥

ਤਿਨ ਪੁਨਿ ਗੁਰੂ ਅਹਦੀਅਹਿ ਜਾਨਾ॥

ਮੂਤ੍ਰ ਡਾਰ ਤਿਨ ਸੀਸ ਮੁੰਡਾਏ॥

ਪਾਹੁਰਿ ਜਾਨਿ ਗ੍ਰਿਹਹਿ ਲੈ ਆਏ॥ ੧੮॥

ਜੇਹੜੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਦੌੜੇ ਹੋਏ ਸੀ ਓਨਾਂ ਬੇਮੁਖਾਂ ਉਤੇ ਉਲਟੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ। ਓਨਾਂ ਅਹਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਏਹੋ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਅਹਦੀਆਂ ਨੇ ਬੇਮੁਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਪਿਸ਼ਾਬ ਪਾ ਕੇ ਸਿਰ ਮੁੰਨਾਏ। ਜਾਣੋ ਮਾਨੋ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ॥ ੧੮॥

ਜੇ ਜੇ ਭਾਜ ਹੁਤੇ ਬਿਨੁ ਆਇਸੁ॥

ਕਹੋ ਅਹਦੀਅਹਿ ਕਿਨੈ ਬਤਾਇਸੁ॥

ਮੂੰਡਿ ਮੂੰਡਿ ਕਰਿ ਸਹਰਿ ਫਿਰਾਏ॥

ਕਾਰ ਭੇਟ ਜਨੁ ਲੈਨ ਸਿਧਾਏ॥ ੧੯॥

ਜੇਹੜੇ ੨ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ ਭੱਜੇ ਹੋਏ ਸੀ ਓਨ੍ਹਾਂ ਅਹਦੀਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕੋਈ ਦੱਸੋ ਭਾਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਓਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੰਨਾ ਕੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਮਾਨੋ ਓਹ ਪਾਹੁਲ ਲੈ ਕੇ ਕਾਰ ਭੇਟਾ ਉਗਰਾਹੁਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ॥ ੧੯॥

ਪਾਛੈ ਲਾਗਿ ਲਰਿਕਵਾ ਚਲੇ॥ ਜਾਨੁਕ ਸਿੱਖ ਸਖਾ ਹੈਂ ਭਲੇ॥

ਛਿਕੇ ਤੋਬਰਾ ਬਦਨ ਚੜਾਏ॥ ਜਨੁ ਗ੍ਰਿਹ ਖਾਨ ਮਲੀਦਾ ਆਏ॥ ੨੦॥

ਪਿੱਛੇ ਓਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਡੇ ਠੱਠਾ ਕਰਦੇ ਲੱਗ ਕੇ ਚੱਲੇ। ਮਾਨੋ ਓਹ ਮੂੰਡੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਓਹ ਤਾਂ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਛਿਕੇ=ਜੇਹੜੇ ਬੇਲਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਲੱਗਿਆਂ ਦੇਈਏ ਹਨ ਕਿ ਸੁਟਿਆ ਬੀਜਿਆ ਹੋਇਆ ਦਾਣਾ ਨਾ ਖਾਣ। ਤੋਬਰਾ=ਜੇਹੜੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਚਾੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕੁਰ ਦੇ ਬੇਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਚੜਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਮਾਨੋ ਅਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚੂਰਮਾ ਖਾਣ ਆਏ ਹਨ॥ ੨੦॥
ਮਸਤਕ ਸੁਭੇ ਪਨਹੀਯਨ ਘਾਇ॥ ਜਨੁ ਕਰਿ ਟੀਕਾ ਦਏ ਬਨਾਇ॥
ਸੀਸ ਈਟ ਕੇ ਘਾਇ ਕਰੇਹੀ॥ ਜਨੁ ਤਿਨੁ ਭੇਟ ਪੁਰਾਤਨ ਦੇਹੀ॥ ੨੧॥

ਮੱਥੇ ਉਤੇ ਜੁਤੀਆਂ ਦੇ ਦਾਗ ਸੋਹਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ । ਮਾਨੋ ਓਹ ਟਿੱਕੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ । ਸਿਰ ਵਿਚ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਘਾਉ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮਾਨੋ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਭੇਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ॥ ੨੧ ॥

ਦੋਹਰਾ ॥ ਕਬਹੂੰ ਰਣ ਜੁਝਿਓ ਨਹੀ ਕਛੁ ਦੈ ਜਸੁ ਨਹਿ ਲੀਨ ॥

ਗਾਂਵ ਬਸਤ ਜਾਨਿਯੋ ਨਹੀ ਜਮ ਸੋ ਕਿਨ ਕਹਿ ਦੀਨ ॥ ੨੨ ॥

ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਰਣ ਵਿਚ ਲੜ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਕੁਛ ਜਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵਸਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਬੜੀ ਅਸਚਰਜ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਓਹ ਓਸ ਥਾਂ ਉਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਵੇ ਭਾਵ ਬੇਮੁਖ ਬਿਅਰਥ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਨ । ਭਾਵ ਬੇਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਫੇਰ ਓਨਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਪਤਾ ਜਮ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਓਹ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ ॥ ੨੨ ॥
ਚੌਪਈ ॥

ਇਹ ਬਿਧ ਤਿਨੋ ਭਯੋ ਉਪਹਾਸਾ ਸਭ ਸੰਤਨ ਮਿਲਿ ਲਖਿਓ ਤਮਾਸਾ ॥
ਸੰਤਨ ਕਸਟ ਨ ਦੇਖਨ ਪਾਯੋ ॥ ਆਪਹਾਥ ਦੈ ਨਾਥ ਬਚਾਯੋ ॥ ੨੩ ॥

ਇੱਕੁਰ ਓਨਾਂ ਨੂੰ ਠੱਠਾ ਹੋਇਆ । ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਤਮਾਸਾ ਵੇਖਿਆ । ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਦੁਖ ਵੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਭਾਵ ਅਹਿਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਆਪ ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਹੈ ॥ ੨੩ ॥

ਚਾਰਣੀ ਦੋਹਰਾ ॥

ਜਿਸਨੋ ਸਾਜਨ ਰਾਖਸੀ ਦੁਸਮਨ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰ ॥

ਛੈ ਨ ਸਕੈ ਤਿਹ ਛਾਹਿ ਕੋ ਨਿਹਫਲ ਜਾਇ ਗਵਾਰ ॥ ੨੪ ॥

ਚਾਰਣੀ=ਦੋਹਰੇ ਦੀ ਜਾਤ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਸਤਾਰ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਦੇ ਦੋਹੇ ਪਿੰਗਲ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਓਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਵੀ ਅਨੇਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਦੋਹਰਾ ਸਮਝੋ ਜੋ ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਰ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਗ੍ਰੰਥ ਵੇਖੋ ।

ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੈਰੀ ਕੌਣ ਵਿਚਾਰਾ ਹੈ ਭਾਵ ਵੈਰੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਸਿੱਖ ਦੀ ਛਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਛੂਹ ਸਕਦਾ ਹੈ ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗਵਾਰ ਬਿਅਰਥ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੨੪ ॥

ਜੇ ਸਾਧੂ ਸਰਨੀ ਪਰੇ ਤਿਨਕੇ ਕਵਣ ਬਿਚਾਰ ॥

ਦੰਤ ਜੀਭ ਜਿਮ ਰਾਖਿ ਹੈ ਦੁਸਟ ਅਰਿਸਟ ਸੰਘਾਰ ॥ ੨੫ ॥

ਜੇਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਓਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਓਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਜਿੱਕੁਰ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਬਾਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇੱਕੁਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਓਨਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਅਰਿਸਟ=ਵੈਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ ਓਹ ਕੌਣ ਵੱਡੇ ਦੁਸ਼ਟ ਪਾਪੀ ਆਦਮੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸੰਘਾਰ=ਮਾਰਨਾ ॥ ੨੫ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸਾਹਜਾਦੇ ਵ ਅਹਦੀ ਆਗਮਨ

ਬਰਣਨ ਨਾਮ ਤ੍ਰੈਦਸਮੇ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ

ਸੁਭ ਮਸਤੁ ॥ ੧੩ ॥ ਅਫਜੂ ॥ ੪੩੦ ॥

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੁਅੱਜਮ ਨੂੰ ਪਹਾੜਾਂ ਵੱਲ ਘੱਲਿਆ ਪਹਾੜੀਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਬੜਾ ਡਰਾਇਆ । ਬੇਮੁਖ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਦੌੜ ਗਏ । ਅਹਿਦੀਆਂ ਨੇ ਓਨਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਕੀਤਾ । ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਅਹਿਦੀਏ ਆਏ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਕੇ ਚਲੇ ਗਏ । ਬੇਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਮਿਲੀਆਂ । ਸਾਡੀ ਰਖਿਆ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਕੀਤੀ ।

ਚੌਪਈ ॥

ਸਰਬ ਕਾਲ ਸਭ ਸਾਧ ਉਬਾਰੇ ॥ ਦੁਖੁ ਦੈਕੈ ਦੋਖੀ ਸਭ ਮਾਰੇ ॥

ਅਦਭੁਤਿ ਗਤਿ ਭਗਤਨ ਦਿਖਰਾਈ ॥

ਸਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਲਏ ਬਚਾਈ ॥ ੧ ॥

ਸਰਬ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਦੋਖੀ ਦੁਖ ਦੇਕੇ ਮਾਰੇ ਹਨ । ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਅਸਚਰਜ ਰੀਤੀ ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਹੈ । ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਿਆ ਹੈ ॥ ੧ ॥

ਸਭ ਸੰਕਟ ਤੇ ਸੰਤ ਬਚਾਏ ॥ ਸਭ ਕੰਟਕ ਕੰਟਕ ਜਿਮ ਘਾਏ ॥

ਦਾਸ ਜਾਨ ਮੁਹਿ ਕਰੀ ਸਹਾਇ ॥ ਆਪ ਹਾਥ ਦੈ ਲਯੋ ਬਚਾਇ ॥ ੨ ॥

ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਸੰਤ ਬਚਾ ਲਏ ਹਨ । ਸਾਰੇ ਦੁਖਦਾਈ ਦੁਖ ਕੰਡੇ ਵਾਂਗ ਤੋੜ ਸੁੱਟੇ ਹਨ । ਸਾਡੀ ਦਾਸ ਜਾਣਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ । ਅਪਣਾ ਹੱਥ ਦੇਕੇ ਸਾਨੂੰ ਰੱਖ ਲਿਆ ॥ ੨ ॥

ਅਬ ਜੋ ਜੋ ਮੈ ਲਖੇ ਤਮਾਸਾ ॥ ਸੋ ਸੋਕਰੋ ਤੁਮੈ ਅਰਦਾਸਾ ॥

ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕ੍ਰਿਪਾਕਟਾਛ ਦਿਖੈ ਹੈ ॥ ਸੋ ਤਵ ਦਾਸ ਉਚਾਰਤ ਜੈਹੈ ॥ ੩ ॥

ਹੁਣ ਜੇਹੜੇ ੨ ਤਮਾਸ਼ੇ ਮੈਂ ਵੇਖੇ ਹਨ । ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਓਹ ਓਹ ਸਾਰੇ
ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਦੇ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ । ਜੇਹੜੇ ੨ ਤਮਾਸ਼ੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ
ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ (ਮੈਨੂੰ) । ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਓਹ ਓਹ ਤਮਾਸ਼ੇ ਹਾਲ
ਤੇਰਾ ਦਾਸ ਉਚਾਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ॥ ੩ ॥

ਜਿਹ ਜਿਹ ਬਿਧ ਮੈ ਲਖੇ ਤਮਾਸਾ ॥ ਚਾਹਤ ਤਿਨਕੇ ਕੀਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸਾ ॥
ਜੋ ਜੋ ਜਨਮ ਪੂਰਬਲੇ ਹੋਰੇ ॥ ਕਹਿਹੋ ਸੁ ਪ੍ਰਭ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਤੇਰੇ ॥ ੪ ॥

ਜਿਸ ੨ ਤਰਾਂ ਦੇ ਮੈਂ ਤਮਾਸ਼ੇ ਵੇਖੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਹੁਣ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਓਨਾਂ
ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਾਂ । ਜੇਹੜੇ ੨ ਮੈਂ ਪਿਛਲਿਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਖੇ
ਹਨ । ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਮੈਂ ਓਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇਰੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ॥ ੪ ॥

ਸਰਬ ਕਾਲ ਹੈ ਪਿਤਾ ਅਪਾਰਾ ॥ ਦੇਬਿ ਕਾਲਕਾ ਮਾਤ ਹਮਾਰਾ ॥
ਮਨੂਆ ਗੁਰਮੁਰਿ ਮਨਸਾਮਾਈ ॥ ਜਿਨਿ ਮੋਕੇ ਸੁਭਕ੍ਰਿਆ ਪੜਾਈ ॥ ੫ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦੱਸਣ ਦਾ ਭਾਵ ਮੇਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ
ਸਾਰਿਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਬਨੇਣ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਹੈ । ਕੁਦਰਤ
ਜੇਹੜੀ ਕਾਲ=ਅਕਾਲ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਭਾਵ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਓਹ ਸਾਡੀ ਮਾਤਾ
ਹੈ । ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਨ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਚੰਗੀ ਵਿਚਾਰ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਨੇ
ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਕਾਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸਿਖਾਈ ਹੈ ॥ ੫ ॥

ਜਬ ਮਨਸਾ ਮਨ ਮਯਾਬਿਚਾਰੀ ॥ ਗੁਰ ਮਨੂਆ ਕਹਕਹਿਯੋ ਸੁਧਾਰੀ ॥
ਜੇ ਜੇ ਚਰਿਤ ਪੁਰਾਤਨ ਲਹੇ ॥ ਤੇਤੇ ਅਬ ਚਹੀਅਤ ਹੈ ਕਹੇ ॥ ੬ ॥

ਜਦੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮਨ ਤੇ ਚੰਗੀ ਅਕਲ ਦੀ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ
ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਅਕਲ ਤੇ ਮਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ । ਗੁਰੂ ਮਨ ਦੇ ਆਖਣ ਤੋਂ ਮੈਂ
ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਆਖਕੇ ਦੱਸੀ । ਜੇਹੜੇ ੨ ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਤਮਾਸ਼ੇ
ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਵੇਖੇ ਹਨ । ਓਹ ਸਾਰੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ
ਆਖਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੬ ॥

ਸਰਬ ਕਾਲ ਕਰਣਾ ਤਬ ਭਰੇ ॥ ਸੇਵਕ ਜਾਨਿ ਦਯਾ ਰਸ ਢਰੇ ॥
ਜੋ ਜੋ ਜਨਮ ਪੂਰਬਲੇ ਭਯੋ ॥ ਸੋ ਸੋ ਸਭ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਦਯੋ ॥ ੭ ॥

ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਉਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਤਦੋਂ ਕਿਰਪਾ ਰਸ
ਵਿਚ ਭਰੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇ ਹਨ । ਮੈਨੂੰ ਦਾਸ ਜਾਣ ਕੇ ਦਯਾ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ
ਢਲ ਪਏ ਹਨ । ਜੇਹੜੇ ੨ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਜਨਮ ਹੋਇ ਹਨ । ਓਹ ਸਾਰੇ
ਹੁਣ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਚੇਤੇ ਕਰਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੭ ॥

ਮੋਕੇ ਇਤੀ ਹੁਤੀ ਕਹ ਸੁਧੰ ॥ ਜਸ ਪ੍ਰਭ ਦਈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਬੁਧੰ ॥

ਸਰਬ ਕਾਲ ਤਬਭਏ ਦਇਆਲਾ ॥ ਲੋਹ ਰੱਛ ਹਮਕੋ ਸਬ ਕਾਲਾ ॥ ੮ ॥

ਮੈਨੂੰ ਐਡੀ ਖਬਰ ਕਿੱਥੇ ਹੈਗੀ ਸੀ । ਜਿੱਡੀ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ
ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਅਕਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਤਦੋਂ ਇੱਕੁਰ
ਦਿਆਲੂ ਹੋਏ । ਇਸ ਲਈ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭਾਵ ਈਸ਼ਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਸਾਰਿਆਂ
ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ੮ ॥

ਸਰਬ ਕਾਲ ਰੱਛਾ ਸਬ ਕਾਲ ॥ ਲੋਹ ਰੱਛ ਸਰਬਦਾ ਬਿਸਾਲ ॥
ਢੀਠ ਭਯੋ ਤਵ ਕ੍ਰਿਪਾ ਲਖਾਈ ॥ ਐਂਡੋ ਫਿਰੇ ਸਭਨ ਭਯੋ ਰਾਈ ॥ ੯ ॥

ਸਾਰਿਆਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰਬ ਦੇ ਕਾਲ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਰੱਖਿਆ
ਹੈ । ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਰੂਪ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਈਸ਼ਰੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ
ਹੈ । ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਭਾਵ ਪਾਕੇ ਢੀਠ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ
ਰਾਜਾ ਬਣਕੇ ਆਕੜਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ ॥ ੯ ॥

ਜਿਹ ਜਿਹ ਬਿਧ ਜਨਮਨ ਸੁਧਿ ਆਈ ॥

ਤਿਮ ਤਿਮ ਕਹੇ ਗਿਰੇਬ ਬਨਾਈ ॥

ਪ੍ਰਥਮੇ ਸਤਿਜੁਗ ਜਿਹ ਬਿਧਿ ਲਹਾ ॥

ਪ੍ਰਥਮੇ ਦੇਬਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੋ ਕਹਾ ॥ ੧੦ ॥

ਜਿਸ ਜਿਸ ਗੰਤੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਖਬਰ
ਆਈ ਹੈ । ਉਸ ਉਸ ਤਰਾਂ ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਂ ਬਣਾ ਕੇ
ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ । ਪਹਿਲੇ ਜਿੱਕੁਰ ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸਮਝਿਆ ਹੈ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਜਿੱਕੁਰ ਦੇਵੀ ਦੇ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੰਡੇ ਰਿਖੀ ਨੇ ਆਖਿਆ
ਹੈ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸਣਾ ਲੋੜਦਾ ਹਾਂ ॥ ੧੦ ॥

ਪਹਿਲੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਨਾਯੋ ॥ ਨਖ ਸਿਖ ਤੇ ਕ੍ਰਮ ਭਾਖ ਸੁਨਾਯੋ ॥

ਛੋਰਕਥਾ ਤਬ ਪ੍ਰਥਮ ਸੁਨਾਈ ॥ ਅਬ ਚਾਹਤ ਫਿਰਿਕਰੇ ਬਡਾਈ ॥ ੧੧ ॥

ਜਿੱਕੁਰ ਪਹਿਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ । ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਭਾਵ
ਪੈਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚੋਟੀ ਤਾਈਂ ਓਸੇ ਤਰਾਂ ਆਖਕੇ ਸਹਿਜੇ ੨ ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ
ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਪਿਛਲੀਆਂ ਕਥਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਵ ਜੇਹੜੀਆਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖ
ਚੁਕਿਆ ਹਾਂ ਹੁਣ ਮੈਂ ਪੌੜੀਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਹੁਣ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ
ਫਿਰ ਕਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾ ਕੇ ਬਣਾਵਾਂ ॥ ੧੧ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸਰਬ ਕਾਲ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਬਰਨਨੇ ਨਾਮ

ਚੋਦਸੇ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤ ਮਸਤ ਸੁਭ ਮਸਤ ॥ ੧੪ ॥

END OF
VOLUME